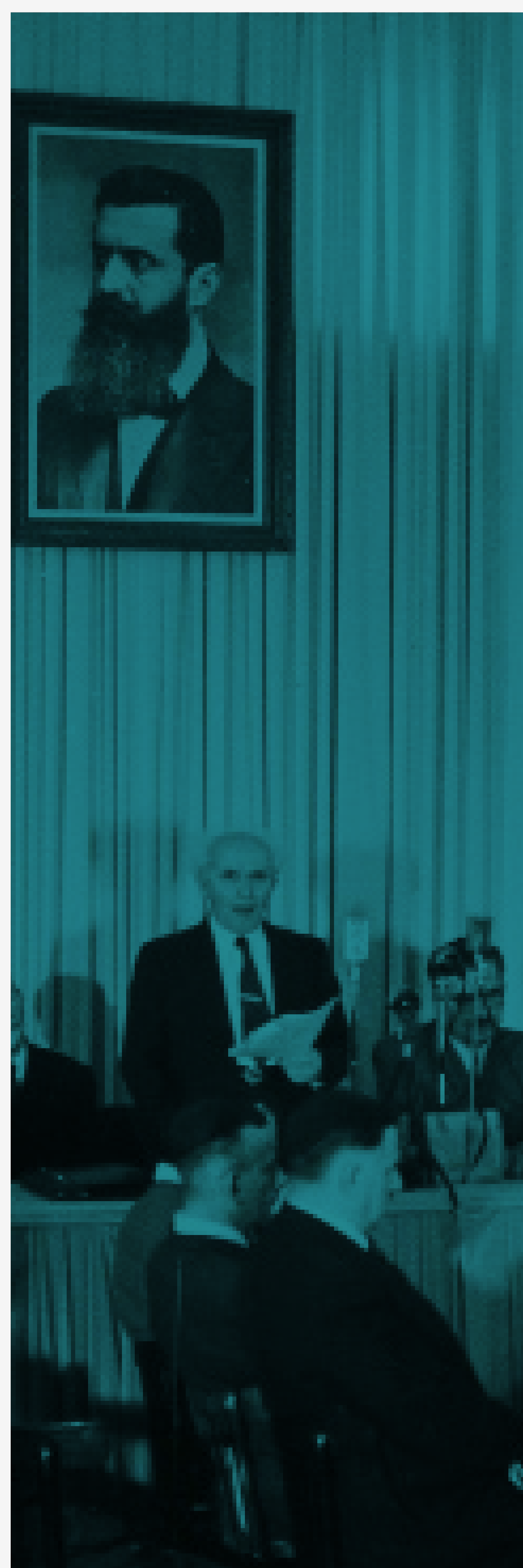
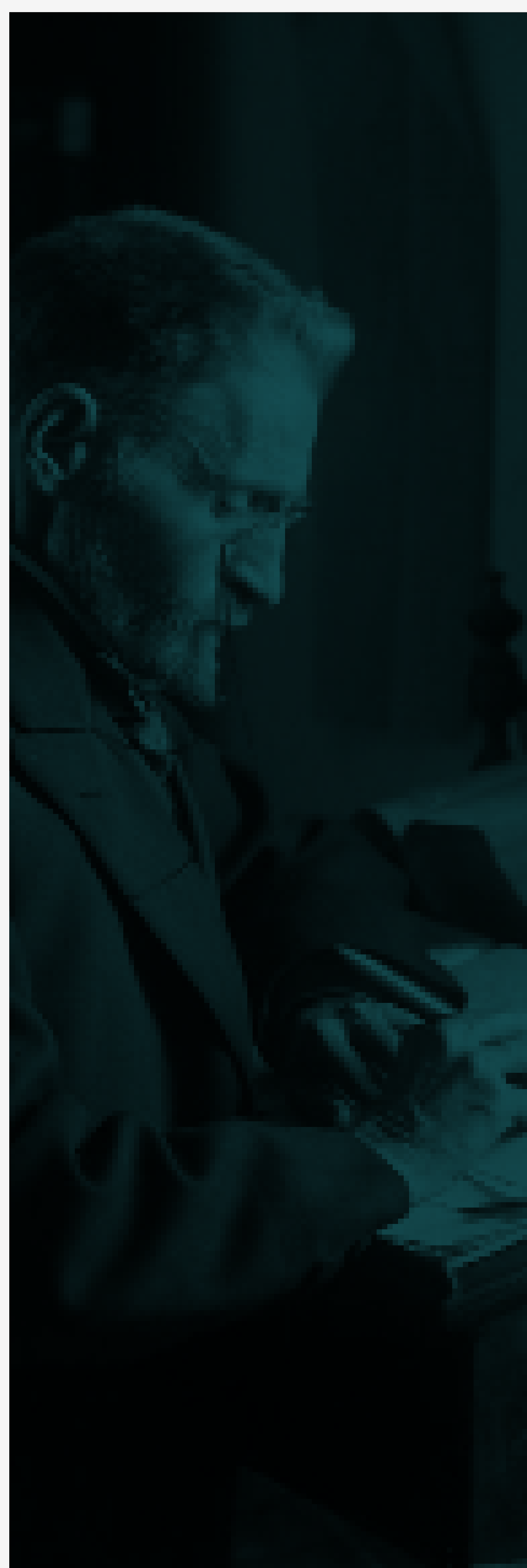

ציונות לכל יום

פק"ל כיס למפקד

”
סגלי חינוך ומפקדים יקרים,
לפניכם פק"ל כיס הכולל בתוכו מאות מושגים שונים הקשורים לתולדות הציונות.
הציונות היא סיפור הצלחה בעל מימדים היסטוריים בתולדות עם ישראל ואפילו
בתולדות העמים.

תנועת התחיה הלאומית היהודית חוללה שינוי מקיף במצבו הדמוגרפי, המדיני והתרבותי
של עם ישראל. הפעילות הציונית הקיפה מספר תחומים: עליה, התיישבות חקלאית
ועירונית, בניית משק משגשג, התארגנות פוליטית יעילה במסגרת ההסתדרות הציונית
והתחדשות תרבותית שבמרכזה שיבה אל השפה העברית בלשון המדוברת וביצירה
הספרותית.

בשנת 2022 אנו מציינים 140 שנות הגשמה ציונית, לציון 140 שנים לעלייה הראשונה,
אשר החלה בשנת 1882. פק"ל זה יכול לשמש אתכם על מנת להעשיר את הידע שלכם
על תולדות הציונות, וכן על מנת לציין אישים ואירועים חשובים בתולדות הציונות
ביחדתכם.

הפק"ל מחולק לחמישה פרקים- כאשר כל פרק עוסק בנושא אחר:
התיישבות, ביטחון, עלייה, ריבונות ומוסדות ושפה תרבות ומורשת.

”

תוכן עניינים

5.....	התיישבות
23.....	בטחון
47.....	עלייה
62.....	ריבונות ומוסדות
75.....	שפה, תרבות ומורשת

התיישבות

אישים

הברון בנימין אדמונד דה רוטשילד

הברון בנימין אדמונד דה רוטשילד (1845-1934) במקור מפריז, כונה "הנדבן הידוע" בשל תרומתו הרבה ליישוב היהודי בימי העלייה הראשונה. פעולותיו המרכזיות היו רכישת אדמות, תמיכה כספית ביישובים ופיתוח תשתיות שונות. הקים אדמותיו מספר מושבות, ביניהן זיכרון יעקב, פתח תקווה, מזכרת בתיה וראש פינה. כמו כן תמך רוטשילד ברווחת יהודים ברחבי העולם, וביישוב הישראלי בפרט, במטרה לממש בפועל את החלום הציוני.

סר משה חיים מונטיפיורי

סר משה חיים מונטיפיורי (1784-1885) היה נדבן יהודי ידוע, שפועלו המרכזי לאורך מרבית שנות חייו היה סיוע ליהודים ברחבי העולם. יחד עם יהודית אשתו ביקרו השניים בישראל ובקהילות בעולם ותרמו לחיזוק ההתיישבות, להקמת מבני ציבור ומוסדות חינוך ולרווחת הקהילות היהודיות. תואר האצולה "סר" הוענק לו על ידי המלכה ויקטוריה, ובהתאמה גם בעברית נקרא "השר משה מונטיפיורי", כך גם השיר שנכתב על חייו.

הברון הירש

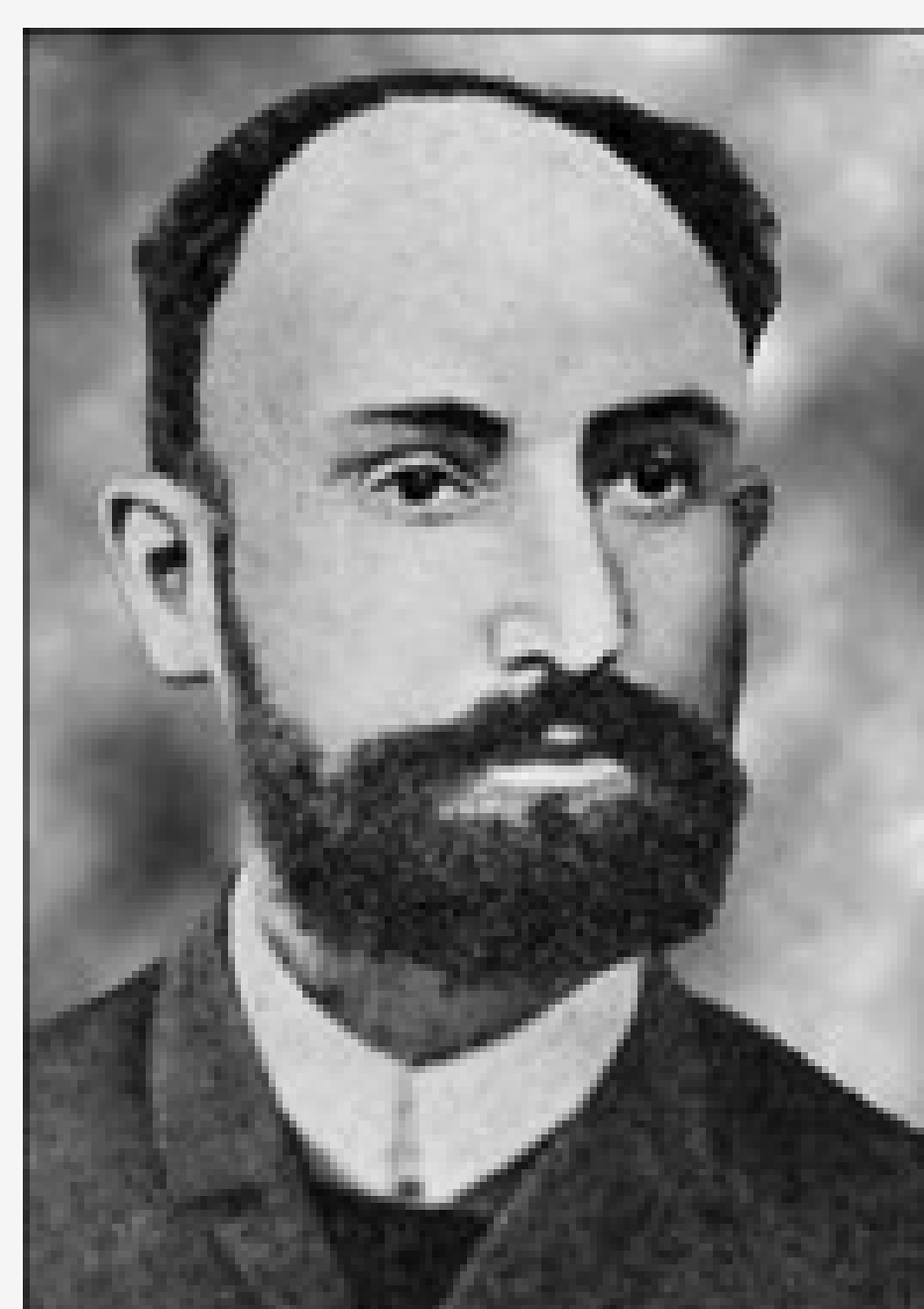

הברון מוריס דה הירש (1831-1896) היה נדבן יהודי ממוצא גרמני. פעל רבות לשם סיוע ליהודים ברחבי העולם: תמך ביהודי רוסיה לאחר הפרעות ב-1881, יזם תכנית התיישבות בארגנטינה, הקים את חברת יק"א - "חברה להתיישבות יהודית" שסייעה להתיישבות זו, תרם לרשת החינוך "כל ישראל חברים" ועוד ועוד. פגישתו עם הרצל בשנת 1895 היוותה מעין יריית פתיחה לפעילות הציונות של הרצל. על שמו נקראים היישובים שדה משה וניר צבי, ושכונת נחלת צבי בירושלים ("משה" כגרסה עברית של מוריס, "הירש" פירושו צבי).

יואל משה סלומון

יואל משה סלומון (1838-1912) היה דמות פעילה בהתיישבות היהודית בישראל. סלומון היה ממובילי תהליך היציאה מהחומות בירושלים- והשתתף בהקמת השכונות נחלת שבעה ומאה שערים, היה ממייסדי פתח תקווה, ועל פועלו נכתבה "הבלדה ליואל משה סלומון". היה שד"ר (אוסף תרומות מיהודי הגולה), עיתונאי, עורך ומדפיס במקצועו.

אלעזר רוקח

אלעזר רוקח (1854 - 1914), יליד ירושלים. עוד כנער נמשך לתנועת ההשכלה, ולימים היה חלוץ הדפוס העברי בצפת ובירושלים והעורך הראשון של העיתון 'חבצלת'. רוקח היה פעיל ציוני, פובליציסט, עורך ומו"ל ביישוב בארץ ישראל, רוכש אדמות גיא אוני (לימים ראש פינה) ומייסד היישוב.

יהושע חנקין

יהושע חנקין (1864-1945), או בכינויו "גואל אדמות העמק", היה חלוץ ציוני ויזם בתחום ההתיישבות בישראל. נולד באוקראינה ועלה לישראל עם משפחתו בעקבות פרעות "סופות בנגב" בשנת 1882. בבגרותו פעל ללא לאות לרכישת אדמות ברחבי הארץ ככלל ובעמק יזרעאל בפרט, החל מתקופת העליה הראשונה ועד יום מותו.

שיטות התיישבות ומבצעים התיישבותיים

חומה ומגדל

מבצע שבמהלכו הוקמו 52 יישובים יהודיים, כל אחד מהם בין לילה בלבד. השנים היו 1936-1939, והפרעות כנגד היהודים הביאו את המוסדות הלאומיים לפתוח במבצע זה- ודווקא באזורים אסורים על-פי גזרות "הספר הלבן", קרי באזורי ספר מרוחקים מהיישוב העברי. הבידוד הגאוגרפי של היישובים והחשש מהתערבות הבריטים, הביאו לצורך בפעולה מהירה זו.

המושבות הראשונות

המושבות הראשונות נוסדו על ידי חלוצים עולי ברית המועצות, שעלו בעקבות פרעות בארץ מוצאם. הם ייסדו בארץ מושבות שהתבססו בעיקר על ענפי חקלאות בדגש על עבודה עברית. בין המושבות הראשונות: ראש פינה, פתח תקווה, ראשון לציון, זכרון יעקב, חדרה, נס ציונה, גדרה ורחובות. המושבות היוו בסיס התיישבותי, כאשר לימים התפתחו לערים או ליישובים.

התיישבות עמק יזראל

התיישבות יהודית רחבת היקף בעמק יזרעאל החלה בספטמבר 1921. לאחר עשר שנים בלבד הוקמו 23 יישובים במרחב העמק- מספר המהווה רוב של כלל היישובים היהודיים שהוקמו בתקופה זו! המתיישבים בעמק התמודדו עם קשיים רבים: החל מקדחת שפקדה את אזור הביצות, הצורך לנקז ולייבש את הביצות בכדי למגר מחלה זו ובכדי להכשיר קרקע לחקלאות, וסביבה שלעיתים אופיינה בעוינות מצד השכנים הערבים. עם זאת, על אף אתגרי השעה, המתיישבים היו נחושים להצליח ותוך שנים מספר הפך האזור לאחד הפוריים בארץ.

קיבוץ

קיבוץ הוא צורת התיישבות ייחודית, שהחלה בישראל מזמן העליה השנייה ואילך. מאפייני הקיבוץ מבוססים על שאיפת הציונות להתיישבות מחודשת על אדמת ישראל, לצד שילוב עם ערכים סוציאליסטיים-שוויון וחיי שיתוף. במרבית המקרים הקיבוץ כלל מספר מצומצם של חברים, החיים בשיתוף כלכלי וערכי, כאשר פרנסת הקיבוץ התבססה על חקלאות ותעשייה.

מושב עובדים

מושב עובדים הינו צורת התיישבות, בה המשפחה מהווה יחידה כלכלית אוטונומית, כאשר לכל חבר משק משלו. השיתופיות מתבטאת בערכי ערבות הדדית, בסיוע בירוקרטי וכו'; הפרטיות באה לידי ביטוי בבחירת אופי הניהול של החלקה החקלאית המשפחתית, אופן הייצור ומרכיבי הצריכה של משק הבית. כלומר מושב העובדים הוקם במטרה לשלב בין חיים במסגרת שיתופית, בעלת ערכים סוציאליסטיים, אך בשונה מהחברה הקיבוצית- לצד שמירה על פרטיות של הפרט והתא המשפחתי, תוך מתן אפשרות לעצמאותו.

היאחזות נח"ל

היאחזות נח"ל הינה יישוב, המהווה שילוב בין יחידה צבאית ליחידה אזרחית: מדובר בהקמת יישוב באמצעות חיילים המשרתים בפיקוד הנח"ל, המתיישבים במקום ומתפרנסים מחקלאות ומנהלים חיי קהילה, באופן המהווה בסיס ליישוב עתידי. יחידת הנח"ל, "נוער חלוצי לוחם", הוקמה בכדי לאפשר לגרעיני התיישבות להמשיך לפעול יחד אף בעת שירותם הסדיר בצה"ל.

התיישבות האלף

בשנת 1927 נולד רעיון "התיישבות האלף": לאחר התנופה של העליה הגדולה לאדמות עמק יזרעאל, מדובר היה בתקופה בה הפעילות הציונית חוותה דעיכה, וההתיישבות ומספר היישובים החדשים היה מועט. תכנית "התיישבות האלף" נועדה ליצור גל התיישבות חדש, בקנה מידה משמעותי, באזורי גידול המטעים בארץ. 1,000 משפחות ראשונות עלו לקרקע בשנת 1927; 1,000 משפחות פועלים נוספות היו אמורות להקים יישובים נוספים אך בשל המשבר הכלכלי העולמי לא הושגו הכספים הנדרשים לביצוע מלא של התכנית- כך שבסופו של דבר התיישבו עוד 437 משפחות בלבד.

יישובי דגל

תל חי

קיבוץ תל חי היה במקור חווה חקלאית קטנה שהוקמה ב-1918. הקיבוץ חווה פרעות ותקיפות מצד ערביי הסביבה, כאשר הקרב המכריע והידוע התרחש ב-1 במרץ 1920 והעלה אותו על נס. בקרב נהרגו 6 מגינים, ביניהם יוסף טרומפלדור, והלחימה בו הפכה חלק בלתי נפרד מהתודעה הציונית. תל חי אוחדה ב-1926 עם כפר גלעדי. במקום הוקמו אתר זיכרון, המכללה האקדמית תל-חי, המכללה הטכנולוגית תל חי, פארק תעשייה ואכסניית נוער.

גוש עציון

גוש עציון הינו קבוצת יישובים יהודיים השוכנים מדרום לירושלים. שנים רבות נאבקו להקים באזור התיישבות יהודית; החל משנת 1927, דרך שנת 1934, וכלה בארבעת הקיבוצים שהוקמו בגוש בשנים 1943-1947: כפר עציון, משואות יצחק, עין צורים ורבדים. הללו נחרבו במהלך קרב קשה במלחמת העצמאות, ושורדי הקרבות הקימו מחדש יישובים על שמם בשפלה ובכרמל. ההתיישבות היהודית בגוש עציון התחדשה לאחר מלחמת ששת הימים.

נהלל

נהלל הוא מושב העובדים הראשון בארץ. מייסדיו היו אנשי העלייה השנייה והשלישית, שעלו לארץ ממזרח אירופה. הגרעין הראשוני של חלוצי נהלל הוקם במושבה כנרת בשנת 1919, שלאחר שנתיים הקימו את המושב- שצורתו צורת עיגול, המשדר את עקרון השוויון עליו הושתתו עקרונות המושב. כמו כן הדבר ענה על צורך ביטחוני בהגנה על בתי התושבים. בטבעת החיצונית של העיגול הוכשרו החלקות החקלאיות, צריפיהם של החקלאים נבנו בטבעת הקרובה לחלקות אלו ובחלק הפנימי של המעגל נבנו מוסדות הציבור וצריפיהם של עובדי הציבור.

פתח תקווה

בעודה כיום העיר החמישית באוכלוסייתה בישראל, פתח תקווה הייתה המושבה היהודית הראשונה שנוסדה בארץ ישראל- ומכאן כינויה "אם המושבות". בז' בחשוון תרל"ט (1878) עלה המושב לקרקע; הדבר היווה ניסיון ראשוני מסוגו, וחדשני באופיו, להקמת מושבה חקלאית המתפרנסת מעבודת אדמה. תהליכי הכשרת הקרקע, יישוב המבנים והמאבק על עבודת האדמה היו קשים מנשוא והיו סמל לתקופה שבה נחישות ועבודה קשה אפיינו מקומות יישוב רבים בארץ. את פתח תקווה הקימו דווקא אנשי ה'יישוב הישן', ולא עולי העליות הציוניות.

מפעל האשלג בצפון ים המלח

מפעל האשלג הוקמו בשנת 1929 על ידי משה נובומייסקי, מהנדס יהודי מסיביר, באישור השלטון הבריטי. במפעל הצפוני, הראשון שהוקם, הועסקו מאות עובדים, ביניהם יהודים מכל הארץ וערבים מהכפרים הסמוכים, רובם גברים בעלי משפחות. משום כך הוקמה שכונה עבור משפחות עובדים שתפקדה כיישוב לכל דבר. חמש שנים לאחר מכן הוקם ליד המפעל קיבוץ בית הערבה. תושבי המקום פונו מייד לאחר הקמת המדינה, מכיוון שכוחות של צבא ירדן החלו להשתלט על האזור. לאחר מלחמת ששת הימים חודשה ההתיישבות בצפון ים המלח.

פקיעין

בכפר פקיעין השוכן בגליל העליון, התגוררה קהילה יהודית עוד מימי הבית השני. רצף התיישבותי יהודי נמשך במקום ככל הנראה עד מאורעות 1936-1939, במהלכם גורשו יהודי פקיעין מבתיהם, ורק מיעוט מהם שב שנתיים לאחר מכן. כיום יהודי פקיעין מונים ארבעה בלבד.

מוצא

המושבה החקלאית מוצא נוסדה בסמוך לירושלים בשנת 1894. חלקותיה הראשונות נקנו על ידי דוד ילין, כאשר לאחר מכן האדמות נקנו על ידי הארגון היהודי "בני ברית" שהקים את המושבה. בתחילת דרכה, הייתה מוצא יישוב חקלאי יהודי מבודד על הדרך מירושלים ליפו. בשנת 1933 הוקם מושב העובדים מוצא עילית בסמיכות, כך ששונה שם המקום מ"מוצא" ל"מוצא תחתית", ובשנת 1993 צורפה מוצא תחתית לירושלים.

ביריה

בסוף פברואר 1946 הכריז שלטון המנדט הבריטי על היישוב היהודי ביריה, הסמוך לצפת, כ"שטח צבאי מוחזק": היישוב הורד מן הקרקע, חל איסור על מגורי יהודים במקום, והשטח נתפס בידי הבריטים. זאת בשל תפיסת בני המחלקה הדתית של הפלמ"ח ששהו במקום והחזיקו נשק ללא היתר. החרמת ביריה הביאה לעלייה המונית של אלפים אל המקום, חרף התנגדות הצבא הבריטי. בתחילה גילו הבריטים התנגדות עיקשת ופיזרו את האלפים בטנקים ובשריוניות, אך לאחר עלייה המונית בשנית הסכימו שלטונות המנדט לקיומו של יישוב קבע במקום.

ראש פינה

ראש פינה היא אחת מבין המושבות היהודיות הראשונות, שהוקמו בסוף המאה ה־19. אדמות האזור שנרכשו ב-1875 על ידי אליעזר רוקח וחבריו בני היישוב הישן, היוו מחצית מאדמות הכפר הערבי ג'עוני- ובהתאמה הם כינו את היישוב החדש "גיא אוני". בשל קשיים רבים נאלצו המתיישבים לנטוש את המקום. ראש פינה חזרה לתחיה בשנת 1882, כאשר בפעם זו היו החלוצים היו עולי העלייה הראשונה, למעט מספר משפחות שנשארו במקום מ'גיא אוני'.

מפעל החשמל בנהריים

פנחס רוטנברג הקים את מפעל החשמל ההידרואלקטרי בנהריים, או בכינויו "ירדן א" בשנת 1927. תוכניתו המקורית של רוטנברג, כפי שהגה אותה ב-1919, כללה הקמת 13 תחנות כוח הידרואלקטריות כגון זו שהוקמה. רוטנברג קיבל זיכיון לתקופה של 70 שנה עבור פעילות המפעל, לשימוש במי הירדן ומי הירמון לייצור חשמל, והוא נחשב לחלוץ ייצור החשמל בארץ.

זכרון יעקב

זכרון יעקב הייתה המושבה השלישית של אנשי העלייה הראשונה, שנוסדה ב-6 בדצמבר 1882 בידי עולים מתנועת חובבי ציון מרומניה. בתחילה היה שמה "זמרינ", הן לאור משמעות השם בארמית "כורמים" והן כשימור שמו הערבי של הכפר זמארין ששכן בעבר במקום. מאחר והמייסדים חסרו ניסיון בעבודה חקלאית, נכנסו עד מהרה לקשיים כלכליים; תמיכתו של הברון רוטשילד שיקמה את המושבה ואף העניקה לה את שמה, כשמו של אביו של הברון- יעקב.

כנרת

כנרת נוסדה כחווה בשנת 1908, על ידי המשרד הארצישראלי של ההסתדרות הציונית. בחודשים הראשונים תפעלו את המקום בעיקר איכרים מהמושבות הוותיקות בארץ, אך בשנים שלאחר-מכן התחלפה מרבית האוכלוסייה בחלוצים צעירים מבני העלייה השנייה: רבים מהם הפכו לדמויות משמעותיות עבור היישוב היהודי בארץ. לצד החווה הוקמה המושבה כנרת.

מגדל עדר

מגדל עדר היה היישוב היהודי הראשון שהוקם על אדמות גוש עציון מאז ימי הבית השני. שמו נקרא בהתאם ליישוב המקראי מגדל עדר, המוזכר בספר בראשית: "וַיֵּסַע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלָה מִהֶלְאָה לְמִגְדַּל-עֵדֶר" (בראשית, ל"ה, כ"א). היווסדותו בחורף 1927, הביאה לקשיים אדירים בשל מזג האוויר המושלג, מחסור בקרקע חקלאית ובתנאים בסיסיים למגורים. בנוסף לכך שכן בלב שטח ערבי עוין. מתיישביו, בני העדה התימנית בחלקם, נאלצו לעזוב את המקום בשנת 1929 בעת מאורעות תרפ"ט.

מקוה ישראל

מקוה ישראל הוא בית הספר החקלאי הראשון בארץ ישראל. הוא הוקם על ידי קרל נטר בשנת 1870 באישור השלטון העות'מאני. חברת כל ישראל חברים (כי"ח) הופקדה על הקמת בית הספר, שמטרתו הייתה הכשרת נוער יהודי לעבודה חקלאית. הנוער הגיע ממשפחות של עולים חדשים, לעיתים בסיוע עליית הנוער, וחלק מהנערים הגיעו ממשפחות מצוקה.

דגניה

דגניה הייתה הקבוצה הראשונה שהתיישבה בארץ, על פי סגנון התיישבות שלימים ייקרא "קיבוץ". משום כך מכונה "אם הקבוצות והקיבוצים". דגניה נוסדה ב-1910 על חלק מאדמות אום ג'וני שנרכשו על ידי קק"ל. כחלק ממאורעות 1936-1939 דגניה היוותה בסיס לפלוגות השדה (הפ"ש), ולאחר מכן עבור הפלמ"ח. בשנת 1981, ניתן לדגניה פרס ישראל עבור תרומתה למדינה בהיותה מופת לחלוציות.

חוות העלמות בכנרת

חוות חקלאית שהוקמה בסמוך לכנרת, שמטרתה הכשרת נערות לעבודה בחקלאות ובניהול משק בית, כמו גם חיבורן לאדמה ולטבע. החווה הוקמה בשנת 1911 על ידי חנה מייזל, בסמוך לחוות כנרת, כאשר הוקצו לה ולשש תלמידותיה הראשונות שני חדרים. כעבור שנה, מספר התלמידות גדל לכ-15. מהחניכות הראשונות של החווה הייתה רחל המשוררת, שמשקפת חלק מחוויותיה בחווה בשירה. מבנה החווה הוחרם על ידי השלטון הטורקי במלחמת העולם הראשונה ולא נפתח מחדש בתום המלחמה.

בית ספר כדורי

בית הספר החקלאי כדורי, שנוסד ב-20 ביוני 1933 סמוך להר תבור, מהווה את אחד מהוותיקים שבבתי הספר החקלאיים בארץ. שמו מנציח את סר אליס כדורי, איש עסקים יהודי שהוריש לממשלת בריטניה סכום כסף נכבד - כאשר בסכום זה הוקמו שני בתי ספר חקלאיים: ערבי בטולכרם ויהודי בגליל התחתון. בית הספר כונה "המנזר", מאחר ולמדו בו בשעתו בנים בלבד, החינוך בו היה נחשב למעולה, והמוסד הצמיח מתוכו בוגרים שלחמו ופיקדו בהגנה ובפלמ"ח במהלך מלחמת העצמאות.

כפר נוער בן שמן

כפר הנוער בן שמן הוקם בשנת 1927 בחבל מודיעין, על ידי ד"ר זיגפריד להמן - איש חינוך יהודי מגרמניה, שכיהן כנשיא המוסד עד מותו. ב-1932 קלט הכפר קבוצה ובה 12 נערות ונערים מעליית הנוער ובמלחמת העולם השנייה קלט הכפר ילדים רבים שברחו או הוברחו משואת אירופה. כמו כן קלט הכפר עשרות קבוצות נוספות של ילדים ונוער לאורך השנים. על אף תנאי מחסור וקשיי תקציב - הכפר המשיך לתפקד ולהעניק ערכים ובית עבור חניכיו והצמיח מתוכו בוגרים שהשתלבו במערכת הביטחון וההתיישבות.

מושגים כלליים ומוסדות

היישוב הישן

היישוב היהודי הוותיק שאנשיו התגוררו בארץ ישראל עד ימי העלייה הראשונה כונה "היישוב הישן". זאת על מנת להבדילו מה"יישוב החדש", עולים שהגיעו במסגרת העליות הציוניות. אנשי היישוב הישן התגוררו בעיקר ב-4 ערי הקודש: ירושלים, חברון, צפת וטבריה. מרביתם כלכלו את ביתם מכספי "החלוקה", והתאפיינו באורח חיים אורתודוקסי, ורובם לא לקחו חלק בשינויים הדרמטיים שהביאו החלוצים לישראל.

חקלאות ישראלית

חקלאות בארץ ישראל ובמדינת ישראל קשורה ישירות לתנועה הציונית ולעולים לארץ. בסוף המאה ה-19 קרקעות רבות נרכשו לטובת התיישבות או פעילות חקלאית, במטרה להפריח את שממת הארץ; הרכישה נעשתה על ידי נדבנים (דוגמת הברונים רוטשליד והירש), על ידי תרומות ל"קופסה הכחולה" של קק"ל מיהודים ברחבי העולם, ועוד. לעיבוד הקרקע לחקלאות היה צורך בעמל רב; רבות מהקרקעות היו חסרות תנאים בסיסיים לגידולים ודרשו עבודה רבה, מסירות ונחישות.

ה-N ההתיישבותית

מושג המדגים את צורתו הגאוגרפי של רצף התיישבותי יהודי בימי המנדט הבריטי בארץ ישראל. עד שנת 1936 הוקמו כ-170 יישובים יהודיים שייצרו את צורת ה-N ההתיישבותית - שהשתרעה על פני עמק החולה, עמק יזרעאל ומישור החוף. רצועה בלתי רציפה זו הייתה עשויה להיפגע מהיישובים הערביים בסביבה, ומשום כך נעשה ניסיון לחבר בין היישובים על ידי סלילת דרכים, הקמת יישובים חדשים (דוגמת חומה ומגדל) או הרחבת אלו הקיימים.

קפא"י

קופת פועלי ארץ ישראל (קפא"י) הייתה קרן שפעלה למטרת עידוד עליה של פועלים יהודיים לישראל, תוך סיוע להתיישבותם, לכלכלתם ולחיי התרבות והחברה שלהם. את רעיון הקרן הגתה רחל ינאית בן צבי, והקמתה של הקרן בפועל נעשתה ב-1912, ובהמשך עברה קפא"י בשנת 1925 להתנהל תחת הסתדרות העובדים הכללית.

עבודה עברית

"עבודה עברית" הוא מונח רעיוני-ציוני. משמעותו הוא מתן דגש על עבודת הקרקע הנעשית בידיים יהודיות. תנועת הציונות דגלה בפועלם של יהודים בכל ענף ומקצוע, תוך העדפתם על פני שכניהם שאינם יהודים; בהקשר זה "כיבוש העבודה" מהווה מושג משלים, שכן נדרש מאמץ רב לשם הטמעת עובדים עבריים במקצועות הכפיים השונים.

מסע המושבות

מסע שיצא בשנת 1913 לביקור בין 26 יישובים בארץ ישראל, במטרה לחבר בין הישוב הישן לישוב החדש, להתעדכן בנעשה במושבות, להיות מעורבים בנושאים היהודיים העומדים על הפרק (כגון שמיטה, תרומות ומעשרות וכו') כמו גם לקרב לבבות וליצור אחדות בעם. מסע זה הובל בראשות הרב קוק (שהיה הרב של יפו והמושבות) והרב זוננפלד (הרב של העדה החרדית בירושלים), לצד 8 רבנים נוספים.

מכון חמשת הקיבוצים

מפעל הובלת מים בעמק הירדן אשר הוקם בשנים 1942-1943 על ידי חמישה קיבוצים: דגניה א', דגניה ב', בית זרע, אפיקים וקבוצת כנרת. המפעל הוקם מאחר ומי ההשקיה שהיו זמינים עבורם כבר לא הספיקו לגידול המרכזי באותה תקופה - בננות. במפעל זה הוקמה אמת מים שלישית להשקיית השדות.

אגודת החורש

בשנת 1906, בעת העליה השנייה, קמה אגודת "החורש" - שאיגדה את הפועלים החקלאיים בגליל ובשומרון. מייסדי האגודה ראו לנגד עיניהם את פיתוח החקלאות באזורים אלו, דאגה לצרכיהם ולשגרת חייהם כמו גם להעסקה הוגנת שלהם. האגודה הוחלפה בשנת 1910 על ידי "הסתדרות פועלי הגליל". חלק ממייסדי האגודה היו אנשי ארגון הביטחון "בר גיורא".

הקופסא הכחולה

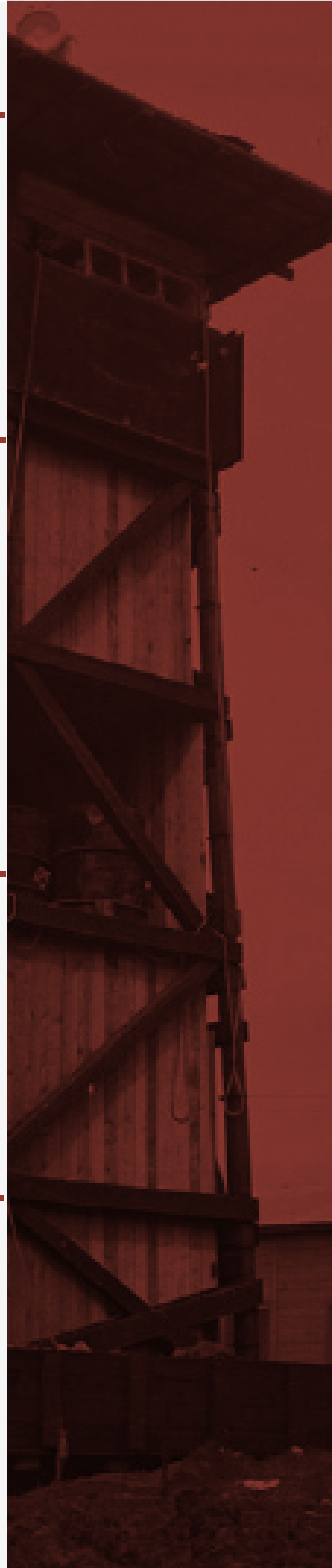
הקופסה הכחולה הינה קופסת פח פשוטה, הטומנת בחובה סיפור על מסירות לישראל ולאדמתה מכל קצוות תבל. מדובר בקופות בהן נאספו תרומות עבור הקרן הקיימת לישראל, מרחבי ישראל ומקהילות יהודיות ברחבי העולם. התרומות שנאספו שימשו עבור קניית אדמות, מסעות גיוס כספים, כמו גם עבור הטמעת האידאולוגיה הציונית. הצלחתה הייתה מסחררת, כך שהקופסה - שהתכתבה עם קופת הצדקה המוכרת בעולם היהודי - נפוצה בבתים פרטיים כמו גם במוסדות ציבור יהודיים. מאז ועד היום מהווה הקופסא הכחולה סמל של קק"ל.

המוביל הארצי

מוביל המים הארצי היווה בעבר את המרכיב המרכזי של מפעל המים הארצי בישראל. המוביל תוכנן עוד בימי טרום הקמת המדינה, אך נחנך בפועל בשנת 1964. מפעל זה נועד להעניק מענה לאזורים דלים במי שתיה, ומשמש לוויסות אספקת המים, לניצול יעיל של מקורות המים ושינועם מצפון לדרום לאורך כ-130 קילומטר.

ייבוש החולה

ייבוש אגם החולה היה מפעל הנדסי מורכב שיזמה ממשלת ישראל בשנות ה-50 של המאה ה-20. הוא נחשב בזמנו לאחד משיאי הגשמת הרעיון הציוני במדינה, אף כי ברבות השנים עלו דעות ביקורתיות לגביו - בגלל הנזקים הסביבתיים שנגרמו ממנו. מטרות ייבוש החולה היו פיתוח אדמה חקלאית עבור פרנסת יישובי הסביבה, הגברת תפוקת המים והפחתת אידוי מי הביצות, מיתון מגיפת הקדחת שנפוצה בשל היתושים ששכנו בביצות. לצד זאת שאפו מקימי המפעל לנצל את אדמת הכבול כדשן וכמקור אנרגיה.

גידול הדרים בארץ

גידול פירות הדר בפרדסים בישראל מהווה חלק משמעותי בחקלאות הארץ, בעיקר במישור החוף. פרדסנות הינה תורת הגידול של עצי פרי הדר, כאשר בישראל תורה זו היוותה מרכיב כלכלי חשוב עבור היישוב העברי ומדינת ישראל הצעירה. "שמוטי" הינו זן שהתגלה בישראל ונחשב למשובח במיוחד; כאשר הזן המפורסם ביותר הינו "תפוזי Jaffa". ככלל, תפוזים נחשבים כמותג ישראלי, שהיוו חלק משמעותי בייצוא לאירופה.

טפטפות

טפטפות הינן המצאה ישראלית המהווה מרכיב מרכזי בחקלאות, המאפשרת הגדלת יבולים, חיסכון במים ושימוש חכם בדשן. בסוף שנות ה-50 המהנדס הישראלי שמחה בלאס וישעיהו בנו אחראים על פיתוח וייצור הטפטפות ושיטת ההשקיה המבוססת עליה פותחו, כמו גם על הפצתה. בשנת 1966 המשך התהליך להתקיים במפעל נטפים שבקיבוץ חצרים. כיום, חברות רבות מייצרות מערכות השקיה בסגנון זה, וכמו כן ישראל לוקחת חלק מרכזי בפיתוחן ובייצורן. המצאה זו הביאה ללא פחות ממהפכה בקנה מידה עולמית בשיטות ההשקיה והדישון בחקלאות.

מרחב שלמה

מרחב שלמה (מרש"ל) הינו שטח בדרום סיני שהיה בשליטת מדינת ישראל לאחר מלחמת ששת הימים. למרחב זה ניתן מנהל אזרחי ומפקדה צבאית עצמאיים (שהופרדו מפיקוד הדרום לתקופה מסוימת). השטח כלל את אזור שארם א-שיך' ומיצרי טיראן. עם חתימת הסכם השלום בין ישראל למצרים, בשנת 1982 ישראל השיבה למצרים שליטה במרחב שלמה ובסיני ככלל.

מוסדות

תנועת ביל"ו

ביל"ו, "בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנִלְכָּה" (ישעיהו, ב', ה'), היה ארגון צעירים שהוקם בינואר 1882 באוקראינה, לאחר הפוגרומים "סופות בנגב" שפגעו קשות ביהודי הסביבה. הארגון הציב לעצמו כמטרה להתיישב בארץ ישראל, לחדש את השפה העברית ושאף להתחדשות פוליטית, כלכלית ורוחנית של העם היהודי. חברי הארגון היו בני נוער וסטודנטים רווקים, לא דתיים ובלתי מבוססים כלכלית. ביל"ו נחשבה לקבוצה הציונית-סוציאליסטית הראשונה, בשל ניסיונם בחיי שיתוף וקומונה, ומאבקם בפקידי הברון רוטשילד, דבר שיצר חילוקי דעות קשים בינם לבין רוב תושבי המושבות האחרות בתקופתם.

החלוץ

"החלוץ" הייתה תנועה ציונית-סוציאליסטית שנוסדה על ידי יוסף טרומפלדור ברוסיה בזמן מלחמת העולם הראשונה. התנועה דגלה בערכי הסוציאליזם ובמימושם במסגרת עבודה יצרנית חקלאית בארץ ישראל. אנשי התנועה האמינו כי ראשית יש להכשיר את חבריה טרם העליה לישראל, כאשר במהלך ההכשרה נלמדו עבודות חקלאיות, ניתן דגש על לימוד עברית, לצד העמקה בעקרונות התנועה.

הקיבוץ הדתי

תנועת הקיבוץ הדתי נוסדה בשנות ה-30 של המאה ה-20, כאשר כיום ישנם 24 קיבוצים ומושבים השייכים אליה. מאפייני התנועה מגוונים: מדובר בתנועה ציונית-דתית, הדוגלת ביישוב הארץ ובערכי תיקון עולם, ובקיום אורח חיים שיתופי וקהילתי. בקיבוצים רבים פועלים מוסדות התואמים להשקפת עולם זו: מוסדות חינוך כגון ישיבות, מדרשות, מכינות, כפרי נוער ועוד; ומוסדות חברתיים המסייעים לקליטת עליה, לשילוב אוכלוסיות מיוחדות וכן הלאה.

המשרד הארצישראלי

המשרד הארצישראלי של ההסתדרות הציונית, שתפקידו היה ייצוג ההסתדרות בארץ ישראל, הוקם ביפו ב-1908 על ידי ארתור רופין. בנקודת זמן זו הקונגרס הציוני לא הסתפק בפעילות דיפלומטית אלא חש אחריות לתמיכה בהתיישבות בישראל- באמצעות בניית יישובים ופיתוחם, מציאת מקורות מימון ולעיתים ניהול בשטח של היישובים. כמו כן המשרד סייע למשפחות העולים, במיוחד למשפחות שעלו מתימן.

הקיבוץ המאוחד

הקיבוץ המאוחד היה ארגון ארצי של קיבוצים, שפעל בין השנים 1927-1980. לאחר מכן התאחד עם תנועת "איחוד הקבוצות והקיבוצים", כאשר יחד היוו את "התנועה הקיבוצית המאוחדת" (התק"ם). בימי טרום קום המדינה הקיבוץ המאוחד פעל רבות לקליטת עולים חדשים, להגנה על יהודי הארץ ולהתפתחות היישוב. מנהיגי התנועה היו יצחק טבנקין, ישראל גלילי ויגאל אלון.

אגודת החורש

בשנת 1906, בעת העליה השניה, קמה אגודת "החורש"- שאיגדה את הפועלים החקלאיים בגליל ובשומרון. מייסדי האגודה ראו לנגד עיניהם את פיתוח החקלאות באזורים אלו, דאגה לצרכיהם ולשגרת חייהם כמו גם להעסקה הוגנת שלהם. האגודה הוחלפה בשנת 1910 על ידי "הסתדרות פועלי הגליל". חלק ממייסדי האגודה היו אנשי ארגון הביטחון "בר גיורא".

האיחוד החקלאי

האיחוד החקלאי הנה תנועה המאגדת יישובים חקלאיים, שנוסדה בשנות ה-60 עם איחודם של 'המועצה החקלאית של הכפרים השיתופיים' עם 'ארגון המושבים של העובד הציוני'. מעקרונות האיחוד החקלאי היו מתן חופש בחירה לכל יישוב בנוגע לאופייו ולדרך התנהלותו: כך בכל יישוב שלקח חלק באיחוד החקלאי הייתה החירות ליצור תקנון שונה, לפעול בערבות הדדית או שלא, להקים מפעלים שיתופיים או להתנהל באופן עצמאי וכדומה.

סולל בונה

חברת "סולל בונה" הוקמה לאחר משבר כלכלי שפקד את הארץ בשנת 1924. שמה המלא הוא "סולל בונה - חברת פועלים עברית שיתופית לעבודות ציבוריות, בניין וחרושת". החברה היו קידום עבודה עברית, איוש עמדות בעבודות הממשלה הבריטית והעיריות על ידי אנשי היישוב העברי וחינוך לקואופרטיביות ולעזרה הדדית.

ברית התנועה הקיבוצית

ברית התנועה הקיבוצית הוקמה בשנת 1963, ובה חברים הקיבוצים בישראל. ארגון זה פועל בתחומי רווחה, חינוך ותרבות; כאשר הוא מאגד בתוכו גופים כגון התזמורת הקאמרית הקיבוצית, תיאטרון הקיבוץ, להקת המחול הקיבוצית, תזמורות בני קיבוצים ועוד. זאת לצד מפעלים חינוכיים דוגמת נעל"ה (קליטת נוער מחו"ל ללא הורים), ארגון "אהדה" (ארגון המטפל בילדים בעלי צרכים מיוחדים והוריהם) ועוד.

המשביר המרכזי

המשביר המרכזי הוקם בשנת 1916, כגוף כלכלי של ההסתדרות הכללית. המשביר נוסד במטרה לספק ציוד חקלאי, טכני או קמעונאי עבור קבוצות בחברה הישראלית- החל מקיבוצים או מושבים, דרך כפרי נוער, וכלה בקואופרטיבים לבניין ותעשייה. הרווח של מכירות המשביר היה מועט ביותר, במטרה למקסם תמיכה במפעל ההתיישבות בישראל. הכינוי "המשביר" לקוח מדמותו של יוסף, שבתור משנה למלך מצרים דאג לשפע מזון בשנות הבצורת וכינויו היה "המשביר לכל עם הארץ" (בראשית, מ"ב, ו').

תנובה

'תנובה' הוקמה בשנת 1926 במהלך וועידת "המשביר", בידי 13 מושבים וקיבוצים שביקשו ליצור אגודה שיתופית שתרכז את עבודתם החקלאית- החל משלבי העיבוד, דרך הייצור וכלה בשיווק התוצרת. מחלבה מקומית נוסדה בירושלים בשנת 1924, ששיווקה חלב של 3 קיבוצים מתוך ה-13: קריית ענבים, עטרות ורמת רחל. מחלבה זו נקראה "תנובה", 31 שנים לאחר הקמתה התמזגה עם האגודה השיתופית של שאר הקיבוצים שפעלה בפריסה ארצית.

ביטחון

מערכות ישראל

מלחמת העצמאות

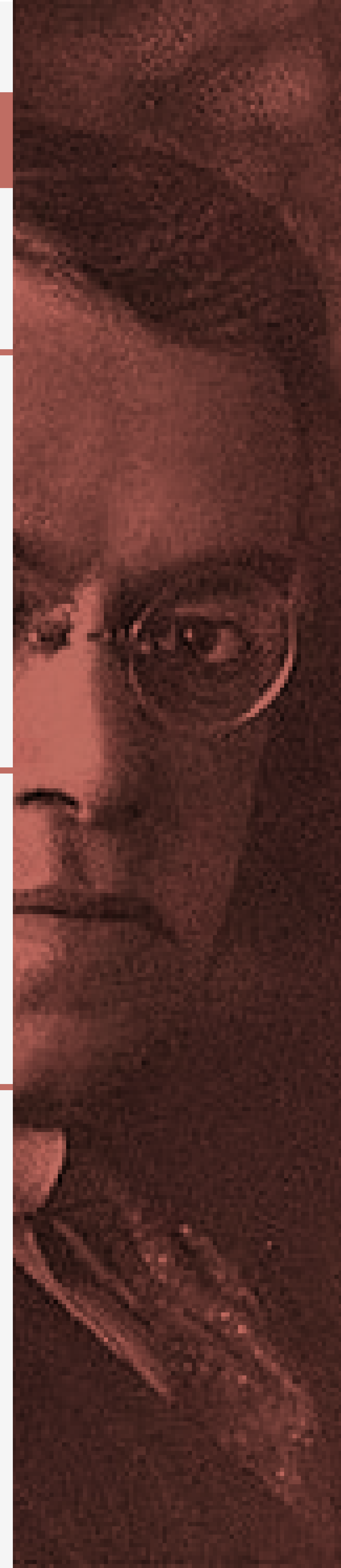
מלחמת העצמאות, ששמותיה הנוספים הינן מלחמת השחרור, מלחמת תש"ח, מלחמת 1948 ומלחמת הקוממיות החלה ב-30 בנובמבר 1947, כאשר ערביי ארץ ישראל סירבו להשלים עם החלטת החלוקה בה אושרה הקמתה של מדינה יהודית ופתחו בהתקפות נגד היישוב היהודי. לאחר הכרעת הכוחות הערביים המקומיים ועם יציאת הבריטים פלשו לארץ גם צבאות מדינות ערב. המלחמה תמה ביולי 1949 עם הסכמי שביתת הנשק בין ישראל למדינות ערב. במלחמה קשה זו נפלו כ-6,000 לוחמים ואזרחים - אחוז אחד מהאוכלוסייה היהודית בארץ.

מלחמת סיני

מלחמת סיני, או בשמה הנוסף מבצע קדש, הייתה מלחמה קצרה שהתנהלה בין ישראל, בריטניה וצרפת אל מול מצרים בין 29 באוקטובר ל-5 בנובמבר 1956. במהלך המלחמה כבש צה"ל את חצי האי סיני (מלבד שטח צר לאורך תעלת סואץ), השמיד תשתיות צבאיות ופגע בצבא המצרי. המבצע הביא לשקט למשך מספר שנים בגבול ישראל מצרים.

מלחמת ששת הימים

מלחמת ששת הימים התרחשה בין 5-10 ליוני 1967, במהלכה לחמו צבאות מצרים, ירדן וסוריה (בסיוע מדינות ערב נוספות: עיראק, לבנון, ערב הסעודית, לוב, סודאן, תוניסיה, מרוקו ואלג'יריה) נגד ישראל. המלחמה הסתיימה בניצחון ישראלי רחב היקף, כאשר ישראל נותרה עם שטחים נרחבים בסיני, ברצועת עזה, ברמת הגולן, ביהודה ושומרון ובמזרח ירושלים - סך השטח שנכבש היה גדול פי שלושה משטח המדינה טרום המלחמה.

מלחמת ההתשה

מלחמת ההתשה התנהלה בעיקר בין השנים 1967-1970, כאשר הלחימה התנהלה לאורך החזית המצרית, הירדנית והסורית. מרבית הלחימה התרחשה בסביבות תעלת סואץ. המצרים הפגזו שוב ושוב מוצבים לאורך התעלה, ובמישור המדיני ניסו לכפות על ישראל נסיגה מסיני בעקבות לחץ מהאו"ם. ישראל ניסתה לשמר את הישגיה במלחמת ששת הימים, ופעלה במלחמת ההתשה למניעת הישג קרקעי מצרי. המלחמה הסתיימה כאשר איש מהצדדים לא הצליח להשיג עמדה ניצחת או להכניע את כוח היריב. במקביל התנהלה לחימה מול מחבלי אש"ף וצבא ירדן בבקעת הירדן ('ארץ המרדפים') ומול הצבא הסורי בגולן.

מלחמת יום כיפור

המלחמה פרצה ביום כיפור ה-6 באוקטובר 1973, בעודה מפתיעה את המודיעין הישראלי, שלאחר הניצחון הגדול במלחמת ששת הימים לא צפה את פתיחת המלחמה, את עוצמתה או את מאפייני הלחימה בה נקטו צבאות סוריה ומצרים. אף על פי כן צה"ל התעשת ופעל לשינוי מאזן הכוחות; צה"ל הצליח להעביר את המלחמה לשטח מצרים וסוריה, אך ספג אבדות רבות בנפש וקושי מורלי משמעותי. למלחמה היו השפעות מדיניות ופוליטיות: הקמת ועדת אגרנט, התפטרות ראש ממשלת ישראל, גולדה מאיר, והיא היוותה את אחד הגורמים בדרך להסכם השלום בין ישראל למצרים.

מלחמת לבנון הראשונה

מלחמת לבנון הראשונה (בשמה הרשמי מבצע שלום הגליל) התרחשה בין 6 ליוני ל-29 בספטמבר 1982, בעיקר בשטח לבנון, כאשר הלוחמה התנהלה בין ישראל לסוריה ולארגוני טרור פלסטינים שישבו בלבנון. במהלך המלחמה התקיימו קרבות רחבי היקף בהר הלבנון ובבקעת הלבנון בין צה"ל לצבא הסורי. עם סיומו הרשמי של המבצע החלה ישראל לסגת מהשטח, אך כוחות צה"ל נותרו בדרום לבנון, באזור שנקרא 'רצועת הביטחון' על מנת לוודא הגנה על תושבי הגליל- עד חודש מאי 2000.

מבצעים ופרשיות לחימה

פרעות תר"פ

סדרת התקפות ערביות שהתרחשו בסתיו ובאביב של שנת תר"פ, 1919-1920 כנגד שכונות יהודיות בירושלים וכנגד מושבות יהודיות בגליל (אף הקרב בתל חי התרחש כחלק ממאורעות תקופה זו). בפרעות אלו ביקשו התוקפים לפגוע בנפש וברכוש יהודיים, ולהתריס כלפי שלטון המנדט הבריטי.

פרעות תרפ"א

פרעות תרפ"א היו סדרה של התקפות אלימות מצד כוחות ערבים, שהתקיימו לאורך חמישה ימים במאי 1921. במסגרת הפרעות התקיימו מעשי רצח, אונס, רצח ושווד כלפי היהודים - בתחילה ביפו, לאחר מכן ביישובים נוספים. במהלך הפרעות, שהיו בהיקף גדול משידע היישוב היהודי עד לאותה העת, נרצחו 47 יהודים ונפצעו 140.

פרעות תרפ"ט

פרעות תרפ"ט התרחשו בשנת 1929, כאשר בין הגורמים להן היו מתיחות בין יהודים וערבים בנוגע לתפילת יהודים בכותל המערבי ומאבק על העלייה היהודית לארץ. פורעים תקפו במקומות רבים בארץ, הרסו יישובים עד ליסוד, פגעו בנפש וברכוש, תוך שרצחו 133 יהודים ופצעו מאות. האירוע האלים ביותר במהלך הפרעות היה טבח שנעשה כנגד יהודי חברון.

המרד הערבי הגדול

המרד הערבי הגדול (בשמו הנוסף מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט, 1936-1939) היה מרד מאורגן של הכוחות הערביים שהתחולל בארץ ישראל בימי שלטון המנדט. המרד כלל פעולות טרור המופנות כלפי מוסדות המנדט וחיילים בריטיים, כמו גם פעולות טרור המופנות כנגד יהודים, כולל הצתת גידולים חקלאיים ותוך פגיעה בנפש וברכוש. המרד כלל גם טרור פנימי בתוך הציבור הערבי, בעיקר כלפי מתנגדי המרד.

פרשת הל"ה

מחלקת הל"ה הייתה קבוצת 35 לוחמים, שבמהלך מלחמת העצמאות יצאו לעזרת גוש עציון הנצור. מתוכם נמנו 20 אנשי פלמ"ח ו-15 אנשי חטיבת עציוני, חלקם הגדול סטודנטים באוניברסיטה העברית בירושלים. על המחלקה פיקד דני מס, שהיה קודם לכן מפקדו של גוש עציון. הל"ה יצאו לדרכם בה' בשבט תש"ח, הלילה שבין 15 ל-16 בינואר 1948. לפנות בוקר כותרו על ידי המוני ערבים מהסביבה וכל הלוחמים נהרגו בקרב ממושך שהתרחש באותו היום. הפרשה הפכה לסמל לגבורה ולהקרבה למען האחר במהלך המלחמה.

תכנית ד'

בחודץ מרץ 1948 התרחש שינוי דרמטי בתפיסה הביטחונית של המטה הכללי של ה'הגנה'. "תכנית ד'" משקפת שינוי זה, בעודה כוללת מהלך אסטרטגי שהביא למעבר ממגננה למתקפה, לכיבוש כל שטח המדינה היהודית על פי החלטת האו"ם ולהיערכות לקראת פלישת צבאות ערב.

מבצע נחשון

מבצע שהתרחש באפריל 1948, בעת מלחמת העצמאות. לוחמי פלמ"ח ולוחמי חטיבות גבעתי ואלכסנדרוני יצאו למבצע מורכב זה במטרה לפרוץ את הדרך לירושלים ולהביא להסרת המצור הערבי הסובב אותה. זה היה המצב ההתקפי המשמעותי הראשון של ההגנה במלחמת העצמאות. המבצע נקרא על שם נחשון בן עמינדב, שבשעת חציית ים סוף לאחר היציאה ממצרים, היה הראשון להיכנס למים, בכך הפך לסמל של חלוציות והעזה; בנוסף, המבצע נקרא על שם נחום שושני, שכיניו בהגנה היה 'נחשון', שנהרג מספר ימים קודם לכן.

מבצע הראל

מבצע 'הראל' התקיים בתאריכים 21-16 לאפריל 1948, בהמשך למבצע 'נחשון'. לפלמ"ח ניתנה האחריות על פריצת הדרך לירושלים הנצורה. פריצת הדרך כללה שני יעדים: העברת שיירות מזון ואספקה לירושלים הנצורה, וכן העלאת כוחות פלמ"ח, מן השפלה לאזור העיר העיר. במסגרת המבצע הועברו בערב פסח תש"ח למעלה מ-600 משאיות. בתוך כך התגבשו גדודי הפלמ"ח אשר פעלו יחד במבצע זה לחטיבת הראל.

מבצע יבוסי

מבצע יבוסי היה אחד ממבצעי מלחמת העצמאות, שהתרחש בין 22 באפריל ו-4 במאי 1948. הוא נערך בירושלים וסביבותיה, וקרוי "יבוסי" על שם העיר הקדומה אותה כבש דוד מידי היבוסים, שלימים הפכה לירושלים. לצורך המבצע עלתה חטיבת הראל לירושלים והצטרפה לכוחות החי"ש ששהו בה. ההגנה הצליחה להשתלט על השכונות הערביות בדרום העיר וביניהן שכונת קטמון, אך לא על אזורים בצפון העיר.

מבצע יפתח

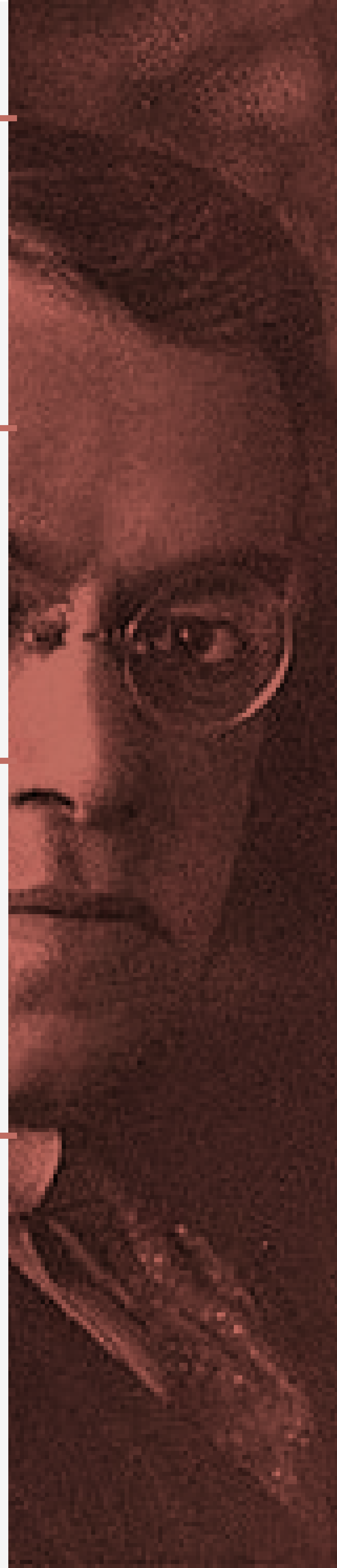
מבצע יפת"ח (על שם יגאל אלון, מפקד המבצע-יגאל פייקוביץ' תל-חי) היה אחד ממבצעי מלחמת העצמאות, שמטרתו הייתה כיבוש הגליל העליון, צפת וסביבותיה. טרם המבצע האזור היה מיושב ברובו על ידי אוכלוסיה ערבית עוינת, הבריטים מסרו לידי הכוחות הערבים עמדות מפתח מרכזיות באזור, והיישובים היהודיים היו מנותקים זה מזה. המבצע התרחש בחודשים אפריל-מאי 1948,

מבצע יואב

באוקטובר 1948 יצא לדרך מבצע "עשר המכות", ששמו שונה למבצע "יואב". יגאל אלון, מפקד המבצע, החליט לקרוא למבצע על שם יואב דובנו, לוחם ומפקד פלמ"ח שנפל בהגנה על נְגֶבָה. מטרת המבצע הייתה לחבר בין השפלה לנגב, במטרה לפרוץ את המצור המצרי על הנגב. הלחימה התמקדה בשליטה על רצף מאחזים מצריים לאורך הדרך לדרום. בעקבות הצלחת מבצע יואב התבצע "מבצע משה", בו נכבשה גם באר שבע.

מבצע חורב

מבצע שהתרחש בדצמבר 1948, מהקרבות המכריעים של מלחמת העצמאות. שמו נקרא חורב כשמו הנוסף של הר סיני. מטרת המבצע הייתה להביא את המצרים לנהל משא ומתן לשביתת נשק באמצעות כיבוש שטחים מידי הצבא המצרי. באמצעות פעולות הטעיה ישראליות ברצועת עזה, שגרמו לריכוז כוח מצרי באזור, חדרו כוחות ישראליים לחצי האי סיני. חיל האוויר וחיל הים היו מעורבים במיוחד במבצע זה. הנסיגה מסיני התרחשה בעקבות לחץ מצד ארה"ב ובריטניה, אך מאידך מצרים הסכימה להסדר של שביתת נשק ומטרות המבצע הושגו.

מבצע עובדה

אחד ממבצעי מלחמת העצמאות שהתרחש בדרום הנגב בחודש מרץ 1949. לצה"ל ניתנה הוראה להשתלט על הנגב הדרומי, ללא היתקלות בליגיון הירדני וללא מעבר גבול למצרים או לירדן. חטיבת "הנגב" וחיל ההנדסה התקדמו מבאר-שבע למכתשרמון ודרומה, ובמקביל כוח של גולני התקדם לאורך הערבה. הירדנים פינו את אום-רֶשֶׁש, העיירה שישבה על המפרץ, וצה"ל השתלט על המקום - שלימים יהיה העיר אילת.

פעולות התגמול

פעולות התגמול הן פעולות הרתעה שצה"ל יזם בשנות ה-50 וה-60, בעקבות פעולות טרור נגד תושבי ישראל. מובילי מדיניות זו היו ראש הממשלה, דוד בן-גוריון, והרמטכ"ל, משה דיין, שטענו כי הכרחי להגיב בתקיפות כלפי הערבים, ולהבהיר שדם יהודי אינו הפקר. פעולות תגמול ייחודיות בוצעו על ידי יחידת הקומנדו 101, חטיבת הצנחנים וחטיבת גולני.

מבצע עלי זית

מבצע עלי זית, המכונה גם "פעולת כנרת", היה פעולת תגמול מורכבת במסגרתה כוחות צה"ל פגעו במוצבים סוריים על שפת הכנרת. המבצע החל ב-11 בדצמבר 1955 בעקבות ירי של כוחות סוריים לעבר סירות דיג וכוחות חיל הים ששהו באגם. במהלך פעולת התגמול הוכו הסורים באופן קשה, ואבדותיהם הסתכמו ביותר מ-50 הרוגים ו-30 פצועים. ולאחר הפעולה ישראל זכתה לגינויים רבים בתקשורת הבינלאומית.

קרב המתלה

קרב המתלה התרחש במהלך מבצע קדש, במערב סיני, בין ישראל למצרים כאשר לוחמי חטיבת הצנחנים ניסו להתקדם לכיוון תעלת סואץ. בקרב נהרגו 38 לוחמים מחטיבת הצנחנים (ועוד ארבעה לוחמים מתו מפצעיהם מאוחר יותר), כאשר המצרים ספגו כ-260 חללים. הקרב מהווה עד היום סמל לגבורה ולעמידה נחושה בתנאים קשים במיוחד.

המלחמה על המים

"המלחמה על המים" הייתה תקופה במהלכה התרחשו מאבקים הכרוכים בניצול מקורות המים בצפון ישראל, בין השנים 1951-1966. במסגרת מאבקים אלו ניסו מדינות ערב- בעיקר סוריה, להטות את מקורות הירדן כלפי הירמוך והירדן הדרומי והלאה מחוץ לשטח ישראל, בכדי שלא יזרמו לירדן ההררי שבשטח ישראל. מלחמה זו נחשבת לאחד מהגורמים שהביאו לפתיחת מלחמת ששת הימים.

מבצע מוקד

המבצע שפתח את מלחמת ששת הימים היה "מבצע מוקד", במסגרתו הוצאו מכלל יכולת פעולה חיל האוויר של מצרים ונפגעו באופן משמעותי חילות האוויר של ירדן, עיראק וסוריה. כדי לפעול בחשאי ולהביא לנטרול מירבי של כוחות האויב האוויריים, הונחו טייסי צה"ל לטוס בגובה נמוך ולא לעלות בקשר. הצלחתו האדירה של המבצע תרמה רבות להמשך הצלחתה של המלחמה היבשתית במלחמת ששת הימים.

גבעת התחמושת

בתקופת שלטון המנדט, בנו הבריטים בית ספר לשוטרים בצפון ירושלים. בגבעה סמוכה אוחסנה תחמושת עבור בית הספר, וכך ניתן לה שמה- גבעת התחמושת. לימים, נכבש האזור על ידי הירדנים במלחמת העצמאות, והללו ביצרו אותו היטב במשך 19 שנים. עם פרוץ מלחמת ששת הימים עלה צורך אסטרטגי לכבוש את גבעת התחמושת: בעוד הקרב תוכנן להיות פשוט יחסית כנקודה בדרך ליעד הבא, הוא היווה אחד הקרבות הקשים ביותר שהנהלו במלחמת ששת הימים. לאחר ההשתלטות על גבעת התחמושת המשיכו לוחמי הצנחנים אל הר הצופים והעיר העתיקה.

שחרור ירושלים

הקרב על ירושלים במהלך מלחמת ששת הימים התרחש במהלך הימים 5-7 ביוני 1967. ביומו השלישי של הקרב שוחררה העיר העתיקה, לאחר 19 שנים בהם נותרה בידי הירדנים. הצנחנים מחטיבה 55 וטנקים מחטיבה 10 (הראל) נכנסו דרך שער האריות, הגיעו להר הבית ולכותל המערבי; במקביל, החטיבה הירושלמית פרצה לעיר העתיקה משער האשפות. לאחר הפריצה לעיר הודיע אל"ם מוטה גור, מח"ט 55, כי "הר הבית בידינו".

תל פאחר

קרבת תל פאחר, שהתרחש ברמת הגולן במהלך מלחמת ששת הימים, היה קשה ועקוב מדם. ב-9 ביוני 1967 יצאו כוחות מחטיבת גולני בסיוע כוח שריון לכיוון המוצב הסורי המבוצר. בשל מגבלות שונות הכוח תקף את תל פאחר מהחזית ולא כפי שתוכנן מהעורף, כך שהיה חשוף לאש צולבת שפגעה ברבים מהלוחמים. הקרב נוהל בחלקו על ידי לוחמים זוטרים, לאחר מות מפקדיהם, תוך הפגנת תושיה ואומץ לב.

מבצע קינוח

מוצב החרמון נכבש על ידי הסורים ביום הראשון למלחמת יום הכיפורים, דבר שהעניק להם יתרון אסטרטגי מובהק בשל גובהו של ההר. במהלך מבצע "קינוח", שהתרחש ב-21 באוקטובר 1973, נכבש מוצב החרמון ושב לידיים ישראליות- תוך שיתוף פעולה של כוחות גולני שעלו ברגל בתנאים קשים ביותר, עם כוחות ארטילריה וצנחני מילואים שהתקדמו מכיוון מוצב החרמון הסורי.

צליחת תעלת סואץ

במסגרת "מבצע אבירי לב" שהתרחש במלחמת יום כיפור, החל מה-14 באוקטובר 1973, שאף צה"ל להגן על חזית הדרום ולהכריע את המערכה בה. במהלך המבצע חצו כוחות פיקוד הדרום את תעלת סואץ מערבה, ואף הגיעו לקילומטר ה-101 בכביש סואץ-קהיר. חציית התעלה היוותה נקודת מפנה במלחמה כולה.

מבצע אנטבה

מבצע אנטבה הידוע כ'מבצע יונתן' ומבצע 'כדור הרעם' הוא אחד המבצעים הנועזים שבוצעו מאז ומעולם על ידי צה"ל במערכה המתמשכת נגד הטרור. בקיץ תשל"ו (1976) נחתו כוחות צה"ל באנטבה שבאוגנדה והחזירו הביתה מעל מאה ישראלים שנחטפו לשם בידי מחבלים. על המבצע פיקד יונתן נתניהו, שנהרג במהלכו.

מבצע ליטני

מבצע ליטני, או בשמו הצבאי "אבי החכמה", הוא מבצע צבאי שנערך במרץ 1978, במטרה לפגוע בתשתיות ארגוני הטרור בדרום לבנון. המבצע נערך בתגובה לפיגועי טרור של ארגוני המחבלים בתוך ישראל ולאחר הפיגוע בכביש החוף. במהלך המבצע צה"ל חדר לדרום לבנון עד לנהר הליטני, והחזיק בשטח זה למשך כ-3 חודשים. לאחר מכן נסוג צה"ל לגבול הבינלאומי.

מבצע "אופרה"

מבצע "אופרה" (תמוז) היה מבצע של חיל האוויר להשמדת היכולות הגרעיניות של עיראק, קרי לחיסול הכור הגרעיני ששכן בסמוך לבגדד. המבצע יצא לפועל מאחר ועיראק הפגינה מדיניות מאיימת, כאשר סדאם חוסיין איים להשמיד את ישראל בעזרת נשק גרעיני. 7- ביוני 1981 הפגז חיל האוויר הישראלי את המתחם; בתום הפעולה הושמד הכור, הופסקה תוכנית הגרעין העיראקי.

הקרב על הבופור

הקרב על הבופור היה קרב שהתנהל במהלך מלחמת לבנון הראשונה. במהלך הקרב, ב-6 ליוני 1982, כבשו חיילי צה"ל את מצודת הבופור, מצפון-מערב למטולה, מכוחות אש"ף הפלסטיניים שהשתמשו במצודה לירי ולהכוונת טילים לעבר ישראל. במהלך הקרב נהרגו שישה מלוחמי צה"ל.

מבצע ערצב 19

מבצע ערצב 19 התרחש ביום הרביעי למבצע שלום הגליל, ב-9 ביוני 1982. במהלך המבצע חיל האוויר הישראלי השמיד בתקיפה אחת כל מערך טילי הקרקע-אוויר של צבא סוריה, שהיה חדיש ומתקדם. כ-19 סוללות של טילי קרקע-אוויר חוסלו וכ-23 כלי טיס של חיל האוויר הסורי הופלו. המבצע מהווה מקור השראה ולמידה ברחבי העולם כמופת של לוחמה אלקטרונית, דיכוי הגנה אווירית ותפעול נשק מונחה מתקדם.

קרב סולטן יעקב

קרב סולטן יעקב התרחש במהלך מבצע שלום הגליל, 11 ביוני 1982, סמוך לכפר הלבנוני סולטאן יעקוב. לאחר 8 שעות לחימה בה כוחות ארטילריה כבדים פגעו שוב ושוב בכוחות צה"ל, נסוג כוח צה"ל מהמקום לאחר שהתברר כי הוא מכותר בכוחות סוריים עדיפים. בקרב היו לצה"ל 20 הרוגים, שני שבויים ושלושה נעדרים ששניים מהם לא הובאו לקבר ישראל עד היום.

מבצע חוק וסדר

מבצע חוק וסדר היה מבצע צבאי שנערך על ידי כוחות צנחנים, הנדסה ושיריון בימים 4-2 במאי 1988 בדרום לבנון. במסגרת המבצע פשטו הכוחות על בסיס מחבלי החזבאללה בכפר מיידון. המבצע נחשב כפעולה הגדולה ביותר של צה"ל בלבנון מאז תום מבצע שלום הגליל. המבצע הסתיים בהצלחה - כ-50 מחבלים נהרגו בקרב וכלל המבנים והבונקרים ששימשו אותם הוצאו משימוש.

האינתיפאדה הראשונה

האינתיפאדה הראשונה הייתה תנועת התקוממות אלימה שהחלה ב-9 בדצמבר 1987 והסתיימה רשמית עם חתימת הסכמי אוסלו בשנת 1993. במהלך האינתיפאדה התקוממו התושבים הפלסטינים ביהודה ושומרון וברצועת עזה נגד השלטון הישראלי ונגד מתיישבים ישראלים. פעילות הטרור כללה בעיקר שימוש באבנים, בבקבוקי תבערה ובכלי-נשק מאולתרים אחרים, אולם גם במטעני נפץ ובירי.

מבצע דין וחשבון

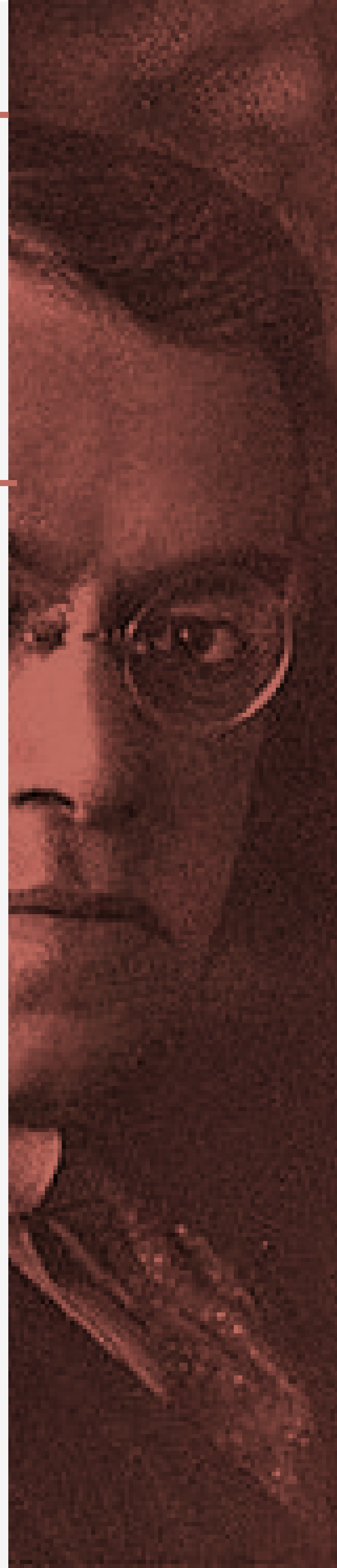
מבצע דין וחשבון, שזכה לכינוי "מלחמת שבעת הימים" בלבנון, היה מבצע צבאי שהתרחש בין ה-25 ליוני 1993, בדרום לבנון. הסיבה למבצע הייתה הסלמה במצב הביטחוני בגבול ישראל-לבנון, ומטרתו הייתה הגנה על יישובי הצפון. כוחות צה"ל פעלו להרתעת הכפרים הלבנוניים בסביבה באמצעות הפגזה ארטילרית מסביב לכפרים ובתוכם, על מנת שהדבר ייצור לחץ מצד התושבים על ממשלת לבנון לפעול נגד חזבאללה. המבצע הופסק לאחר שבעה ימים, לאחר שנחתמה הפסקת אש בין ישראל לחזבאללה.

מבצע ענבי זעם

מבצע "עֲנָבֵי זַעַם" הוא מבצע צבאי שביצע צה"ל בדרום לבנון בין ה-27-11 לאפריל 1996. המבצע החל בעקבות רקטות שנורו על יישובים בגבול הצפון על ידי חזבאללה. מטרת המבצע הייתה להפסיק את הירי על ישראל ולהחזיר את הביטחון לצפון, הן על-ידי תקיפת המחבלים ומוצביהם והן על-ידי הפעלת לחץ על ממשלת לבנון. בעקבות לחץ בינלאומי על ישראל, הכולל גינוי של ישראל במועצת הביטחון של האו"ם, הופסקה הלחימה והושגה הפסקת אש.

מהומות מנהרות הכותל

במהלך 3 ימי לחימה בספטמבר 1996 התקיים העימות הראשון בין ישראל לפלסטינים מאז הסכמי אוסלו. המהומות החלו לאחר שיאסר ערפאת קרא לפלסטינים להתקומם כנגד החלטת ראש הממשלה נתניהו לפתוח חלק ממנהרות הכותל למעבר תיירים. במהלך הלחימה נהרגו 17 חיילי צה"ל וכמאה פלסטינים.

אישים

אלי כהן

אליהו (אלי) כהן (1924-1965) היה מרגל ישראלי שפעל בסוריה, כינויו המוכר "האיש שלנו בדמשק". פעל בחשאיות ובמקצועיות, באופן שסייע לו להתיידד עם הצמרת הפוליטית והצבאית של סוריה, להשיג מידע מודיעי יקר ערך, להעבירו בהצלחה לצבא הישראלי. בינואר 1965 כהן נתפס, והוצא להורג בתלייה בדמשק. המידע שמסר היה מהותי ושיפר משמעותית את היערכות מדינת ישראל למערכה עם סוריה במלחמת ששת הימים.

שרה אהרנסון

שרה אהרנסון (1890-1917) הייתה מראשי מחתרת ניל"י, מחתרת ריגול יהודית שפעלה במהלך מלחמת העולם הראשונה למען הבריטים וכנגד הטורקים ששלטו בישראל. שאיפת המחתרת הייתה לקדם את הקמתה של ריבונות יהודית עצמאית בארץ ישראל, תוך אמונה שהבריטים יסייעו בכך. בסתיו 1917 נתפסה שרה על ידי הטורקים, במהלך ניסיונה להתאבד על מנת שלא למות בידיהם נפצעה אנושות ונפטרה מפצעה לאחר עינויים וחקירות.

משה דיין

משה דיין (1915-1981), היה איש צבא, מדינאי ואיש ציבור ישראלי. בן ההתיישבות העובדת מקיבוץ דגניה, שדגל בשילוב עבודת האדמה עם הכוח ללחום עבורה. דיין החל כקצין בהגנה ובפלמ"ח, התקדם אט אט עד שכיהן כרמטכ"ל הרביעי של צה"ל, עליו פיקד בעת מבצע קדש. היה חבר כנסת ושר בממשלה, שימש שר הביטחון במהלך מלחמת ששת הימים, מלחמת ההתשה ומלחמת יום הכיפורים. דיין תרם מרכיב משמעותי להסכם השלום עם מצרים כאשר שימש שר החוץ בממשלתו של מנחם בגין.

חיים בר-לב

חיים בר-לב (ברוצלבסקי) במקור מאוסטריה, עלה לישראל בשנת 1939. מונה למפקד בהגנה ובפלמ"ח בימי קום המדינה, המשיך בתפקידי פיקוד במהלך מלחמת העצמאות. לאחר שורת תפקידים צבאיים בכירים כיהן ב-1968 כרמטכ"ל השמיני של צה"ל, והוביל לחימה בצבא המצרי לאורך תעלת סואץ ובארגוני הטרור הפלסטיניים בגבול המזרחי וברצועת עזה. בניצוחו הוקם קו ביצורים לאורך התעלה שנקרא על שמו. כיהן כשר המשטרה וכשר המסחר והתעשייה, לצד תפקידים נוספים בממשלה, ואף היה שגריר ישראל ברוסיה.

דוד אלעזר

דוד אלעזר, המכונה 'דדו' (1925-1976), נולד בבוסניה ועלה לישראל כחלק מחברותו בתנועת "השומר הצעיר". התגייס להגנה, סייע בשמירה על המעפילים מארצות המזרח, השתתף במספר פעולות תגמול כחלק מתפקידיו בפלמ"ח ולחם כמ"פ ומג"ד במלחמת העצמאות. היה איש צבא ישראלי, הרמטכ"ל ה-9 בזמן מלחמת יום הכיפורים ומפקד פיקוד הצפון במלחמת ששת הימים. ב-15 באפריל 1976 לקה בהתקף לב ומת, כשהוא רק בן 50.

רפאל איתן

רפאל איתן, המכונה "רפול" (1929-2004) נולד במושב תל עדשים, היה איש צבא ומדינאי בישראל. בהיותו בן 16 הצטרף לשורות הפלמ"ח, ומאז לחם כמפקד במלחמת העצמאות, מונה למפקד חטיבת הצנחנים, אלוף פיקוד צפון וראש אג"ם. ברבות השנים התקדם בדרגות עד שכיהן כרמטכ"ל ה-11 של צה"ל. כרמטכ"ל הוביל את מבצע שלום הגליל והרחיב את אחריות הצבא כלפי אוכלוסיות מוחלשות. בהמשך שימש כחבר הכנסת וכשר החקלאות ואיכות הסביבה. בשנת 2004, בעודו מנהל את פרויקט שובר הגלים בנמל אשדוד, נסחף במי הים וטבע.

יגאל אלון

יגאל אלון (1918-1980) היה מפקד צבא ומדינאי. פיקד על מספר קורסים בהגנה והיה מפקדו השני של הפלמ"ח. במהלך מלחמת העצמאות התמנה לאלוף בצה"ל ולמפקד חזית הדרום. כיהן בתפקידים שונים בממשלה- כשר העבודה, שר החינוך והתרבות, שר החוץ וסגן ראש הממשלה. לאחר מלחמת ששת הימים (1967) הגה תכנית הנקראת על שמו: "תכנית אלון", בה התווה דרך מפורטת להסדר עתידם של השטחים ביהודה ובשומרון הנמצאים בשליטת ישראל כתוצאה ממלחמת ששת הימים.

יוסף טרומפלדור

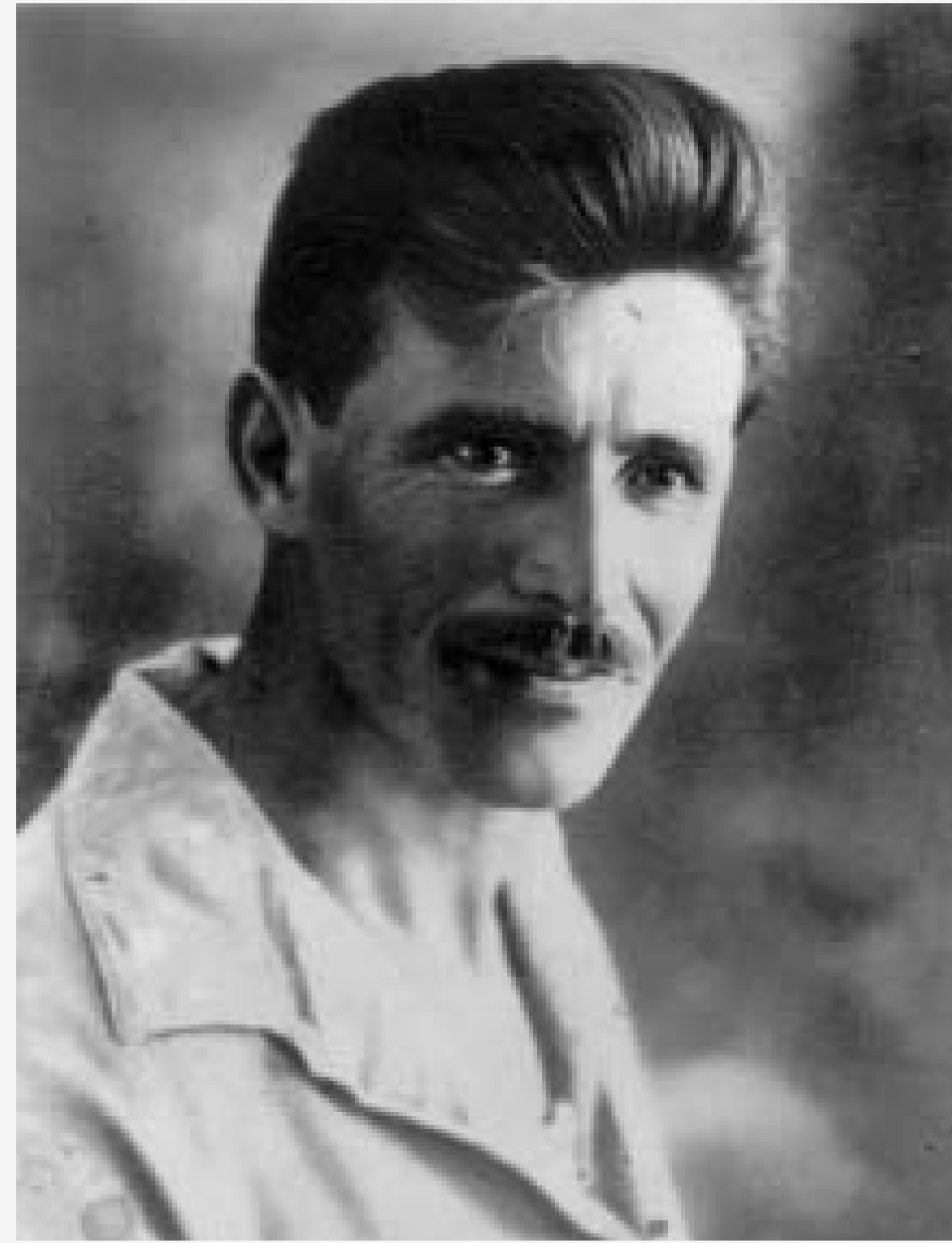
יוסף טרומפלדור (1880-1920), במקור מהקווקז, היה לוחם ומנהיג ציוני סוציאליסטי, שדמותו מהווה סמל לאומי. בהגעתו לארץ ב-1912 התמסר הן לעבודה חקלאית והן להגנת מושבות הגליל התחתון. יזם את הקמת "גדוד נהגי הפרדות הציוני" בצבא הבריטי, כמו גם את תנועת "החלוץ". בי"א באדר תר"פ (1.3.1920) נלחם בקרב תל-חי, במהלך הקרב נפצע אנושות, ומת לאחר שאמר את המשפט המפורסם: "אין דבר, טוב למות בעד ארצנו". לזכרו הוקמה אנדרטת "האריה השואג", וכן "גדוד העבודה על שם יוסף טרומפלדור" - ארגון חלוצים ומגינים של אנשי "העלייה השלישית".

ישראל גלעדי

ישראל גלעדי (1886-1918), במקור מרוסיה, עלה לישראל במסגרת העלייה השנייה בשנת 1906. עם הגעתו עבד כפועל במושבות השומרון והגליל. היה שותף להחלטה על הקמת הארגונים "בר גיורא" ולאחר מכן "השומר", מילא את מקומו של ישראל שוחט בהנהגת "השומר", והיה מראשי הסתדרות הפועלים החקלאיים בגליל. לאחר שנפטר בהיותו בן 32 משפעת ספרדית, נקרא היישוב כפר גלעדי על שמו.

אלכסנדר זייד

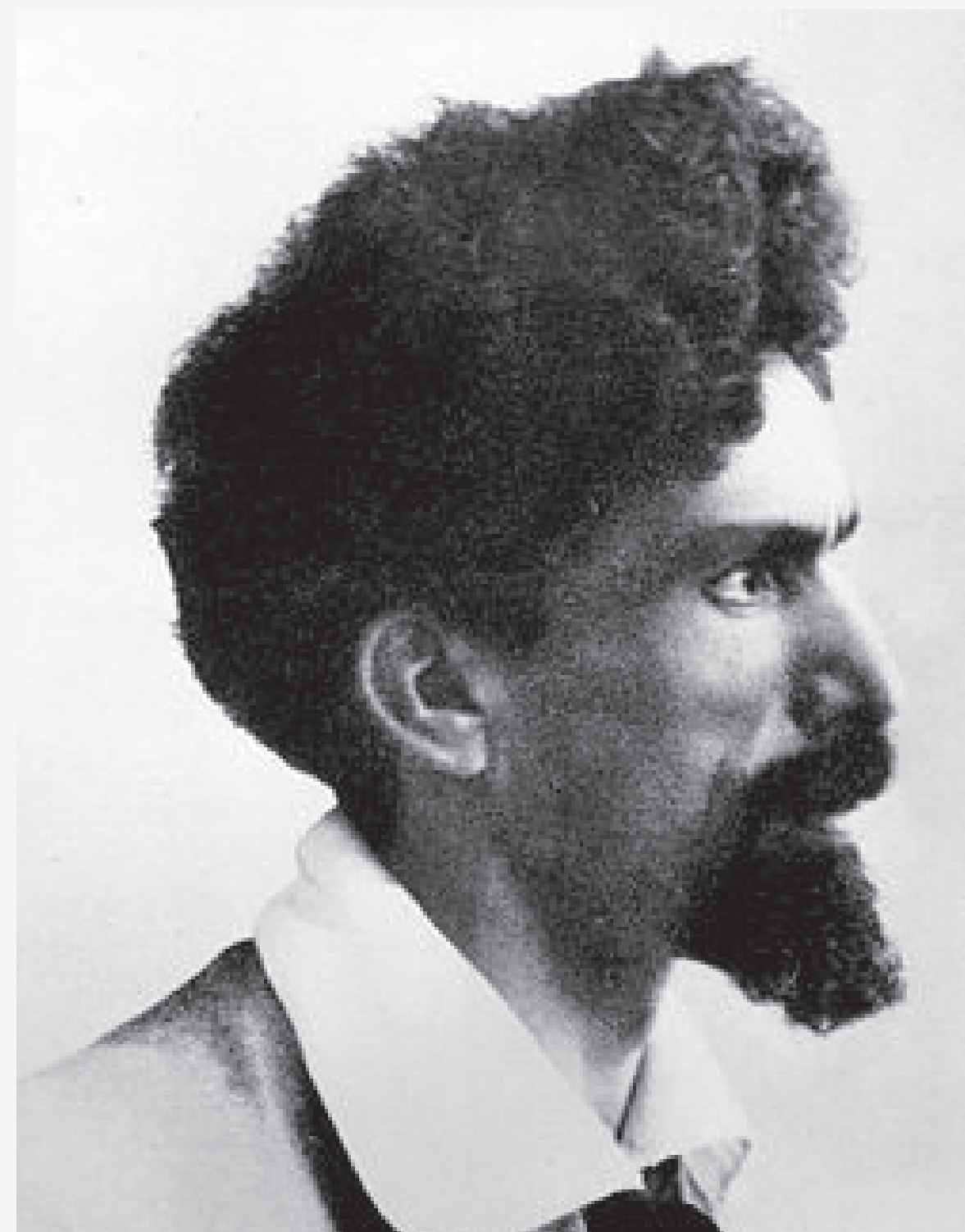
אלכסנדר זייד (1886-1938) נולד ברוסיה ועלה לישראל ב-1904 במסגרת העלייה השנייה. היה פעיל נמרץ בהקמת ארגוני השמירה "בר גיורא", "השומר" ו"אגודת השומרים". ב-1926 עבר זייד לאדמות שייח' אבריק שבעמק יזרעאל, שם עבד כשומר במסגרת קק"ל. ביולי 1938, בעודו חוזר לביתו בקבוצת אלונים, נרצח על ידי בדואי כחלקת ממאורעות המרד הערבי הגדול.

גאולה כהן

גאולה כהן (1925-2019) הייתה לוחמת בלח"י, כאשר במסגרת פעילותה הייתה הקריינית הראשית של תחנת השידור המחתרתית. נעצרה בעת שידור חי ב-1946 ונכלאה בבית הסוהר לנשים בבית לחם. ניסיון הבריחה הראשון כשל, אך בשני הצליחה לברוח, חזרה לפעילות בלח"י ונישאה לעמנואל הנגבי, שהיה ממפקדי הארגון. כהן הייתה סופרת, עיתונאית וחברת כנסת, לצד יוזמותיה במפעלי תרבות וחינוך, במאבק לקידום התיישבות יהודית ביהודה ושומרון ובהעלאת יהודי ברית המועצות ואתיופיה.

ישראל שוחט

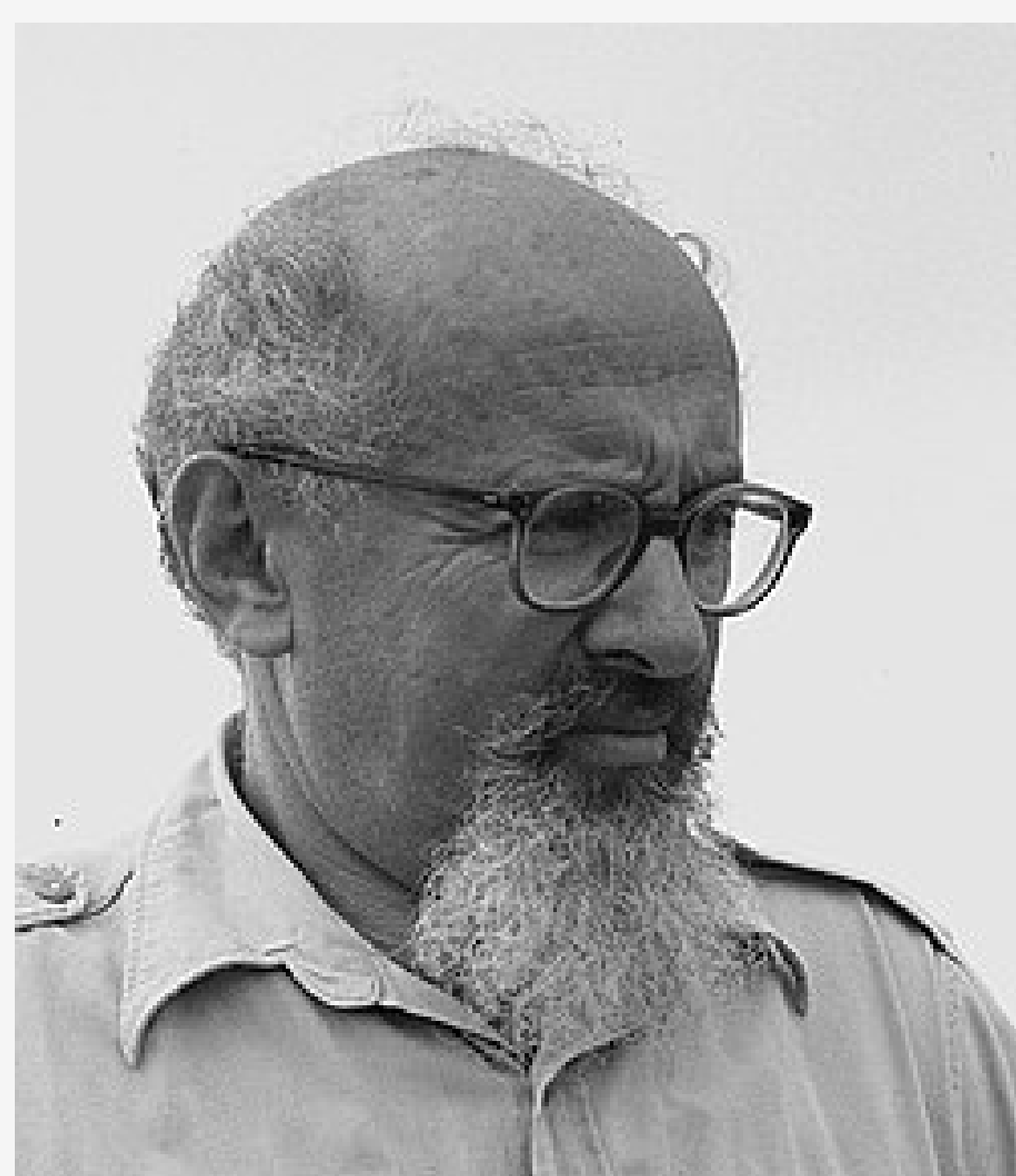
ישראל שוחט (1886-1961), נולד ברוסיה למשפחה מסורתית, אמידה, ובעלת קרקעות. היה חבר באגודת פועלי ציון עוד טרם עלייתו לארץ ב-1904 כחלק מגל העלייה השנייה. שוחט היה ממקימי ארגון בר גיורא, מנהיג ארגון "השומר", כאשר בעקבות פעילותו הציונית הוגלה על ידי הטורקים מהארץ ושב אליה ב-1919. לאחר מכן היה ממייסדי גדוד העבודה, ממנהיגי הארגון החשאי "הקיבוץ" ופעיל במפלגת "פועלי ציון".

וינגייט

אורד צ'ארלס וינגייט (1903-1944), המכונה "הידיד", הגיע לישראל בספטמבר 1936 כשדעותיו אנטי ציוניות- בדומה למרבית הקצינים הבריטיים סביבו. אך במהלך השנתיים בהן שהה בישראל, דעותיו הפכו לציוניות מובהקות. וינגייט הקים את "פלוגות הלילה המיוחדות", וחינך ואימן דור של לוחמים, שרבים מהם היו לימים מפקדים בכירים בצה"ל.

יצחק שדה

יצחק שדה (לנדוברג) (1890-1952), במקור מלובלין, היה איש צבא, חינוך ורוח. כאשר שמע על מות טרומפלדור בקרב תל חי החליט לעלות לישראל. כינויו היה "הזקן". שדה היה ממנהיגי גדוד העבודה וחבר מחתרת "הקיבוץ", פיקד על ההגנה ומפקד הפלמ"ח הראשון. כמו כן היה מחזאי וסופר, ואף היה ממייסדי אגודת הספורט "הפועל".

אליעזר מרגולין

קולונל אליעזר (לָזֶר) מרקוביץ' מרגולין (1875-1944), במקור מרוסיה, עלה לישראל בהיותו בן 17 יחד עם משפחתו. עד מהרה כינס את צעירי רחובות לאימוני קליעה ורכיבה. לאחר תקופות בהן נדד לאוסטרליה וללונדון, שוכנע על ידי ז'בוטניסקי לפקד על הגדוד השני של קלעי המלך- אחד הכדודים העבריים שפעלו בצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה.

מאיר הר ציון

מאיר הר-ציון (1934-2014) היה לוחם קומנדו ישראלי וסייר נועז. הר ציון היה נער שוחר טבע ואדמה, שבילה בצעירותו רבות בסיורים בישראל ומחוצה לה- תחביב שהמשיך אף בבגרותו במסעות יוצאי דופן. הר ציון התגייס לנח"ל וזמן קצר לאחר מכן ליחידת ה-101 והיה מגיבורי פעולות התגמול בשנות ה-50, ועיטור העוז הוענק לו על פועלו. הר ציון מונה למפקד הראשון של סיירת צנחנים והיה ממייסדי סיירת מטכ"ל.

מניה שוחט

מניה שוחט (1880 - 1961), במקור מביילארוס. עקב פעילות מהפכנית נעצרה והושמה בכלא, שם נזרע בליבה רעיון ההקמה של תנועת העבודה היהודית העצמאית אותה ייסדה ב1901. לאחר שנתיים התנועה פורקה ומניה עלתה לארץ. בהמשך הצטרפה לארגון "בר גיורא" עליו פיקד ישראל שוחט, כאשר לימים השניים התחתנו והקימו יחד את ארגון "השומר".

ארגונים ויחידות

ארגון השומר

"השומר" היה ארגון הגנה ביישוב היהודי בארץ ישראל, שפעל בשנים 1909-1920. מקימיו היו אנשי ארגון בר גיורא. מטרת השומר היו לקדם התמקצעות בלחימה ועבודה עברית במושבות, ובלשונם "כיבוש השמירה" ו"כיבוש העבודה". בשיאו מנה הארגון כ-100 חברים וכ-300 שכירים יהודים, וריכז שמירה על 13 מושבות בארץ ישראל. לאחר פירוק "השומר", השתתפו חברי הארגון בהקמת ההגנה וגדוד העבודה ותרומתם ניכרה בהקמת הפלמ"ח, וצבא ההגנה לישראל.

עמותת אחריי

עמותת "אחריי! נוער מוביל שינוי" היא עמותת חינוכית חברתית, שהוקמה באזורי פריפריה גאוגרפית וחברתית בישראל. מטרתה לעודד מנהיגות צעירה, להעניק שוויון הדמנויות ולקדם ערכי מעורבות חברתית בקרב בני נוער בפריפריה. הקמת התנועה ב-1997 נוסדה ע"י תנועת "דור שלום", בעקבות רצח ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל. במסגרת התנועה פועלות קבוצות נוער במסגרות שונות- מכינות, מפגשי אימון פיזיים כהכנה לגיוס לצה"ל, שנת שירות לפיתוח מנהיגות בקהילה וכדומה.

גדנ"ע

הגדנ"ע היה ארגון שפעל תחת ההגנה, שהכשיר בני נוער ללחימה או לסיוע לה. בתקופה זו בה שלט המנדט הבריטי בארץ ישראל, מטרת התכנית הייתה להעניק לבני הנוער את יסודות הלחימה, להכין כוח עבודה לוחם לעת הצורך, וכמו כן להעסיק את נוער היישוב במשימות חשובות לפי צורכי היישוב. המשימות שהוטלו על בני הנוער במסגרת הגדנ"ע היו העברת קשר, סיוע בבתי חולים וביצור עמדות, לצד לחימה, הטלת פצצות, צליפה והפעלת נשק כאשר היה בכך צורך.

הפלמ"ח

הפלמ"ח (פלוגות מחץ), היה הכוח המגויס הקבוע של ארגון ההגנה. הפלמ"ח הוקם ב-15 במאי 1941, כאשר יצחק שדה מונה כמפקדו. שורת המפקדים תחתיו הורכבו מלוחמי "הפלוגה הנודדת" ו"פלוגות השדה" שפעלו בסוף שנות ה-30. תפקידי הפלמ"ח היו לוחמה זעירה, ביצוע סיורים לוחמתיים, חבלה, גישוש, תקיפה, הכנת השטח למקרה של תקיפה נאצית- כל זאת בכפוף למטה הכללי של ההגנה. במהלך מלחמת העצמאות גובשו יחידות הפלמ"ח לשלוש חטיבות: הנגב, הראל ויפתח. בסתיו 1948, פורק מטה הפלמ"ח ויחידותיו שולבו בשורות הצבא הסדיר.

פלי"ם

פלי"ם נגזר משילוב השמות פלמ"ח וים; שכן הייתה זו הזרוע הצבאית הימית של הפלמ"ח. לצד פעולות יבשתיות בשגרה, הפלי"ם ביצעה פעולות העפלה, הובלת אוניות רכש וחבלה ימית. כ-200 מלוחמי הפלי"ם השתתפו במבצע 'נחשון' להסרת המצור מעל ירושלים, כ-70 מהם נפלו בקרבות. בשיא פעילותה כללה היחידה כ-370 איש.

המוסד

המוסד הוקם ב־13 בדצמבר 1949, כאשר ראש הממשלה דוד בן-גוריון הורה על הקמת "המוסד לריכוז ותיאום פעולות המודיעין". המוסד הינו ארגון הביון של ישראל, שמתפקידו לאסוף מידע מודיעיני באופן חשאי, לעיתים מחוץ לגבולות המדינה, זאת לצד פעולה בדיפלומטיה חשאית, בסיכול יעדים אזרחיים וצבאיים של האויב ובמשימות מיוחדות נוספות. המוסד כפוף למשרד ראש הממשלה.

מג"ב

עם תום מלחמת העצמאות הסתננו אלפי מסתננים ערבים לגבולות ישראל וחלקם ביצע פעולות טרור. ב-21 בספטמבר 1949 החליטה הממשלה להקים את "חיל הספר", שלימים ייקרא משמר הגבול. במלחמת ששת הימים ולאחריה תפקידו העיקרי של משמר הגבול היה השלטת הריבונות הישראלית בשטחים שנכבשו, כמו גם אבטחת מתקנים חשובים וביצוע תצפיות.

יחידת ה-101

יחידת קומנדו ישראלית, שהוקמה באוגוסט 1953 במטרה לבצע סיורי עומק ופעולות תגמול, כתגובה לחדירות מסתננים מירדן ומרצועת עזה לישראל, הסתננויות שפגעו בנפש, ברכוש החקלאי ובתשתיות. כ-50 לוחמי היחידה לחמו בפעולות תגמול שונות וייחודיות. זו הייתה יחידה יוצאת דופן- באופי פעולותיה ובאופי התנהלותה שהיה ללא משמעת צבאית מחמירה וללא יחס לדרגות. במקום אלו הוענק דגש על ערכי לחימה כגון דבקות במטרה, חברות, העזה וביצוע מושלם של משימות. חמישה חודשים לאחר הקמתה, פורקה היחידה ושולבה בגדוד הצנחנים 890.

בר גיורא

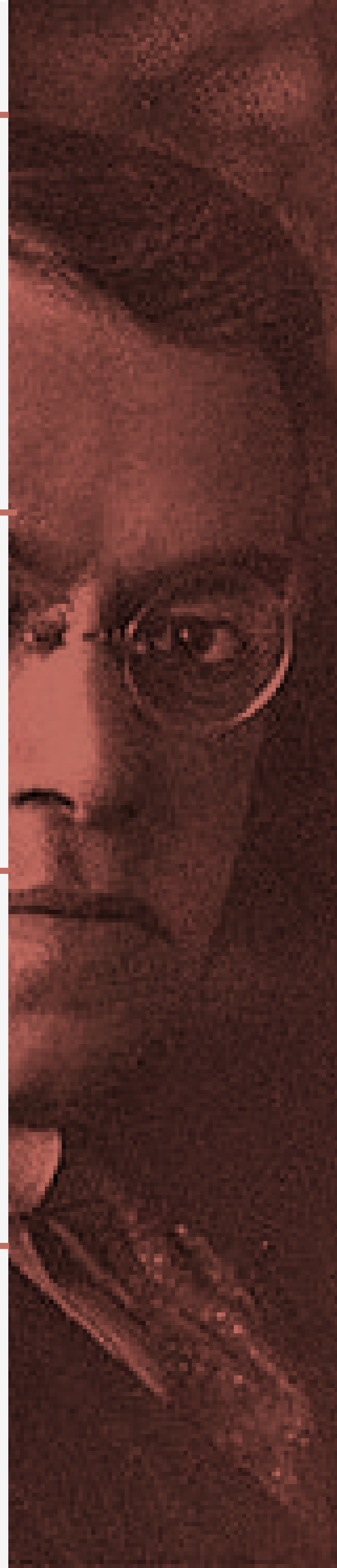
"בר גיורא" היה ארגון שמירה יהודי חשאי שפעל בארץ ישראל בין השנים 1907-1909, ונקרא על שם שמעון בר גיורא, מנהיג במרד החורבן כנגד הרומאים. מארגון זה התפתח כוח הגנה עברי ראשון בארץ. הארגון הוקם במטרה להעניק שמירה יהודית למושבות הראשונות במקום הסתייעות בשומרים זרים, וססמתו "בדם ואש יהודה נפלה, בדם ואש יהודה תקום". בשנת 1909 הוחלט להרחיב את שורותיו והארגון נטמע בתוך ארגון "השומר".

הגדודים העבריים

יחידות של מתנדבים יהודים שהתגייסו לצבא הבריטי בעת מלחמת העולם הראשונה, במטרה לסייע לשלטון הבריטי לכבוש את ישראל ולהחליף את השלטון העות'מאני. הגדודים פעלו בין השנים 1915-1921, כאשר רעיון הקמתם נהגה על ידי פנחס רוטנברג ודב בר בורוכוב, והקמתם בפועל נעשתה על ידי זאב ז'בוטינסקי, יוסף טרומפלדור ואליעזר מרגולין. אמנם הגדודים פורקו עם סיום המלחמה, אך הם היוו כוח משמעותי בהקמת ההגנה ובכך סייעו לחיזוק הכוח הלוחם היהודי בארץ ישראל.

גדוד נהגי הפרדות

"גדוד נהגי הפרדות של ציון" הוקם ב-1915 במטרה לקחת חלק בלחימה כנגד השלטון העות'מאני באמצעות הצטרפות לצבא הבריטי. תפקיד הגדוד היה תובלה בחזית במזרח התיכון. לגדוד נהגי הפרדות התנדבו 600 צעירים יהודיים שנשלחו לגליפולי (תורכיה של היום). בשנת 1916, עם כישלון הצבא הבריטי בקרבות, פוזר הגדוד, למרות שיחידותיו הצטיינו בלחימה.

הנודדת

יחידה ניידת של ארגון ההגנה בפיקודו של יצחק שדה שפעלה בעיקר בתקופת המרד הערבי הגדול. יחידה מחתרתית זו הוקמה בשנת 1936 בירושלים, והיו לה יכולות ניידות ברמה גבוהה. יש הטוענים שמדובר היה למעשה ביחידת הקומנדו העברית הראשונה: כוח מצומצם מאוד של לוחמים, שפעלו בזריזות ובמקצועיות בשעות הלילה במטרה לתקוף את כנופיות הערבים באופן מפתיע וממוקד.

פלוגות הלילה המיוחדות

פלוגות הלילה המיוחדות, או בשמן הנוסף "פלוגות האש", היו יחידות קומנדו שנועדו ללחימה בכנופיות הערביות שחיבלו בקו הנפט עיראק-חיפה במהלך המרד הערבי הגדול. הקצין הבריטי צ'ארלס אורד וינגיט ("הידיד"), שהיה אדם יוצא דופן בהזדהותו עם המפעל הציוני, ייסד את הפלוגות ופיקד עליהן. ב"פלוגות הלילה" היו חיילים בריטים לצד מתנדבים יהודים חברי ה"הגנה". "פלוגות הלילה" פורקו ביולי 1939.

פלוגות השדה (הפו"ש)

פלוגות השדה הוקמו בשנת 1937, במהלך המרד הערבי הגדול, במטרה להגן על יישובי הארץ. פלוגות אלו קמו ביוזמת ההגנה ותוך קבלת אישור מהשלטון הבריטי, והפכו לכוח ארצי תחת הפיקוד של יצחק שדה ואליהו בן חור. אסטרטגיית הפעולה העיקרית שלהן הייתה "יציאה מן הגדר" - קרי יציאה לפעילות בשטחים פתוחים, מעבר לגדר היישוב, על מנת שלא להמתין לפגיעת הערבים אלא לפעול בצורה אקטיבית להגנה.

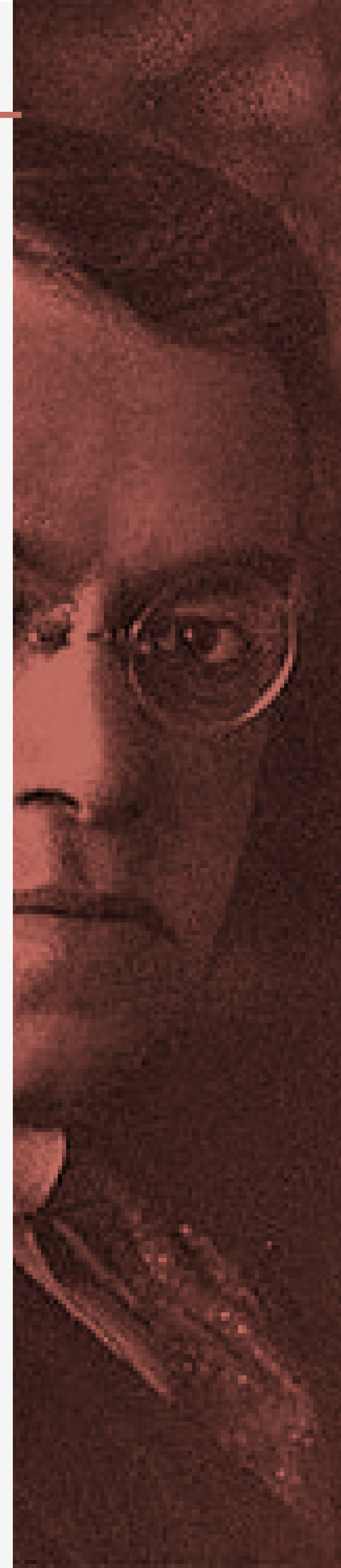
חיל השדה (החי"ש)

חיל השדה של ארגון ההגנה פעל בין השנים 1939-1948, היה ארגון לוחם שהורכב ממתנדבים צעירים, ופעל בחשאי ללא ידיעת הבריטים ככוח שהגן על היישוב העברי. החי"ש היה בנוי במבנה צבאי של ממש - כיתות, מחלקות, פלוגות וגדודים, ולקראת מלחמת העצמאות אף חטיבות. החל מנובמבר 1947 החי"ש תפקד כמסגרת הצבאית העיקרית של היישוב היהודי, ועל בסיסו הוקמו תשע חטיבות סדירות עם הקמת צה"ל.

חיל המשמר (החי"ם)

חיל המשמר הייתה יחידת הגנה שפעלה כדי לשמור על היישובים העבריים, כאשר אופי משימותיה היה פחות אקטיבי או נייד מאלו של החי"ש. משום כך גויסו ליחידה לוחמים מבוגרים יחסית, ופעולותיהם לא התאפיינו בדינמיות או זריזות, אלא בעיקר בסבלנות ובהתמדה. במהלך מלחמת העצמאות הורחבו שורות החי"ם וגויסו אליו בשל צורכי השעה מתגייסים נוספים.

מושגים כלליים ואתרים

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ולחללי פעולות האיבה

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ולחללי פעולות האיבה, מהווה יום זיכרון לאומי במדינת ישראל שמטרתו הנצחת זכרם של חללי מערכות ישראל ופעולות האיבה לאורך כל שנות היישוב החדש בארץ ישראל. מועד זה נקבע דווקא ב-ד' באייר, יום לפני יום העצמאות, בגלל מספר סיבות; ראשית, הצמדה זו מביאה להבנה עמוקה יותר של מחיר הקמת המדינה ושמירת קיומה, כמו גם להזכיר עבור מה נלחמו הנופלים הללו. שנית- בתאריך זה התרחש הקרב האחרון בגוש עציון בו נפלו כ-150 מגינים.

הקו העירוני בירושלים

לאחר מלחמת העצמאות נותרו בידי הליגיון הירדני חלקיה המזרחיים של ירושלים, כולל העיר העתיקה, בזמן שישראל השיגה שליטה על החלק המערבי של העיר. כך חולקה העיר לשניים בקו גבול שקיבל את הכינוי "הקו העירוני". החיים בסמיכות לגבול הקו העירוני זימנו מאורעות מורכבים, הן ביטחונית והן חברתית, כמו גם מאורעות יוצאי דופן ומשעשעים.

פתחת ניצנה / שטח מפורז

פתחת ניצנה הינו אזור בדרום הארץ הכולל 5 יישובים: קדש ברנע, עזוז, כמהין, באר מלכה וניצנה. במהלך מלחמת העצמאות שטח זה נכבש על ידי צה"ל, על אף שיועד על פי החלטת החלוקה להינתן למדינה הערבית. בהסכם שביתת הנשק בין ישראל ומצרים בסיום המלחמה נקבע שפתחת ניצנה תהווה אזור מפורז ובה יושבה ועדת שביתת הנשק הישראלית-מצרית עד סוף 1955. בשלהי אותה שנה התרחש מבצע הר געש, במהלכו השתלטה ישראל על האזור המפורז, בעוד הגדוד המצרי נסוג מן המקום.

הממשל הצבאי

במהלך מלחמת העצמאות, בספטמבר 1948, הכריז דוד בן-גוריון על הקמת ממשל צבאי באזורים שנכבשו בקרבות המלחמה על ידי צה"ל ושהתגוררה בהם אוכלוסייה ערבית. למשך 18 השנים הבאות, מרבית האזרחים הערבים של מדינת ישראל היו מוכפפים לממשל זה.

הר הרצל

הר הרצל נמצא במערב ירושלים ומהווה את בית הקברות הלאומי של מדינת ישראל. ההר מחולק ל-3 חלקים - בית הקברות הצבאי הראשי של המדינה, חלקת גדולי האומה בה קבורים מנהיגי המדינה והציונות, ויד ושם המהווה אתר הנצחה מרכזי למאורעות השואה. בימי הזיכרון נערכים בהר הרצל הטקסים המרכזיים לזכר הנופלים, לצידם במוצאי יום הזיכרון, ערב יום העצמאות, נערך ברחבת הר הרצל "טקס הדלקת המשואות".

ארץ המרדפים

אזור הכולל את בקעת הירדן, מדבר שומרון וצפון מדבר יהודה. שם זה מסמל תקופה במהלך מלחמת ההתשה, בה נערכו מרדפים אחר מחבלים שחדרו מירדן לישראל באזור זה. חטיבת הבקעה הוקמה באותה התקופה בכדי להגן על גבולה המזרחי של המדינה. מאות מחבלים נהרגו או נשבו בעשרות מרדפים שהתקיימו באזור, אך גם לצה"ל היו עשרות נפגעים, כאשר חלקם היו מפקדים בכירים.

מחנה סרפנד

"סרפנד" היה בסיס צבאי שהוקם בתקופת שלטון המנדט הבריטי, שלימים ייקרא "צריפין". במקום פעל גם בית סוהר לאסירי המחתרות. כאשר עזבו חיילי המנדט את ישראל ב-15 במאי 1948 המחנה ננטש וחיילי הלגיון הערבי תפסו את הבסיס והחלו לירות על היישוב הקרוב - ראשון-לציון. המחנה נכבש על ידי כוחות מחטיבת גבעתי וקרייתי באותו החודש.

הסכם השלום עם ירדן

הסכם השלום בין מדינת ישראל לממלכת ירדן התרחש בשנת 1994. בטקס נכחו חוסיין מלך ירדן, יצחק רבין ראש הממשלה וביל קלינטון נשיא ארצות הברית. ההסכם הסדיר את מערכת היחסים וחלוקת השטח בין ישראל לירדן.

עלייה

אישים

הנרייטה סולד

הנרייטה סאלד (1860-1945) הייתה מנהיגה ציונית-אמריקנית, סופרת, מחנכת ועובדת סוציאלית. עוד בארה"ב הייתה ממקימות הדסה - הסתדרות הנשים הציוניות בארצות הברית; עם עלייתה ארצה בשנת 1920, הניחה את יסודות מערכת הרפואה הציבורית ושרותי הסיעוד והרווחה בישראל; החל משנת 1933 ניהלה את "ארגון עליית הנוער".

הרב שמואל מוהליבר

הרב שמואל מוהליבר (1824-1898) שנולד בליטא, היה רב ואיש ציבור, נחשב לאחד מאבות הציונות הדתית. בשנים 1881-1882 היה מראשי אגודות חובבי ציון, כאשר דגל בעלייה לישראל ובהפיכת היישוב היהודי ליצרני ולעצמאי. לאורך עשייתו רבת הפעלים שאף להשכין שלום בין חלקי העם היהודי; למשל, כאשר הבחין במתח בין האכרים לבין פקידי הברון רוטשילד, השתדל לקרב ולפשר ביניהם.

פרדה אקלום

פרדה יזאאו אקלום (1949-2009) היה איש חינוך יהודי-אתיופי. אקלום היה סוכן "המוסד" ובמסגרת תפקידו איתר יהודים בסודאן וסייע להברחתם ארצה. בעקבות פעילותו הובן הפוטנציאל האדיר שבעליית יהודי אתיופיה דרך הנתיב הסודאני, ובדרך זו עלו אלפי יהודי הקהילה האתיופית לישראל. לאחר שנתיים של פעילות מחתרתית השלטונות הסודאנים קיבלו מידע אודותיו, ואקלום הבין כי הוא בסכנת מוות ועלה לישראל אף הוא.

שאול אביגור

שאול אביגור (1899-1978) נולד בלטביה, עלה עם משפחתו לארץ בגיל 12 והתחנך בגימנסיה הרצליה. אביגור היה ממגיני תל חי וממנהיגי ההגנה- ואף הקים את שירות הידיעות של ההגנה, שלימים יהווה בסיס לחיל המודיעין ושירות הביטחון של צה"ל. כמו כן היה מפקד המוסד לעלייה ב' שדאג להעלאת המעפילים וראש ארגון הרכש של ההגנה.

אידה נודל

אידה נודל (1931-2021) נולדה במוסקבה וחווה מגיל צעיר פרעות ואנטישמיות שקירבו אותה ליהדותה. נודל הייתה מסורבת עליה במשך שנים ארוכות, וספקה מזון, ביגוד וסיוע משפטי עבור יהודים שנאסרו על ידי הממשל הסובייטי. הסירובניקים כינו אותה "אמא", "מלאך הרחמים" או "המלאך של אסירי ציון". בעקבות פעילותה הייתה אסירת ציון אף היא, ולאחר מאמצים רבים מצד כוחות בינלאומיים שוחררה ועלתה לישראל.

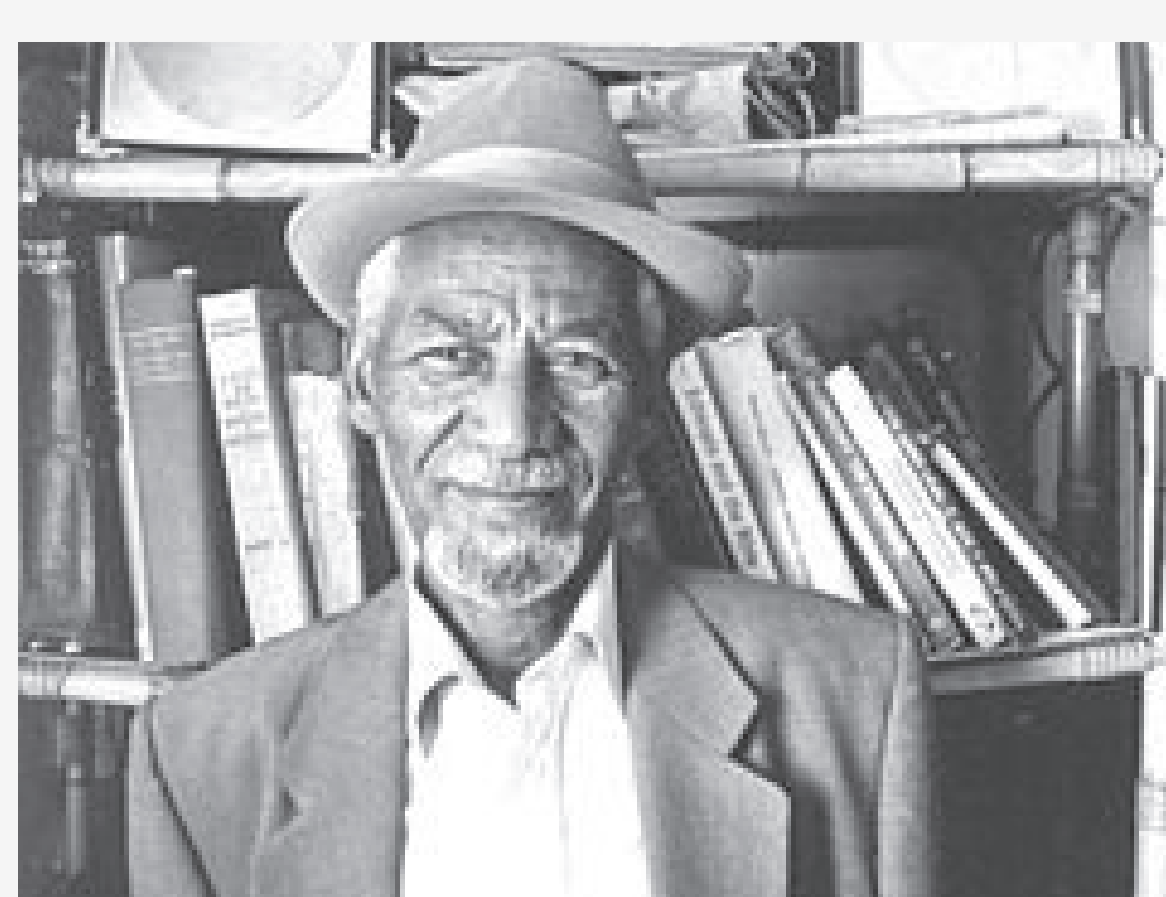
הרב יהודה אלקלעי

הרב יהודה אלקלעי (1798-1878), יליד בוסניה, שימש כרב בסרביה. אלקלעי היה חלוץ שהקדיש את חייו ליישוב הארץ, ונחשב מבשר הציונות המעשית והמדינית הראשון. אלקלעי גיבש את רעיונותיו הציוניים לכדי תוכנית מדינית להקמת בית לעם היהודי בארץ ישראל, כ-50 שנים לפני בנימין זאב הרצל.

יונה בוגלה

יונה בוגלה (1908-1987) היה איש חינוך ומנהיג יהודי-אתיופ. בוגלה תרם במשך שנים רבות לחיזוק הקשר של קהילת ביתא ישראל- הן כלפי יהודי התפוצות והן כלפי מדינת ישראל, תוך פעילות ענפה להעלאתם ארצה. בוגלה היה מנהל רשת החינוך של ביתא ישראל באתיופיה.

קס ברהן ברוך

ליקה כהנת ברהן ברוך (1898-1984) היה קס, ומנהיג מרכזי של קהילת ביתא ישראל במאה ה-20. שמו העברי הינו אורי בן ברוך, והוא כיהן כמנהיג רוחני של ביתא ישראל, תרם רבות לעליית קהילתו לארץ ולהטבת תנאיהם של העולים בישראל. עוד באתיופה פעל ללא לאות מול השלטון המקומי, כמו גם מול שלטונות זרים, להגנה על הקהילה מפני ניסיונות להמרת דתם לנצרות, מפני פגיעות בנפש וברכוש ומפני מצב כלכלי קשה.

הרב צבי הירש קלישר

הרב צבי הירש קלישר (1795-1874) נולד בפולין. היה סופר ואיש תורה, פעל לקידום עליית יהודים לארץ מתוך אמונה שעלייה תזרז את בוא הגאולה. קלישר יצר קשרים עם דמויות משמעותיות כמשה מונטיפיורי, בנימין דה רוטשילד וקרל נטר, לשם קידום רעיונותיו הציוניים- והללו למעשה מימשו בפועל חלק מחזונו.

מושגים כלליים ואתרים

שיבת ציון

שיבת ציון הוא מושג המתאר הן את חזרת היהודים לארץ ישראל לאחר גלות בית המקדש הראשון, והן את תחושת הכמיהה, הכיסופים והגעגועים לשיבה לישראל לאחר חורבן בית המקדש השני ובמהלך 1,500 שנות גלות. תחושות אלו, שהתעצמו עם קשיי החיים בגלות, היוו לאורך השנים מנוע לעלייה ולהתיישבות. מקור הביטוי בפסוק "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֻלָּמִים" (תהלים קכ"ו)

חובבי ציון

תנועת חובבי ציון או חיבת ציון מהווה שם כולל למספר אגודות ציוניות שמקור היווסדן במזרח אירופה, קרי ברוסיה וברומניה, בסוף המאה ה-19. התנועה דגלה בעידוד עלייה והתיישבות יהודית בארץ ישראל. הקמת התנועה נבעה מרצון להגיב לאנטישמיות ולמכשולים שהושמו בפני האמנציפציה (שוויון הזכויות) של יהודי מזרח אירופה, וכמו כן מתוך שאיפות לאומיות שנפוצו באירופה בתקופה זו ככלל. כנס היסוד של תנועה זו התרחש בתחילת שנת 1882.

חוק השבות

חוק השבות מהווה חוק חשוב ומהותי במדינת ישראל. לעומת מדינות שונות ברחבי העולם המגדירות את המגיעים אליה כ"מהגרים", במדינת ישראל חוק השבות קובע כי יהודי שנולד בארץ זרה ומעוניין לשוב לישראל, הוא אינו מהגר, אלא אדם ששב לארצו. החוק קובע שכל יהודי זכאי לעלות ארצה, לקבל תעודת עולה ואזרחות ישראלית. החוק נחקק בשנת 1950, בעת שניצולי שואה חיפשו מקום מקלט, וחוק השבות נועד לאפשר להם לקבל אזרחות ישראלית מיד עם בואם לארץ ולחוש 'בבית' במדינת ישראל.

נעל"ה

כחלק מהשאיפה לחבר בין בני נוער יהודים מרחבי העולם לארץ ישראל הוקמה תוכנית נעל"ה (נוער עולה לפני הורים). התוכנית מעודדת צעירים לעלייה, מאפשרת לבני הנוער לימודים במימון מלא (כולל שכר לימוד, כרטיסי טיסה, מגורים, ביטוחים ועוד) במוסדות תיכוניים בישראל ובנוסף תעודת בגרות ישראלית. מאז הקמת התוכנית ב-1992, השתתפו בה מעל 17,000 בני נוער.

עליית הנוער

עליית הנוער הייתה תנועה ציונית שנוסדה על ידי רחה פריאר, שפעלה עבור עליית צעירים יהודים לארץ ישראל, והכשרתם לעבודה חקלאית. התנועה נוסדה בגרמניה על ידי פריאר ב-1932, לאור מצוקת נערים יהודיים מגרמניה שנפלטו ממקומות עבודה ופנו אליה בבקשה לסיוע. עליית הנוער הייתה ארגון שפעל הן להצלת הנערים והנערות, כאשר סייע לעליית למעלה מ-300,000 בני נוער שמצאו מקום מפלט בישראל. כמו כן פעל הארגון במישור החינוכי והאידיאולוגי, בהאמינו בעבודת האדמה וביישוב הארץ.

נמל יפו

נמל יפו העתיק, זכה לעדנה מחודשת עם ראשית ההתיישבות היהודית בארץ ישראל. הוא היווה שער כניסה לארץ, דרכו עלו רבים מאנשי העליות השונות שהגיעו לישראל דרך הים. מי הנמל היו רדודים, הספינות עגנו מערבית לסלעי החוף, והעולים - באופן חוקי או בלתי חוקי- הורדו מן הספינות לחוף בסירות.

מחנות המעצר בקפריסין

מחנות המעצר בקפריסין הוקמו על ידי ממשלת בריטניה, לשם כליאת המעפילים שהגיעו באופן בלתי חוקי לארץ ישראל. המחנות פעלו בין השנים 1946-1949, כאשר במהלך השנים הללו הבריטים קיוו להרתיע את היישוב היהודי מהמשך מפעל ההעפלה. עד לסיום המנדט גורשו למחנות קפריסין כ- 52 אלף מעפילים.

גח"ל

גיוס חוץ לארץ היה מערך שפעל לארגון, אימון והעלאה של קרוב ל-20,000 מתגייסים לצה"ל ולהגנה, מרביתם מאירופה וחלקם מצפון אפריקה. עד קום המדינה במאי 1948 הם היוו כחמישית מהמשרתים בהגנה, ולאחר הקמת המדינה ופתיחת שערי הארץ גדל חלקם בצה"ל עוד יותר. הלוחמים הללו, רובם ניצולי שואה, לחמו בעוז בחזית על אף קשיי הקליטה, מחסור באימונים וקורותיהם בתקופת השואה, כאשר מעל אלף מהם נהרגו בעת הגנתם על מדינת ישראל הצעירה שטרם הספיקו להכיר.

מתנדבי חוץ לארץ

חלק בלתי נפרד מהכוח הלוחם בימי קום המדינה היו מתנדבי חוץ לארץ- למעלה מ-5,000 מתנדבים לוחמים שנחלצו לעזרת היישוב היהודי במלחמת העצמאות, ונלחמו במסגרת ההגנה ולאחר מכן בצה"ל. אנשי המח"ל- רובם יהודים אך גם מיעוטם אינם יהודיים- מילאו תפקידים מרכזיים וחשובים במהלך המלחמה והביאו מהניסיון שרכשו בצבאות בעלות הברית במלחמת העולם השנייה. בין השאר השתתפו אנשי המח"ל בהקמת חיל האויר הישראלי.

נצר אחרון

חללי נצר אחרון הינם ניצולי שואה שנותרו כשריד אחרון ממשפחתם הגרעינית, ועם עלייתם לארץ התגייסו ללחימה עבור המדינה ונפלו במערכות ישראל. לקראת שנות ה-2000 החל מיזם לתיעוד סיפורי חללי נצר אחרון, כאשר עד כה מספר החללים הינו 152. לזכר חללי נצר אחרון הוקמו אנדרטאות בגוש עציון, בהר הרצל וביעד המגינים סמוך ללטרון.

מדיניות כור ההיתוך

מדיניות "כור ההיתוך" ננקטה בשנותיה הראשונות של מדינת ישראל, במטרה ליצור חברה חדשה ישראלית באופיה, ויהודי חדש- ה"צבר". במסגרת מדיניות זו, העולים היהודיים שהגיעו לישראל מרחבי העולם נדרשו לוותר על מאפייני תרבות ארץ המוצא שלהם, מנהגיהם ולעיתים שמם, ולאמץ את התרבות המערבית במסגרת חייהם החדשים בישראל. מדיניות זו הביאה לאובדן זהותי-תרבותי של עולים רבים.

עתלית

מחנה עתלית הוקם בשנת 1939 כמחנה אסירים על ידי הבריטים, ועד מהרה הפך למחנה מעצר וכליאה של מעפילים שעלו בדרך חתחתים מאירופה במהלך שנות מלחמת העולם השנייה ואחריה. במהלך השנים 1940-1948 שהו במחנה עשרות אלפי מעפילים בלתי לגאליים שנתפסו בידי הבריטים, שנאלצו לשהות במחנה תקופת זמן משתנה עד שחרורם על חשבון מכסת הסרטיפיקטים (אישורי כניסה) השנתית שחילקו הבריטים ליהודים שרצו להיכנס לארץ ישראל.

שלח את עמי

הניצחון האדיר של ישראל במלחמת ששת הימים הביא להתעוררות ציונית בקרב יהודי ברית המועצות, כאשר עד לאותה העת זהותם היהודית וזיקתם למדינת ישראל דוכאו במשך שנים רבות על ידי השלטון הקומוניסטי. בנקודת זמן זו ברית המועצות ניתקה את יחסיה הדיפלומטיים עם ישראל, ורדפה אחר יהודים שנחשדו בפעילות "אסורה" - קרי ציונית ויהודית. "שלח את עמי" - משפט הלקוח מספר שמות בהקשר לדרישה לשחרור עם ישראל ממצרים, הפך לסיסמת המאבק למען היתרי יציאה ליהודי התפוצות החפצים לצאת לחופשי, ובעיקר - סיסמת מאבקם של יהודי ברית המועצות.

מעברות

בעקבות העליה ההמונית לישראל עם קום המדינה, התעורר צורך למצוא פתרונות דיור לעולים. המעברות, שהוקמו בשנות ה-50, היו מיועדות להיות שכונות מגורים זמניות עבור העולים. המבנים שהוקמו היו דלים, תנאי התברואה קשים, חסרה אספקה סדירה של חשמל ושל מים, הצפיפות הייתה רבה, ועלה קושי במציאת מקומות עבודה לעולים. עד לשנת 1960 הועברו רוב העולים לדיור קבע - המעברות הפכו לערים ולעיירות חדשות (כגון קריית מלאכי, שדרות, בית שאן, בית שמש, קריית שמונה, ירוחם ועוד) או לשכונות בתוך ערים קיימות.

מהאניה אל הכפר

"מהאניה אל הכפר" הינה מדיניות קליטה בה נקטה הממשלה בין השנים 1954-1956. במסגרת מדיניות זו התנו גורמי העלייה והקליטה עם העולים בארצות מוצאם כי עם עלייתם לארץ יעברו להתגורר במושבים בספר ולא בערים הגדולות. במסגרת מדיניות זו הוקמו למשל רבים מיישובי חבל לכיש.

רוסלאן

רוסְלָאן הייתה אוניה שהפליגה מהאימפריה הרוסית לשעבר לארץ ישראל (שמה כשם הגיבור הרוסי מהפואמה "רוסלאן ולודמילה"). היא הפליגה בשנת 1919 ועל סיפונה כ-700 נוסעים. הגעת "רוסלאן" לארץ נחשבת לתחילת העלייה השלישית, אף שלמעשה הייתה אחת האוניות האחרונות שהגיעו לחופי יפו באותה שנה. על סיפונה של רולסאן הגיעו מספר נוסעים שהשפיעו על עיצוב החיים בארץ וביניהם אומנים, היסטוריונים ופוליטיקאים לעתיד.

ילדי טהרן

ילדי טהראן היו ילדים יהודים מפולין, שעם פרוץ מלחמת העולם השנייה ברחו עם משפחותיהם למזרח פולין שהייתה תחת שלטון הצבא האדום. משם הועברו הילדים לטהראן שבאיראן באמצעות צבא אנדרס הפולני בשנת 1942. בטהראן הסוכנות היהודית הקימה את "בית הילד היהודי", בו ריכזה 719 ילדים בתנאי מחיה קשים. בשנת 1943, לאחר שהסוכנות היהודית השיגה רישיונות עלייה (סרטיפיקטים) משלטונות המנדט ואונייה מהרשויות באיראן, הגיעו הנערים לארץ.

סירובניק

הכינוי "סירובניקים", או לחלופין "מסורבי עליה", מתייחס ליהודים שביקשו אישור לעלות לישראל מברית המועצות, והשלטון הסובייטי סירב לבקשתם, בעיקר ממניעים פוליטיים. הסירובניקים אף היו מסתכנים בעצם בקשת העלייה, שכן לאחריה מרביתם פוטרו מעבודתם. רבים מה"סירובניקים" נאבקו כנגד מדיניות זו של השלטון, וחלקם אף נאסרו ונכלאו.

מבצע חתונה

"מבצע חתונה" הוא כינוי לפעולה חשאית שהתרחשה בברית המועצות ביוני 1970. במהלך הפעולה, יהודים מסורבי עליה ניסו לחטוף מטוס אזרחי ריק מסנט פטרבורג. מטרת הפעולה הייתה ניסיון בריחה מהמדינה, כמו גם העלאת המודעות הבינלאומית למצוקת יהדות ברית המועצות. אף על פי שניסיון החטיפה לא צלח, מדובר היה בפעולה שהיכתה גלים בקהילה היהודית בברית המועצות, והיוותה נקודת מפתח לקראת גל העליה של שנות ה-70.

העליות השונות

העלייה ההמונית

מיד לאחר הקמת מדינת ישראל החלה העלייה ההמונית לארץ. מרבית העולים היו פליטים מאירופה ומארצות ערב. התוצאה העיקרית של עליה זו הייתה גידול עצום באוכלוסיית המדינה, כאשר תוך כשלוש שנים בלבד הוכפלה האוכלוסייה מ-650,000 ל-1,300,000 תושבים. הנתון הזה מהווה שיעור גידול חסר תקדים בהשוואה לארצות קולטות הגירה ברחבי העולם.

עליית אעלה בתמר

עליית אעלה בתמר היא כינויה של עלייה של יהודים מתימן אשר עלו לארץ ישראל בשנים תרמ"א-תרמ"ב (1881) כחלק מהעלייה הראשונה. העולים קישרו את עלייתם עם הפסוק "אֶמְרָתִי אֶעֱלֶה בְּתָמָר" (שיר השירים, ז', ט'), משום שהמילה "בתמר" היא שינוי סדר האותיות של תרמ"ב.

עליית יבניאלי מתימן

שמואל יבניאלי, מחלוצי העלייה השנייה, הגיע לתימן בסוף שנת 1910 במסגרת שליחות מטעם המשרד הארצישראלי לעלייה והתיישבות. יבניאלי נשלח במטרה לקדם עליית יהודים תימנים לארץ, כאשר לצד רעיונות להיטיב ולשפר את מצבם של התימנים מטרה מרכזית בשליחותו הייתה להביא עובדי אדמה מוכשרים ובעלי סיבולת אשר יצליחו להתמודד עם התנאים הקשים ששררו בארץ. בשנים 1911-1912 הגיעו בעקבות שליחותו של יבניאלי מאות יהודים יוצאי תימן לארץ.

עליית תלמידי הגר"א

עליית תלמידי הגר"א היא כינוי לגל העליות של קבוצות עולים מליטא שהתיישבו בארץ ישראל בתחילת המאה ה-19 ובמהלכה. עלייה זו כללה מאות עולים ובתוכם משפחות צעירות, שעלו ארצה בשלושה גלים עיקריים. הם נקראו כך מפני שכמה מהבולטים מהעולים הכירו את הגר"א והיו קרובים למשנתו התורנית. עלייה זו נתמכה כמו כל היישוב בארץ מכספי החלוקה שנאספו על ידי השד"רים (אוספי תרומות מחו"ל). אנשי עלייה זו וצאצאיהם ב"יישוב הישן" נקראו "פרושים".

העלייה הראשונה

העליה הראשונה הינה כינוי לגל העולים הגדול הראשון שהגיע ארצה ממניעים לאומיים. בין השנים 1882-1903 עלו ארצה כ-25 אלף יהודים יוצאי רוסיה ורומניה וכ-2500 עולים מתימן. העולים מרוסיה הגיעו בעקבות פרעות, גזירות חדשות וגירוש היהודים ממוסקבה; העולים מתימן הגיעו מתוך זיקה עזה לארץ שנבעה מתפיסה משיחית. העולים שבחרו להגיע לארץ היו ברובם בני המעמד הבינוני, ובעלי משפחות. הם התיישבו בערים, בעיקר ביפו ובירושלים, ורק כרבע מהם פנו להתיישבות חקלאית. בתקופת העלייה הראשונה החלה פריחתן של המושבות הראשונות.

העלייה השנייה

בשנים 1904-1914 הגיעו לארץ ישראל, בעיקר מרוסיה, למעלה מ-35,000 עולים במסגרת "העלייה השנייה". העולים היו בחלקם צעירים, רווקים, וחדורי אידיאולוגיה ורצון ליצירת חברה צודקת ושוויונית, כך שהגעתם לארץ יצרה מפנה מכריע במפעל התחייה הלאומית בארץ ישראל. הם לחמו למען עבודה עברית, שמירה עברית, הקימו את ארגון ההגנה "השומר", הקימו צורות התיישבות חדשות: הקבוצה וחוות הכשרה. בתקופה זו הוקמה גם העיר העברית הראשונה - תל אביב. במקביל לעולים צעירים אלו עלו גם עולים שהיו דומים באופיים לאנשי ה'עלייה הראשונה': בעלי משפחות ומסורתיים.

העלייה השלישית

העלייה השלישית (1919-1923) הייתה, במובנים רבים, המשך העלייה השנייה, שנקטעה עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה. העולים בתקופה זו היו ברובם צעירים חדורי אידיאולוגיה ציונית, אך לעומת עולי העלייה השנייה הללו עלו במסגרות תנועתיות. מסגרות אלו כללו למשל את "החלוץ" ברוסיה ובפולין ותנועת "השומר הצעיר" בגליציה- תנועות ציוניות שמטרתן הייתה להכשיר נוער יהודי לחיי עבודה והתיישבות בא"י.

העולים הקימו את "הסתדרות העובדים הכללית", השתתפו בהקמת ארגון ה"הגנה" ופיתחו תשתיות שהביאו להקמת תעשייה עברית וחיזקו את תחום החקלאות היהודית.

העלייה הרביעית

במהלך גל העלייה הרביעי (1924-1928) עלו לארץ יותר מ- 67,000 נפש, בעיקר מפולין אך גם ממרוסיה, רומניה, ליטא, תימן ועירק. מרבית העולים באו מתחום התעשייה, המסחר והמלאכה, והם עלו לארץ בעקבות משבר כלכלי במדינת המוצא ובעקבות גילויי אינטישמיות באירופה. עלייה זו הביאה לתנופה בפיתוח ערי הארץ כמו גם להקמת מושבות חדשות ופיתוח תחום התעשייה, המסחר והפרדסנות.

העלייה החמישית

במהלך העליה החמישית (1929-1939), שהתרחשה עד לתחילת מלחמת העולם השנייה, הגיעו ארצה למעלה מרבע מיליון נפש מכל רחבי אירופה- חלקם בעליה חוקית וחלקם בעליה בלתי חוקית. התרומה המרכזית של העולים הייתה גידול מספרי משמעותי של יהודי הארץ, לצד פיתוח הערים וחיזוק מקצועות חופשיים כך לדוגמה: בעלי מקצועות אקדמיים כגון מוסיקאים, הקימו את התזמורת הפילהרמונית.

מבצע על כנפי נשרים

לאחר קום המדינה החלו לנשב רוחות אנטישמיות כנגד יהודי תימן. על מנת לסייע ליהודים אלו הוחלט לצאת למבצע "על כנפי נשרים", שנקרא גם מבצע "מרבד הקסמים", במסגרתו עלו בשנת 1949 כ-50,000 יהודי תימן ברכבת אווירית מהעיר עדן. שם המבצע לקוח מספר שמות, פרק יט', פסוק ד' שם נאמר: "ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי...".

מבצע עזרא ונחמיה

עם ההכרזה על הקמת מדינת ישראל, נאסרו ונעצרו בעיראק אלפי יהודים, והציונות הוצאה מחוץ לחוק. כתגובה לכך, בשנים 1950-1951, עלו לישראל כ- 125,000 יהודי עיראק במסגרת "מבצע עזרא ונחמיה"- שנקרא על שם מנהיגי עולי בבל (ממלכת עיראק הקדומה) בימי בית שני. העולים הגיעו במטוסים חכורים של חברת תעופה אמריקאית, לאחר שהתקבל אישור מיוחד של ממשלת עיראק.

מבצע יכין

מבצע יכין, ששמו הנוסף הינו "עליה ג'", היה מבצע להעלאת יהודי מרוקו שהחל ב-28 בנובמבר 1961 ונמשך עד שנת 1964.

מבצע זה התאפשר בעקבות חתימה על הסכם חשאי עם חסן השני מלך מרוקו, שהרשה ליהודים לעזוב את המדינה, בתנאי שיעדם המוצהר אינו ישראל והגוף שמטפל בהגירה אינו מוגדר כגוף ציוני. לביצוע המשימה נבחר היא"ס (H.I.A.S. - Hebrew Sheltering and Immigrant Society). גוף זה העלה כ-80 אלף יהודים ממרוקו.

העליה הגדולה מברית המועצות

כמיליון איש עלו לארץ החל משנת 1990 מברית המועצות לשעבר, במסגרת גל העלייה הגדול שהחל עם נפילת השלטון הסובייטי. לאחר שנים ארוכות שבהן נותק הקשר בין יהודי ברית המועצות למדינת ישראל, התמוטטות "מסך הברזל" יצרה אפשרות לקשר מחודש שבא לידי ביטוי בעלייה ההמונית.

מבצע שלמה

ב"מבצע שלמה", שארך פחות מ-48 שעות עלו ארצה כ-14,000 איש מאתיופיה. מבצע שלמה היה מבצע הרכבת האווירית הגדולה ביותר בהיסטוריה של המדינה. המבצע התקיים בתאריכים 24-25 במאי 1991 ובמסגרתו עלתה כמעט כל יהדות אתיופיה לישראל. המבצע היה חשאי לחלוטין, עד שאחרון המטוסים נחת בארץ.

מבצע משה

לאחר שנות כיסופים החלה העליה ארצה של יהדות אתיופיה. בעקבות החלטה שקיבלה ממשלת ישראל בשנת 1977 להעלותם ארצה, החלה עליה הדרגתית. במהלך "מבצע משה", שהתבצע בשנת 1984, עלו לישראל כ-8,000 יהודים. המבצע נקרא "מבצע משה" על שמו של משה רבנו, מתוך דימיון יציאת יהודי אתיופיה ליציאה היהודים ממצרים.

מבצע שבא

מבצע זה התרחש כחלק מעליית קהילת יהודי אתיופיה- ביתא ישראל, בימים 28-29 במרץ 1985. במבצע זה, כ-500 יהודים מאתיופיה ששהו במחנות הפליטים בסודאן, עלו ברכבת אווירית לישראל. בעקבות הדלפה של המבצע המתוכנן, ממשלת סודאן דרשה להפסיק את המבצע, כך שיהודים רבים עוד נותרו במחנות הפליטים.

ההעפלה

העפלה

ההעפלה הינה עלייה "בלתי לגאלית" של יהודים לישראל. ההעפלה החלה עוד לפני מלחמת העולם השנייה, כאשר העלייה לארץ הוגבלה על ידי השלטון הבריטי, וככל שחלפו השנים הוערמו קשיים ומכשולים בדרכם של המעוניינים לעלות לישראל. ב-1939 הוקם "המוסד לעלייה ב'", כזרוע של ה"הגנה". מטרתו של המוסד הייתה ריכוז כל נסיונות העלייה על אף המכשולים שבדרך, ומתן סיוע לעולים. כ-141 הפלגות של אניות מעפילים הגיעו לחופי הארץ. כמו כן, התקיימה גם "העפלה יבשתית" - הגעה לישראל באמצעות נתיבי בריחה יבשתיים, שאפיינו בעיקר את הגעת היהודים מארצות המזרח. סך הכל מפעל ההעפלה לארץ ישראל סייע לעליית כ-120 אלף יהודים.

אוניית אקסודוס

ביום כ"ג בתמוז תש"ז (11 ביולי 1947) הפליגה מדרום צרפת ספינת מעפילים בשם "יציאת אירופה תש"ז" - ובאנגלית: "אקסודוס 1947". לספינה עלו כ-4,500 מעפילים, ניצולי שואה ממחנות העקורים בגרמניה-שכמהו לעלות לארץ. מסע התלאות שחוו העולים - קשיי הנסיעה, קרבנגד הבריטים מול חופי הארץ, הגירוש חזרה לצרפת תוך מחאה עוצמתית של יושבי הספינה, ועד להגעת המעפילים לארץ כשנה לאחר מכן - זכה להד בינלאומי והפך לסמל של מבצע ההעפלה.

מבצע כנף

מבצע מייקלברג ("מבצע כנף") התקיים באוגוסט ובספטמבר 1947, במסגרתו עלו כ-100 יהודים מעיראק, תוף שיתוף פעולה בין אנשי המוסד לעליה ב' לארגונים ציוניים בעיראק. העליה התבצעה באמצעות שני מטסים של מטוס אמריקני מסוג קרטיס C-46 קומנדו, כאשר העולים נחתו ביבנאל על אף התנגדות השלטון הבריטי, ונקלטו ביישובים הסמוכים.

פאטריה

אוניית הפאטריה (בלטינית משמעותה 'מולדת') הייתה שייכת לשלטון הבריטי, ותפקדה כאוניית גירוש של מעפילים משלוש אוניות שנתפסו בנובמבר 1940, ליד חופי ישראל, למאוריציוס. בכדי לעכב את הגירוש הטמינה ההגנה פצצה באונייה בעת שעגנה בנמל חיפה, במטרה לגרום לה נזק קל; אך הנזק היה גדול מהמתוכנן, והאונייה טבעה ב-25 בנובמבר 1940. באירוע מתו בטביעה מעל 208 מעפילים ו-2 שוטרים בריטים.

פרשת קלאדובו-שאבאץ

בנובמבר 1939 יצאו 1,200 יהודים מגרמניה ומאוסטריה בדרכם לארץ ישראל. הם היטלטלו במשך שנה וחצי בין שני הכפרים קלאדובו ושאבאץ שביוגוסלביה, עקב קושי במציאת נתיב בריחה בטיחותי עבורם. רק כ-200 בני נוער מתוכם הצליחו לצאת מאירופה בעזרת סרטיפיקטים מעטים, שישה נוספים הצליחו לברוח, היתר נתפסו בידי הנאצים ונרצחו ביוגוסלביה.

אף על פי כן

בקיץ 1947, כאשר אירועי האנייה אקסודוס הסעירו את העולם כולו, יצאה אניית "אף על פי כן" עם 434 מעפילים על סיפונה. שמה מתכתב עם תלאות אקסודוס ומבטא אמונה בצדקת הדרך כמו גם מחאה על היחס כלפי המעפילים. האנייה יורטה ע"י משחתת בריטית, כך שהמעפילים שעליה הוגלו לקפריסין. האונייה נקשרה למעגן בנמל חיפה.

סטרומה

בסוף שנת 1941, יצאה מרומניה ספינת המעפילים "סטרומה" ועליה כ-760 מעפילים. תוכניתם הייתה להגיע לארץ ישראל, אך במהלך ההפלגה התקלקלו מנועי הספינה בלב הים ו"סטרומה" נאלצה להיגרר לאיסטנבול. הבריטים סירבו לאפשר לספינה להמשיך במסלולה. לאחר חודשיים וחצי הטורקים גררו את הספינה המקולקלת על כל נוסעיה לים, ולמחרת, ג' באדר תש"ב (24.2.1942) ירתה צוללת רוסית בספינה, והטביעה אותה על כל המעפילים היושבים בה, כאשר ניצול יחיד שרד טביעה זו.

העפלה יבשתית

ההעפלה מארצות המזרח התיכון בעיקר באפיק היבשתי, בשל הנתיבים הגאוגרפיים הרלוונטיים למסע זה. על פי ההערכות הגיעו באופן זה כ-12,000 איש בין השנים 1922-1948. את ההעפלה היבשתית ליוו יחידות של הפלמ"ח.

ריבונות ומוסדות אירועים

הקונגרס הציוני העולמי הראשון

הקונגרס הציוני העולמי הראשון התקיים בעיר בזל שבשווייץ בקיץ 1897 תרנ"ז. בנימין זאב הרצל יזם את התכנסות המאורע וניהל אותו בפועל, כקונגרס הגדול ביותר בתולדות התנועה הציונית. חשיבותו הייתה רבה: הן בתחום העלאת המודעות הציבורית לקשיי העולם היהודי, הן בתחום האחדות הלאומית שכן הקונגרס כינס יהודים מארצות מוצא שונות ומגוונות, הן במוסדות שהוקמו במאורע זה (ההסתדרות הציונית, הוועד הפועל וכו') והן ביעדים ובמטרות שכונו במהלך הקונגרס.

הצהרת בלפור

הצהרת בלפור הינה הכרזה שפרסמה ממשלת בריטניה ב-2 בנובמבר 1917, ובה הכריזה כי תתמוך בהקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל. הצהרה זו מהווה צעד מדיני ראשון להקמת מדינה ליהודים בארץ, ומשום כך זכתה להדים רבים כמו גם לאזכור במגילת העצמאות.

ההצהרה קצרה באורכה ומשמעותה רבה: "ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל ותשתדל במיטב מאמציה להקל על השגת מטרה זו, בתנאי שלא ייעשה דבר העלול לפגוע בזכויות האזרחיות והדתיות של עדות לא יהודיות בארץ ישראל או בזכויותיהם ובמעמדם המדיני של יהודים בכל ארץ אחרת".

החלטת החלוקה

במאורע היסטורי זה, שהתרחש ב-29 בנובמבר 1947 התקבלה החלטה בעצרת הכללית של האו"ם, שקבעה כי בארץ ישראל תוקמנה שתי מדינות: מדינה יהודית ומדינה ערבית. בנוסף הוחלט בה כי שלטון המנדט בישראל עתיד להסתיים, וכי ירושלים תהיה עיר תחת שלטון בינלאומי. העצרת קיבלה החלטה זו ברוב יחסי של שני שלישים - 33 מדינות תמכו בהצעה, ביניהן שתי המעצמות הגדולות ארה"ב ובר"מ, רוב ארצות אמריקה הלטינית, מדינות מזרח אירופה להוציא יגוסלביה ומדינות נוספות במערב אירופה. 13 מדינות התנגדו ו-10 נמנעו.

הכרזת העצמאות

ביום ה' באייר התש"ח, 14 במאי 1948, הכריזו חברי מועצת העם על הקמת מדינת ישראל. במהלך הטקס, שהתקיים כשמונה שעות בלבד לפני סיום המנדט הבריטי, נחתמה מגילת העצמאות. למגילה ארבעה חלקים: תיאור של תולדות העם היהודי, של מאבקו לחידוש חייו המדיניים ושל ההכרה הבין-לאומית בזכותו זו; הכרזה על הקמת מדינת ישראל; הצהרה על העקרונות שינחו את המדינה; פנייה אל האו"ם, אל התושבים הערבים של המדינה, אל מדינות ערב ואל יהדות הגולה.

מוסדות

יד ושם

יד ושם, רשות הזיכרון לשואה ולגבורה, נוסדה ב-1953 בירושלים. על פי חוק שחוקקה הכנסת, היא מופקדת על הנצחה, תיעוד, מחקר והוראת השואה. שטח מתחם יד ושם הינו כ-180 דונם, ובו מוזאונים, מרכזי מחקר וחינוך, אנדרטאות ואתרי זיכרון - אוהל יזכור, בקעת הקהילות, "יד לילד" ועוד.

הסוכנות היהודית

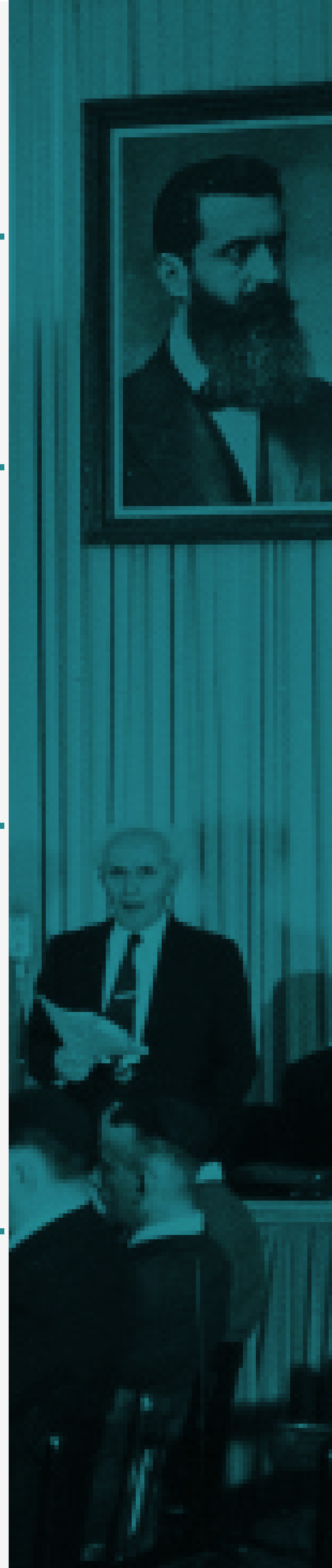
הסוכנות היהודית לארץ ישראל הינה ארגון יהודי עולמי שמרכזו בישראל, ממטרותיו הן איחוד הקהילות היהודיות ברחבי העולם. הסוכנות הוקמה בשנת 1929 כזרוע ביצועית של ההסתדרות הציונית העולמית. לסוכנות היהודית שלושה תפקידים עיקריים: עידוד עלייה וסיוע בקליטה מוצלחת - הסוכנות סייעה עד כה בעלייתם ארצה של כשלושה מליון עולים והיא מפעילה מרכזי קליטה ותכניות לחיבור העולים לחברה הישראלית; חינוך יהודי-ציוני בקהילות העולם - זאת באמצעות הפעלת תכניות ומסלול הדרכה שונים; חיזוק החברה הישראלית, ביחוד באזורי פריפריה לאומית.

ההסתדרות הציונית

ההסתדרות הציונית העולמית נוסדה ביוזמת בנימין זאב הרצל במהלך הקונגרס הציוני הראשון שהתקיים באוגוסט 1897 בבזל, שווייץ. "תכנית בזל", שהמתווה שלה הוגדר בקונגרס, מיסד את מטרות ההסתדרות הציונית: מתוך שאיפת הציונות להקים לעם ישראל בית מולדת בארץ ישראל, על ההסתדרות לפעול למען מספר יעדים, ביניהם: פיתוח תכליתי של ארץ ישראל על ידי יישובה ביהודים עובדי אדמה, בעלי מלאכה ועוסקים במשלחי יד; ארגון היהדות ברחבי העולם וישראל, על ידי מפעלים יעילים, מקומיים וכלליים, בהתאם למאפייני כל ארץ וארץ; הגברת הרגש הלאומי היהודי וההכרה הלאומית היהודית; השגת הסכמות הממשלות, שיש צורך בהן לשם ההגעה אל מטרת הציונות.

קק"ל

קרן קיימת לישראל נוסדה בשנת 1901. בשם העם היהודי רכשה קק"ל כ-2.6 מיליון דונם קרקע, הכשירה קרקעות לחקלאות, העלתה יישובים על הקרקע והניחה את היסודות להקמת מדינת ישראל. קק"ל פועלת לפיתוח בר-קיימא של הארץ, הן מבחינה אקולוגית והן מבחינה חברתית, ולשימור משאבי הסביבה של המדינה למען הדורות הבאים.

קרן היסוד

הארגון נוסד ב-1920 בלונדון במטרה לשמש כזרוע לגיוס כספים של התנועה הציונית. קרן היסוד עסקה בעידוד עלייה, בהקמת כ-900 יישובים עירוניים וכפריים, ובפיתוח הכלכלי, תעשייתי, חינוכי ותרבותי של המדינה שבדרך.

כנסת ישראל

הכנסת הינה בית הנבחרים והרשות המחוקקת של מדינת ישראל, שמקום משכנה בירושלים. תפקידה של הכנסת נוגעים בחקיקה, בפיקוח על עבודת הממשלה, בבחירת נשיא המדינה ומבקר המדינה, ובדיונים על הנעשה במדינה. שמה ומספר חבריה של הכנסת נובעים במקורם מהכנסת הגדולה - שהייתה אספת 120 זקני וחכמי העם בארץ ישראל, שהיוותה סמכות משמעותית עבור העם היהודי בימי הבית השני. הכנסת הרשמית נוסדה בט"ו בשבט ה'תש"ט - 14 בפברואר 1949, על בסיס חברי האסיפה המכוננת, שנבחרו כשלושה שבועות קודם לכן.

הסתדרות העובדים הכללית

ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל נוסדה בשנת 1920 במטרה לאגד את העובדים היהודים בישראל ולהעניק להם מענה בתחומי חיים שונים. ההסתדרות הוקמה על ידי אישים בעלי השקפת עולם סוציאליסטית שהגיעו לארץ בעלייה השנייה והשלישית, תוך אמונה בחשיבותם של העובדים והפועלים בישראל.

גדוד העבודה

"גדוד העבודה" הוקם ב-1920, על שמו ולזכרו של יוסף טרומפלדור. מקימיו היו אנשי העלייה השנייה והשלישית, תלמידיו וחבריו של טרומפלדור, ששאפו להנציח את זכרו בפעילות ציונית: עבודה חקלאית, הגנה על יישובים יהודיים, הקמת התיישבות שיתופית, ייבוש ביצות, סלילת כבישים ועוד. כארבעים פלוגות הרכיבו את גדוד העבודה, והן היוו איגוד שיתופי בעל קופה כללית.

הוועד הלאומי

"הוועד הלאומי לכנסת ישראל" שימש כרשות המבצעת של היישוב היהודי בארץ, כמו גם כגוף מייצג בפני שלטון המנדט הבריטי בארץ ישראל. הוועד התכנס לראשונה בשנת 1920 עם הבחירות הרשמיות של חברי אסיפת הנבחרים. יושב הראש הראשון של הוועד היה דוד ילין, ואחריו מילאו את התפקיד פנחס רוטנברג, יצחק בן צבי ודוד משה רמז.

ועד הצירים

"ועד הצירים לארץ ישראל" היה גוף ציוני שפעל בישראל בין השנים 1918-1919, והיווה למעשה נציגות של ההסתדרות הציונית בארץ. הוועד פעל במספר מישורים - הן באופן ייצוגי כלפי הממשל הבריטי במטרה להביא להקמת בית לאומי ליהודים, כפי שהובטח בהצהרת בלפור, והן באופן המקדם ומסייע לשיקום היישוב היהודי מפגיעות המלחמה. בסוף 1919 מוזג הוועד עם המשרד הארצישראלי, ויחד פעלו באפיקים שונים לחיזוק ההתיישבות היהודית בארץ.

אישים

אחד העם

אשר צבי (הירש) גינצברג (1856-1927) במקור מאוקראינה, היה מאבות הציונות, מייסד והוגה של זרם הציונות הרוחנית. שם העט שלו היה "אחד העם". כסופר ואיש רוח והגות דגל בחיזוק חיי הרוח והתרבות העבריים. לאחד העם חלק מרכזי בגיבוש הזהות היהודית החילונית-לאומית. כחלק מפועליו הוא סייע להקמת הטכניון, קידם הקמת בתי ספר עבריים ועודד שימוש יומיומי בשפה העברית.

יהודה לייב (לאון) פינסקר

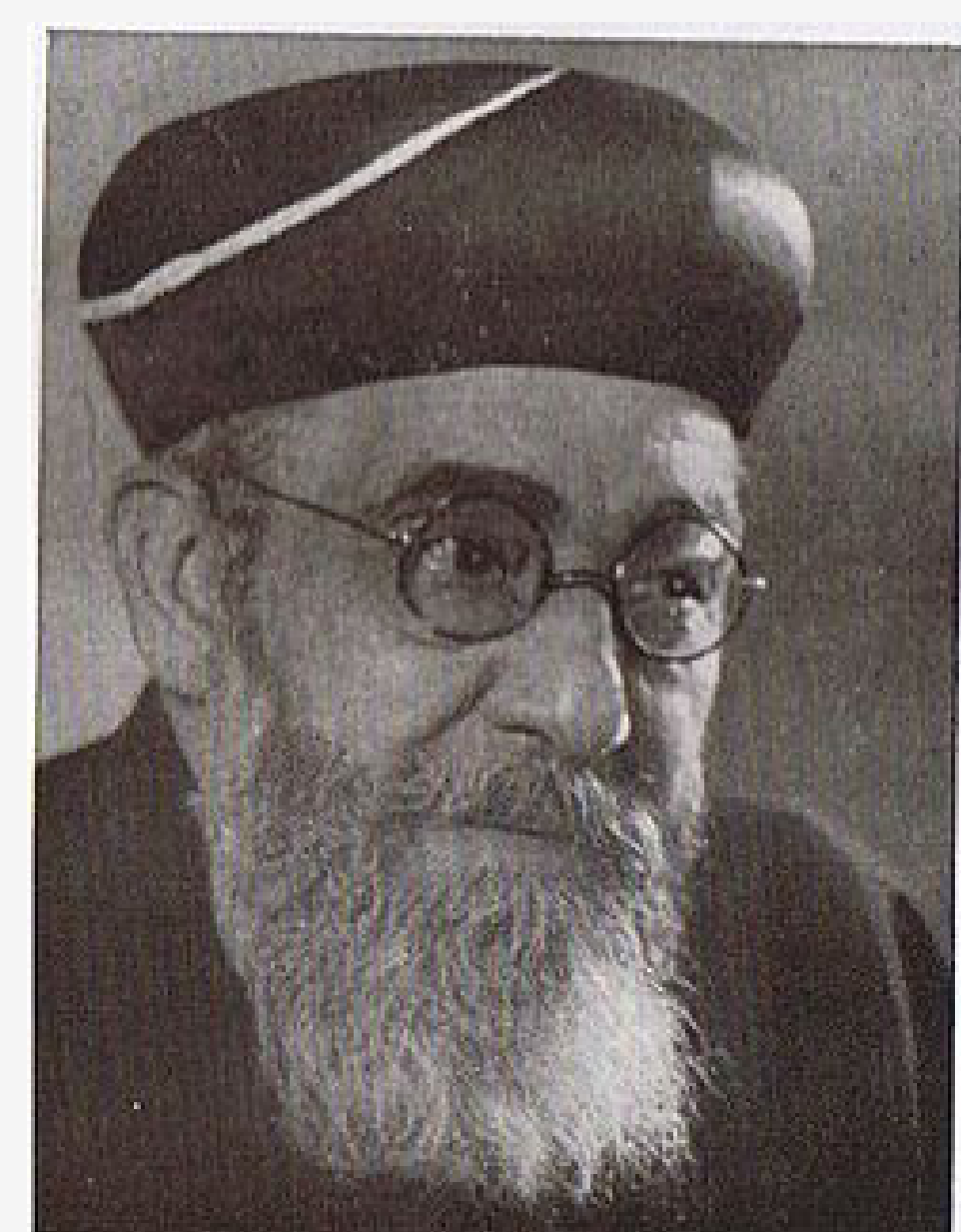
יהודה לייב (לאון) פינסקר (1821-1891), במקור מפולין, היה רופא, הוגה דעות, ופעיל ציוני, מראשי תנועת חיבת ציון. בעקבות פרעות קשות ביהודי מזרח אירופה החל פינסקר לקדם את רעיון הלאומיות היהודית, כאשר ספרו "אוטואמנציפציה!" קרא להשתקעות יהודים במולדתם.

הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל

הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל (1880-1953), יליד ירושלים. כיהן כראשון לציון וכ"חכם באשי", הרב הראשי הספרדי הראשון של ישראל. מסופר עליו שבזמן מלחמת העצמאות, כאשר הותקפה ירושלים על ידי הערבים, הוא חפר ביום השבת, משיקולים של "פיקוח נפש דוחה שבת", תעלות לחיילי צה"ל.

משה הס

משה הס (1812-1875) היה סופר והוגה דעות יהודי-גרמני. הס היה ממבשרי הציונות ונחשב אבי הסוציאליזם הציוני. לאחר שנים רבות בהן היו מנותק מזהותו היהודית, החל להתקרב אליה בעקבות ההתעוררות הלאומית באירופה. ספרו 'רומי וירושלים' השפיע רבות על ההוגים הציוניים-סוציאליסטים.

בנימין זאב הרצל

בנימין זאב הרצל (1860-1904) ייסד את תנועת הציונות.

בעקבות משפט דרייפוס, נחשף הרצל לבעיית היהודים וגיבש את תורתו הציונית, שעיקריה הם: היהודים מהווים עם; אין סיכוי להמשך חיים יהודיים בגולה; על היהודים לחזור לארץ ישראל כעם, ולהקים בה מדינה יהודית ריבונית בדרך חוקית ובהסכמת המדינות באירופה.

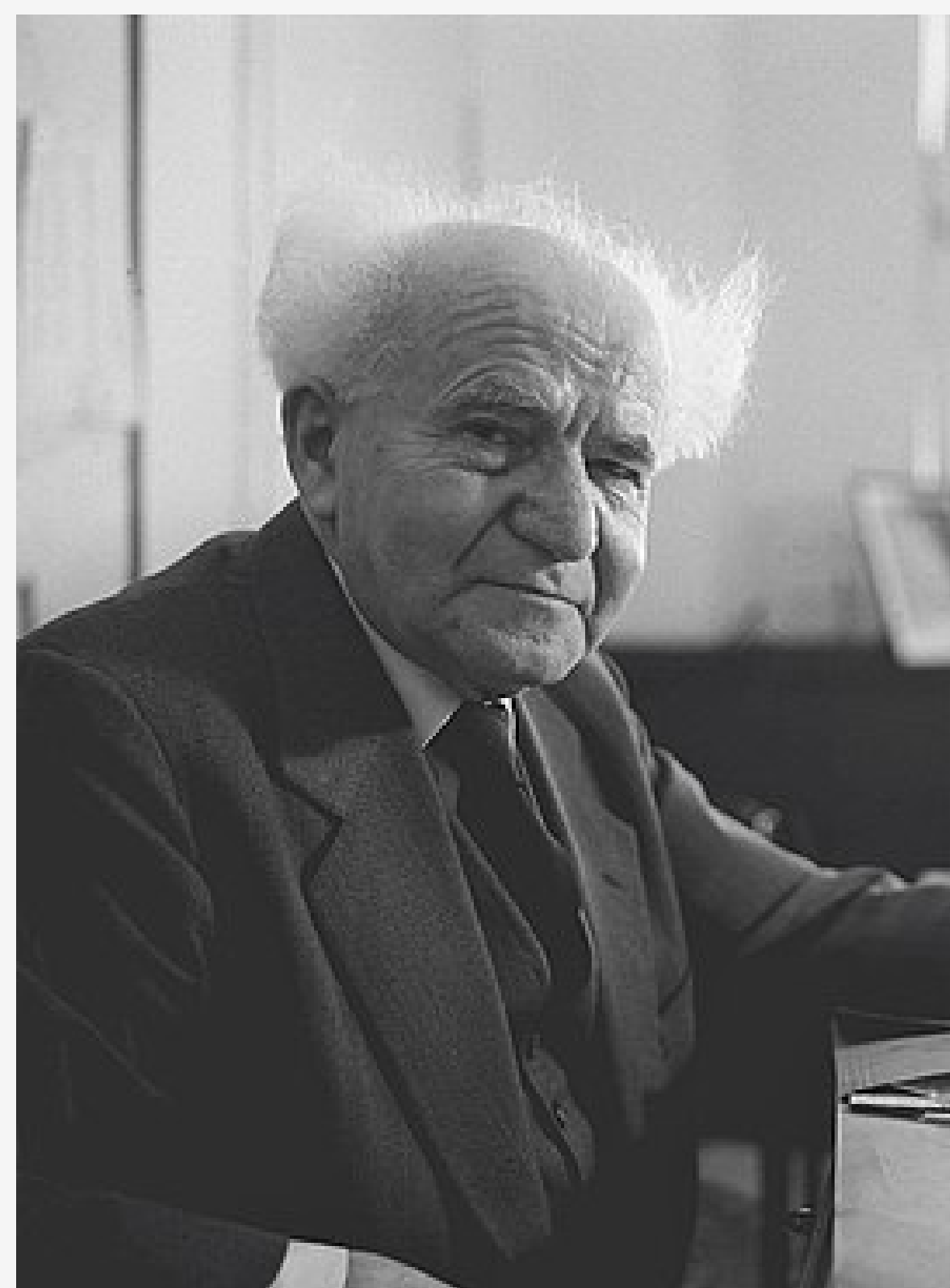
ב-1897 כינס הרצל את הקונגרס הציוני הראשון בבזל, ונשא בו את נאום הפתיחה. בקונגרס זה הונחו היסודות להקמת ההסתדרות הציונית העולמית ונוסחה "תוכנית בזל", שבה הוגדרו מטרות הציונות.

דוד בן גוריון

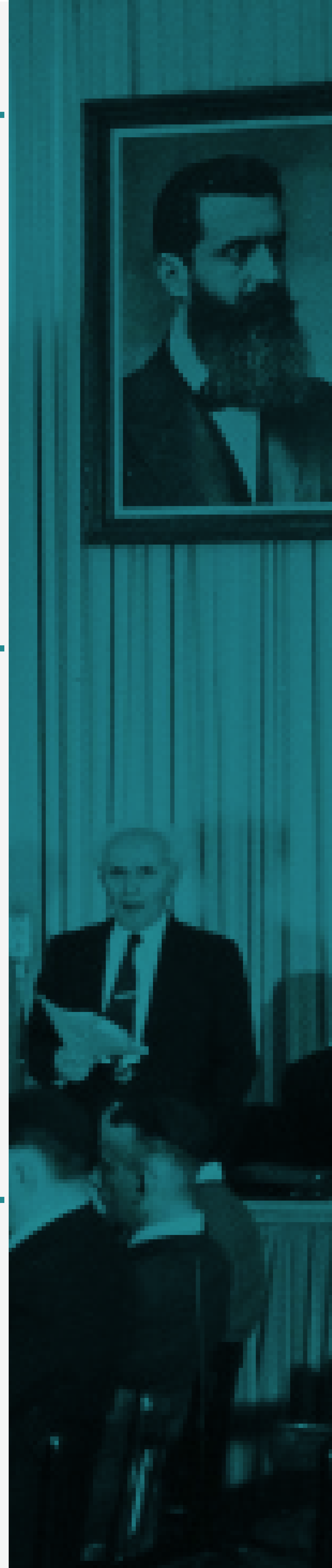
דוד בן גוריון (1886-1973) נולד בפולין ועלה לארץ בשנת 1906 לאחר שלמד משפטים באוניברסיטת קושטא. בן גוריון כיהן במספר תפקידי מפתח בהנהגה הציונית בארץ: ממקימי הסתדרות העובדים בארץ-ישראל ומזכירה הראשון, יושב-ראש הוועד הפועל הציוני והסוכנות היהודית ומנהיג מפא"י (מפלגת פועלי ארץ-ישראל). בן גוריון כיהן כראש ממשלת ישראל בשנים 1948-1953 ו-1955-1963. ב-14 במאי 1948 בתפקידו כראש "מינהלת העם", הכריז על הקמת מדינת ישראל והקים את הממשלה הזמנית שלה, אשר בה שימש ראש הממשלה ושר הביטחון. ביוני 1970, בהיותו בן 84 שנים, פרש סופית מהחיים הפוליטיים, התיישב בשדה בוקר והתמסר לכתיבת זיכרונותיו.

ב-1 לדצמבר 1973 נפטר בן גוריון, ונקבר בשדה בוקר, בתצפית על נחל צין.

זאב ז'בוטינסקי

זאב ז'בוטינסקי (1880-1940) היה סופר ועיתונאי, ומנהיג חשוב של התנועה הציונית. בזמן מלחמת העולם הראשונה היה ממקימי הגדודים העבריים, שלחמו בצד הבריטים והשתתפו בכיבוש ארץ ישראל מידי הטורקים. ז'בוטינסקי ייסד את תנועת הנוער בית"ר, והקים את המפלגה הרוויזיוניסטית. הוא דגל במדיניות של כלכלה ליברלית (חופשית), ובמדיניות של הגברת העלייה לארץ במטרה ליצור בה רוב יהודי.

חיים ארלוזורוב

חיים ארלוזורוב (1899-1933), יליד אוקראינה, נבחר כחבר בוועד הפועל הציוני עוד בהיותו בן 24 בלבד. עם עלייתו לארץ, היה ממנהיגי מפא"י עם הקמתה, ובמהלך הקונגרס הציוני ה-17 נבחר לחבר הנהלת הסוכנות ומונה כמנהל המחלקה המדינית בירושלים. היה סופר ומדינאי דגול, שקשריו עם השלטונות הבריטיים סייעו ליישוב היהודי בישראל. נרצח ב-16 ביוני 1933, כאשר פרטי ההתנקשות לא התגלו עד היום.

לורד הרברט סמואל

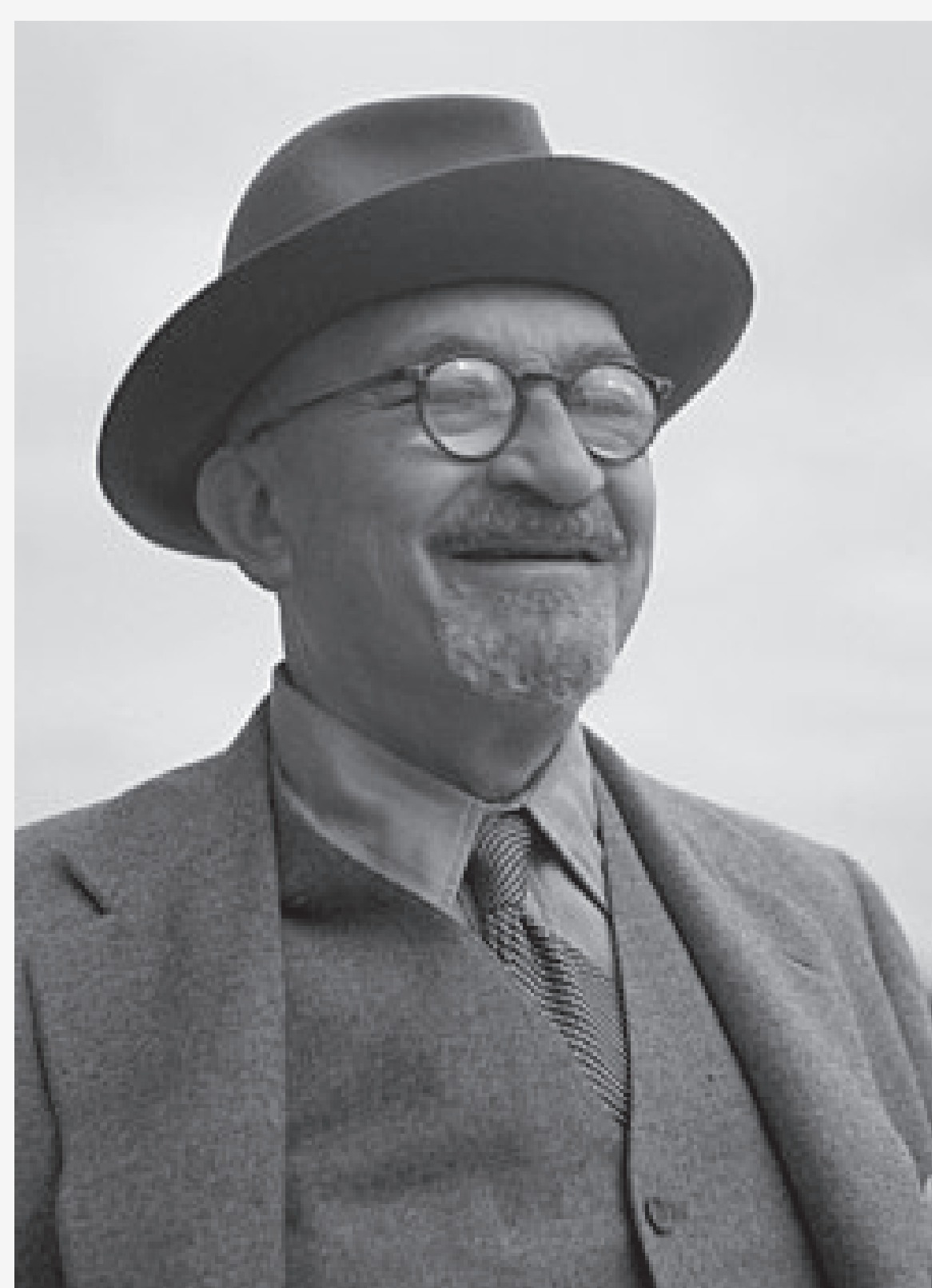
לורד הרברט לואי סמואל (1870-1963) היה מדינאי ודיפלומט יהודי-בריטי. סמואל היה נציב העליון הראשון על ארץ ישראל וזכה לאהדת רבים מאנשי היישוב היהודי, אף כי מינויו היה שנוי במחלוקת בקרב הממשל הבריטי. כינויו בקרב אנשי היישוב היה "הנציב הראשון ליהודה".

חנה מייזל-שוחט

חנה מייזל-שוחט (1883-1972) עלתה לארץ מרוסיה במסגרת העלייה השנייה. פועלה המשמעותי היה הקמת "חוות העלמות" בחצר כנרת בשנת 1911, שמטרתה הייתה לימוד עבודת האדמה לצד ניהול משק בית עבור נערות יהודיות. בשנת 1913 נשלחה שוחט כנציגת הפועל הצעיר (בה היה פעיל בן זוגה אליעזר שוחט) לקונגרס הציוני ה-11. משנת 1920 הייתה חברה בהנהלה העולמית של ויצו. ממייסדות המושב נהלל, בו התגוררה עם בעלה אלעזר שוחט.

חיים ויצמן

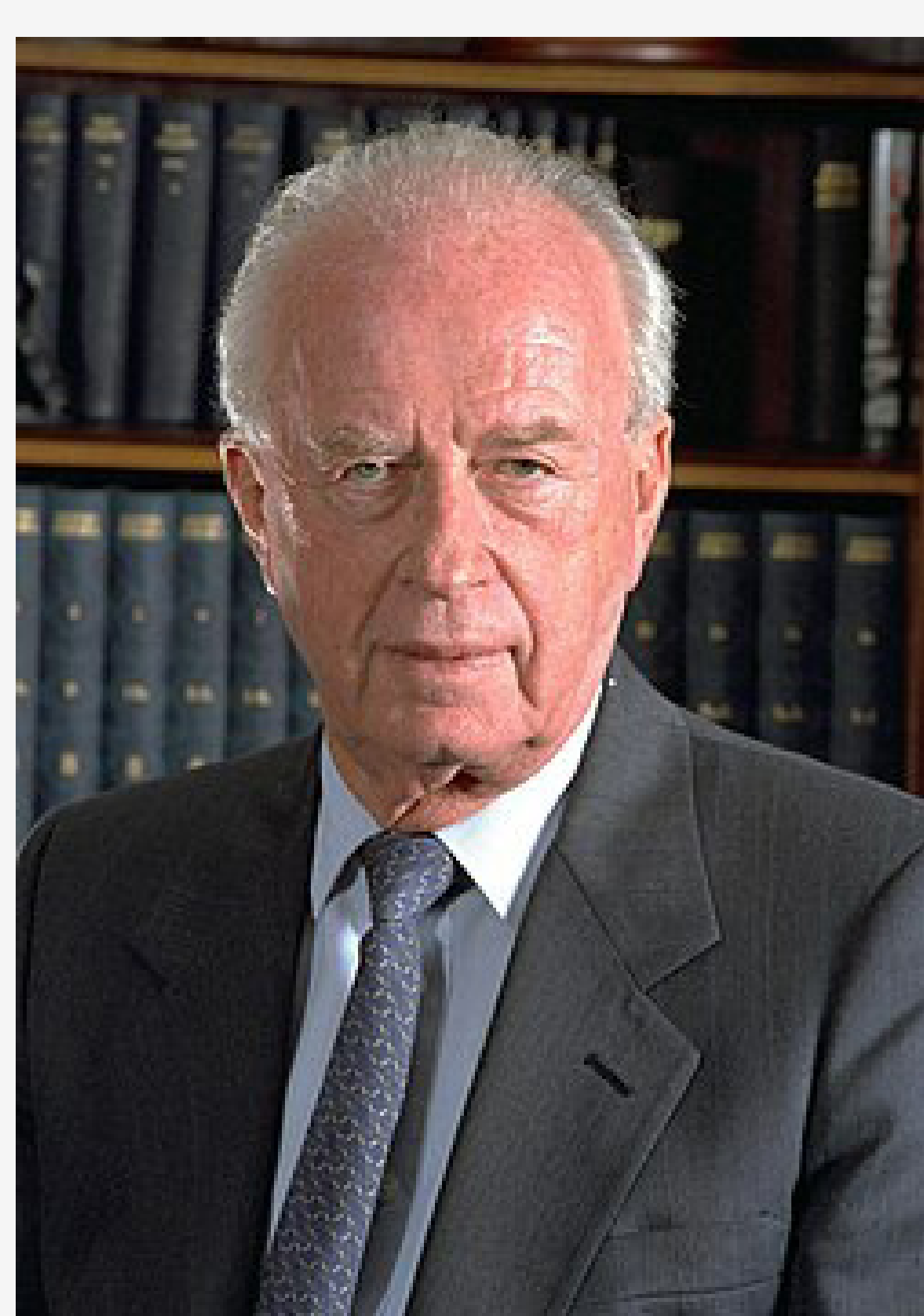
חיים ויצמן (1874-1952), במקור מבלארוס, היה הנשיא הראשון של מדינת ישראל. עוד בתחילת דרכו המדינית ויצמן השפיע באופן מכריע על הצהרת בלפור, שימש כראש ועד הצירים, וכיהן כנשיא ההסתדרות הציונית העולמית. בנוסף לכך היה ממייסדי הסוכנות היהודית וקרן היסוד. בשנת 1949 נבחר לנשיאה הראשון של מדינת ישראל. לצד פעילותו הציונית הענפה היה ויצמן כימאי, ומכון ויצמן למדע' הוקם ביוזמתו.

הרב קוק

הרב אברהם יצחק הכהן קוק (1865-1935), נולד בלטביה, עלה לארץ בשנת 1904 ומונה לרב העיר יפו והמושבות החדשות. היה הרב הראשי האשכנזי הראשון בארץ ישראל, מאבות הציונות הדתית ומהוגי הדעות המשמעותיים ביותר במאה ה-20. כתביו נחשבו חדשניים ועסקו בהלכה, הגות ופרשנות התלמוד, ובענייני דיומא של ההתיישבות הציונית בארץ ישראל.

יצחק רבין

יצחק רבין (1922-1995) היה ראש ממשלת ישראל החמישי של ישראל והרמטכ"ל השביעי של צה"ל. מונה למפקד גדוד בפלמ"ח, למפקד חטיבת הראל במלחמת העצמאות ולרמטכ"ל בעת מלחמת ששת הימים. לאחר פרישתו מצה"ל היה שגריר ישראל בארה"ב ולאחר מכן ראש ממשלת ישראל מטעם מפלגת העבודה בשתי קדנציות (1974-1977, 1992-1995), בנוסף כיהן כשר הביטחון. על חלקו בהסכמי אוסלו קיבל פרס נובל לשלום לשנת 1994. רבין נרצח במהלך כהונתו כראש ממשלה בידי מתנקש יהודי-ישראלי, יגאל עמיר, שהתנגד להסכמי אוסלו.

מנחם בגין

מנחם בגין (1913-1992), במקור מבלארוס היה ראש ממשלת ישראל השישי. עוד בצעירותו היה פעיל כמנהיג תנועת בית"ר, ובהמשך ימיו היה מפקד האצ"ל, יו"ר תנועת החרות והליכוד ושר בממשלות ישראל. מהשיגיו המדיניים המשמעותיים היה חתימת הסכם השלום בין ישראל למצרים, על כך ניתן לו פרס נובל לשלום לשנת 1978. בנוסף ממשלת ישראל בראשותו החילה את החוק הישראלי על רמת הגולן והורתה על השמדת הכור הגרעיני העיראקי ב-1981.

אברהם מנחם-מנדל אוסישקין

אברהם מנחם-מנדל אוסישקין (1863-1941), נולד ברוסיה למשפחה מחסידות חב"ד. היה פעיל ומנהיג ציוני, שהיה שותף בקונגרסים הציוניים. הגה את "הכנסייה הארצישראלית" וניהל אותה. מוסדות שונים של התנועה הציונית הוקמו על ידו לאורך השנים. בין היתר, עמד בראש ועד הצירים, ולימים יזם את הקמת האוניברסיטה העברית והנהיג את קרן קיימת לישראל. אף נקבע פרס ספרותי לזכרו, פרס אוסישקין.

תנועות וארגונים

ההגנה

"ארגון ההגנה העברי בארץ-ישראל" - או בשם המקוצר "ההגנה", היה הגוף הצבאי הגדול והעיקרי של היישוב היהודי בארץ ושל התנועה הציונית עד להקמת המדינה. הארגון הוקם בשנת 1920, ופעל להגנה על היישוב העברי, לחיזוקו ולקידום הקמת המדינה. ההגנה יצרה יחידות בעלות מאפיינים שונים המרכיבים את הכוח הלוחם שלה: החי"ש (חיל השדה), החי"ם (חיל המשמר), הגדנ"ע (גדודי הנוער) והפלמ"ח (פלוגות המחתרת). בנוסף להקמת כוח לוחם, לארגון ההגנה הייתה תרומה משמעותית בתחום יישוב הארץ והעפלה. עם קום המדינה ארגון ההגנה הפך לצבא ההגנה לישראל.

אצ"ל

ארגון מחתרת זה הוקם בשנת 1937, על ידי לוחמים שפרשו מארגון ההגנה מתוך חילוקי דעות עקרוניים לגבי אופן פעולתה. האצ"ל שאב מרעיונותיו של זאב ז'בוטינסקי, ודגל בהתנגדות להבלגה על הפרעות של ערביי ארץ-ישראל. ב-1945 נוצר שיתוף פעולה בין המחתרות השונות בארץ, המכונה "תנועת המרי" - אך איחוד זה נמשך שנה בלבד, ובסופו חזר האצ"ל לפעילות נפרדת כנגד השלטון הבריטי.

לח"י

מחתרת הלח"י (לוחמי חירות ישראל) פעלה נגד המנדט הבריטי, בין השנים 1940-1948. מחתרת זו נוסדה על ידי פורשים מהאצ"ל בשל מחלוקות עקרוניות בדבר הדרך להקמת מדינה יהודית בישראל. לוחמי הלח"י טענו כי אין להפסיק במאבק כנגד השלטון הבריטי אף בתקופת מלחמת העולם השנייה. בפעולותיהם ניסו אנשי לח"י לפגוע בבכירי ממשלת המנדט והצבא הבריטי על ידי התנקשויות בדמויות מפתח ופגיעה במתקנים אסטרטגיים.

פועלי ציון

"פועלי ציון" הייתה מפלגת פועלים ציונית-סוציאליסטית, שקמה בסוף המאה ה-19. ערכיה היו שילוב בין הסוציאליזם לרעיון התחייה הלאומית-יהודית בארץ ישראל. חלק מחברי המפלגה תרמו לפעילות בתפוצות, וחלקם גרסו כי מימוש מלא של ערכי המפלגה ייתכן רק בישראל. בשנת 1905 הוקמה בישראל מפלגת "פועלי ציון" שחבריה היו ברובם מאנשי העלייה השנייה. בשל חילוקי דעות רבים התפלגה המפלגה למספר קבוצות פוליטיות.

הפועל המזרחי

1 ^{רשימת}
הפועל המזרחי
(תורה ועבודה)

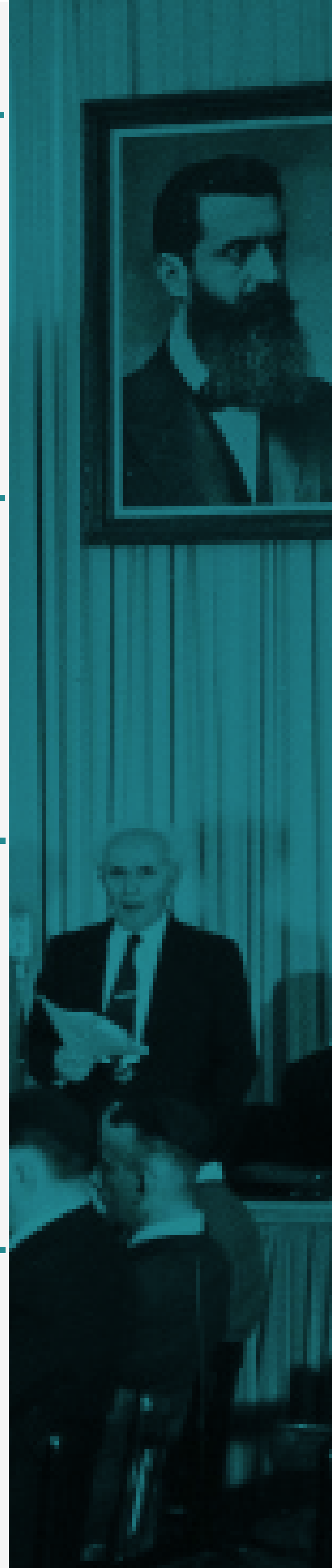
מפלגה שנוסדה ב-1922 כתנועה המאגדת פועלים דתיים לאומיים המאמינים בשילוב תורה ועבודה, ושואפים להיות חלק בלתי נפרד מבניין הארץ. המפלגה עסקה בפעילות חברתית והתיישבותית. תנועת הנוער בני עקיבא, הקיבוץ הדתי ואיגוד המושבים של הפועל המזרחי היוו חלק מהארגונים שקמו תחתיה.

תנועת חירות

תנועת החירות נוסדה בימי קום מדינת ישראל על ידי לוחמי האצ"ל, כאשר בראשה עמד מנחם בגין. הייתה זו מפלגת ימין, שארבעת רעיונותיה המרכזיים היו שלמות המולדת, קיבוץ גלויות, צדק סוציאלי וחרות האדם. באפריל 1965, לקראת הבחירות לכנסת ה-6, התאחדו חרות והמפלגה הליברלית למפלגת "גח"ל" - גוש חרות ליברלים. בשנת 1967, הצטרפה חרות לקואליציה, לראשונה מאז תולדות הקמתה, כחלק מ"ממשלת ליכוד לאומי" שהוביל לוי אשכול.

מפלגת פועלי ארץ ישראל

מפלגת פועלי ארץ ישראל (מפא"י) הוקמה בשנת 1930 מתוך התאחדות של המפלגות הפועל הצעיר ואחדות העבודה, ודגלה בעמדות שמאל ציוניות סוציאליסטיות. עד להקמת המדינה מפא"י הייתה המפלגה הדומיננטית והגדולה, כך שלמעשה התנהלות המוסדות הלאומיים, הקונגרסים הציוניים וההסתדרות היו תחת חסותה.

מפלגת הפועלים המאוחדת

מפלגת הפועלים המאוחדת ('מפ"ם') הוקמה ב-1948, בשאיפה לייצג את מעמד הפועלים, כאשר מנהיגיה פעלו תוך הזדהות עם התנועות הסוציאליסטיות או הקומוניסטיות. המפלגה נוצרה תוך איחוד של "השומר הצעיר" עם "אחדות העבודה - פועלי ציון", היוותה מפלגת אופוזיציה משמאל למפא"י עד 1955. בשנת 1969 מפ"ם ומפלגת העבודה יצרו גוש פרלמנטרי משותף המכונה "המערך".

אגודת ישראל

אגודת ישראל מהווה ארגון יהודי אורתודוקסי, שנוסד בפולין בשנת 1912. התנועה הוקמה במטרה להעניק פתרונות דתיים והלכתיים לקהילות ישראל בגולה ובארץ. מנהיגיה היו רבנים מרכזיים ומוכרים.

מושגים כלליים

שלטון המנדט הבריטי

בשנים 1920-1948 שלטה בריטניה בארץ ישראל מתוקף המנדט שקיבלה מחבר הלאומים (לאחר שנתיים של שלטון צבאי). ייפוי כוח זה ניתן לה בוועידת סן רמו במטרה, בין היתר, לסייע ליישוב היהודי ולהבטיח את קיומה של הצהרת בלפור להקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל. תקופת שלטונם של הבריטים התאפיינה בפיתוח פיזי של הארץ אך גם במאבקים עם היהודים והערבים שהתגוררו בה.

תכנית בילטמור

תכנית בילטמור הייתה תוכנית מדינית שיזמה התנועה הציונית העולמית במאי 1942. תכנית זו דרשה להקים מדינה יהודית בארץ ישראל- לראשונה באופן גלוי ומוצהר. בבית המלון "בילטמור" שבניו יורק התכנסו נשיא ארגון ציוני אמריקה, הרב אבא הלל סילבר, חיים ויצמן נשיא ההסתדרות הציונית העולמית ודוד בן גוריון יו"ר הנהלת הסוכנות היהודית. דרישות התכנית היו ביטול "הספר הלבן" כמו גם הענקת אישורי עליה ליהודי העולם.

ועדת פיל

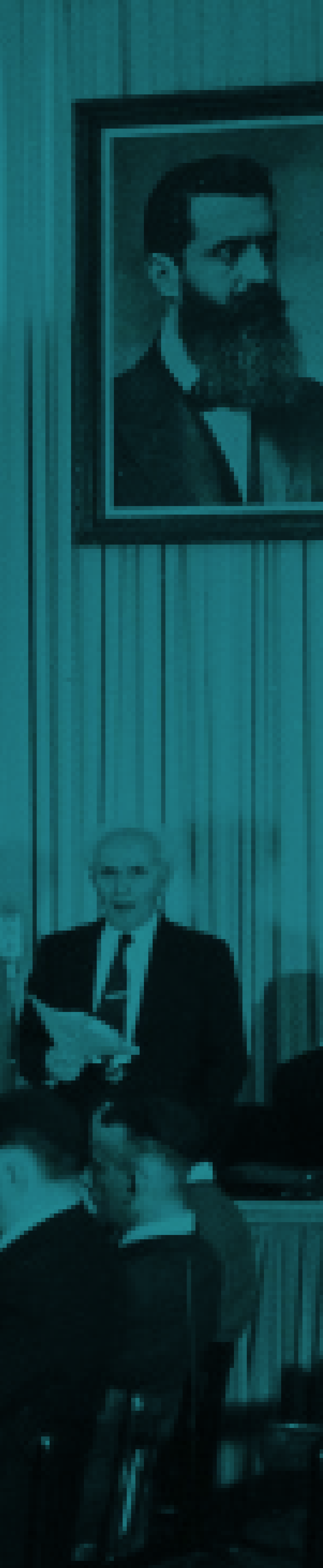
ועדת פיל הייתה ועדה מלכותית שהוקמה על ידי ממשלת בריטניה במהלך המרד הערבי הגדול. תפקידה היה לחקור את גורמי המהומות בארץ, כמו גם את תלונות הערבים והיהודים כלפי ממשלת המנדט, ולהמליץ על תכניות לעתיד. הוועדה עסקה בהגירה לישראל, בעתיד המדינה- אופיה וצורת השלטון שבה, בהעברת קרקעות מערבים ליהודים ועוד. בשנת 1937 ועדת פיל הציעה תכנית לחלוקת הארץ, הכוללת מדינה ערבית, יהודית, וחלק בשליטה ישירה של בריטניה, תוכנית שעוררה התנגדות מצד כל הצדדים.

ועדת אונסקו"פ

ועדת אונסקו"פ הייתה וועדת חקירה מיוחדת שמונתה על ידי האו"ם במאי 1947, בה היו חברים נציגי 11 מדינות. מטרת הוועדה הייתה בחינת המצב בארץ-ישראל והצעת פתרונות אפשריים לדילמות הקיימות בשטח. חלק מהמלצות הוועדה היו לסיים את שלטון המנדט הבריטי בישראל, ולייסד במקומו שתי מדינות עצמאיות: מדינה יהודית ומדינה ערבית.

הסכם השילומים

הסכם השילומים בין ישראל לגרמניה נחתם במרץ 1952. בהסכם נקבע כי על גרמניה לשלם למדינת ישראל פיצוי כספי בשל לקיחת אחריות על מאורעות השואה. ההסכם היה שנוי במחלוקת ועורר ויכוחים ודיונים סוערים, כמו גם הפגנות ומעשי אלימות בכנסת. בין השנים 1953 ל-1965, העבירה ממשלת גרמניה לישראל סכום של כ-3 מיליארד מארק גרמני.

שפה, תרבות ומורשת

שפה

אליעזר בן יהודה

אליעזר בן יהודה (1858-1922) הוא האדם המזוהה ביותר עם תהליך תחיית השפה העברית; מייסד ועד הלשון העברית, מייסד ועורך עיתון "הצבי" וכתב העת השקפה, ומחבר מילון בן-יהודה. לאחר מאות שנים שבהן שימשה העברית רק בלימודי הקודש ובתפילות, החליט בן יהודה לדבר רק עברית בביתו בירושלים, וכך נוצר "הבית העברי הראשון".

מפעלו הגדול היה המילון העברי ההיסטורי, הכולל את המילים העבריות מכל תקופותיה ואת שכבותיה של הלשון העברית.

מלחמת השפות

"מלחמת השפות" התחוללה בארץ בשנים תרע"ג-תרע"ד (1913-1914). חברת בשם "עזרה", שמקורה יהודי-גרמני, הקימה בארץ מוסדות חינוך שהשפה העיקרית בהם הייתה גרמנית. הטכניון, בית הספר הגבוה הראשון בארץ, הוקם על ידי חברה זו והוחלט כי שפת ההוראה במקצועות הטבע והטכניקה תהיה גרמנית. ההחלטה גרמה לסערה, שגררה תנועת מחאה גדולה ושבייתה רחבת היקף שהובילו מרצים וסטודנטים כאחד. כתגובת נגד הוקמו מוסדות על טהרת השפה העברית. המאבק הסתיים בניצחון העברית, ומעמדה בארץ התחזק מאוד, ובין השאר היא זכתה להכרת השלטונות העותמאניים כשפת הוראה רשמית.

חיים נחמן ביאליק

חיים נחמן ביאליק (1873-1934) היה משורר, סופר ומתרגם, עורך ומוציא לאור. לביאליק הייתה השפעה אדירה על התרבות העברית המודרנית, והוא מכונה 'המשורר הלאומי'. ביאליק נולד בכפר ראדי ליד ז'יטומיר. בקיץ 1891 עבר לאודסה, שהייתה מרכז התרבות היהודית החדשה בדרום רוסיה. חייו האישיים והמשפחתיים היו מורכבים מבחינות רבות, והדבר משתקף ביצירותיו. בשנת 1924, לאחר מסעות מספר, עלה לארץ והתגורר בתל אביב. השפעתו על השירה העברית ועל תחיית השפה- רבה וייחודית.

תרבות

נעמי שמר

נעמי שמר (1930-2004) הייתה פזמונאית, מלחינה, זמרת, כותבת ומתרגמת ישראלית. בת קבוצת כנרת. כלת פרס ישראל לזמר עברי. יצירותיה של נעמי שמר משקפות את הווי ההתיישבות העובדת. מעט משיריה המפורסמים הינם "ירושלים של זהב", "חורשת האקליפטוס", "לו יהי", "על כל אלה" ו"שירת העשבים".

רחל המשוררת

רחל בלובשטיין סלע (1890-1931) הייתה מן המשוררות הבולטות בשירה העברית הקלאסית המחודשת. חלק מיצירותיה הולחנו (כגון "כנרת", "ואולי לא היו הדברים מעולם", "שי" ועוד) ומוכרות מאוד בימינו. רחל צמחה בבית משכיל, עלתה לישראל ב-1909, ונחשפה לדמויות הגות משמעותיות שהעניקו לה השראה. בשל רצונה לעסוק בחקלאות, עברה ל"חוות העלמות" הלימודית שבמושבה כנרת. נפטרה משחפת, כאשר מרבית שיריה נכתבו בשש שנותיה האחרונות.

נתן אלתרמן

נתן אלתרמן (1910-1970) היה משורר עברי רב השפעה בתרבות הישראלית. יצירותיו פורסמו בעיתונות וקיבלו הדים רבים: בעיתונים "הארץ", "דבר", "מעריב", כאשר בזה האחרון בפרט הפך לאחד מדובריה של ארץ ישראל השלמה. העובדה כי יצירותיו מלוות אירועים היסטוריים הפכה את כתיבתו לרלוונטית, תוססת ומלאת חיוניות. יצירתו הפוליטית הבולטת ביותר הייתה בתחום ההעפלה, כך גם לגבי הקמת המדינה בשיר מוכר במיוחד - "מגש הכסף".

מוזיאון ישראל

מוזיאון ישראל מהווה מוזיאון מרכזי בארץ ושוכן בגבעת רם בירושלים. במוזיאון רשומים כחצי מיליון חפצי אמנות המשקפים מספר תחומים, ביניהם ארכאולוגיה, אתנוגרפיה, יודאיקה, אמנות ישראלית, אמנות העולם ותערוכות מתחלפות. טדי קולק, אז מנכ"ל משרד ראש הממשלה ולימים ראש עיריית ירושלים, ייסד את מוזיאון ישראל בשנת 1965, כמו גם הביא לתרומת אוספים ייחודיים ומשמעותיים רבים מהעולם למוזיאון.

בנייני האומה

בנייני האומה הוקמו בשנת 1952, על ידי הסוכנות היהודית, קרן קימת לישראל והחברה הכלכלית למען ירושלים. יחד הקימו הגופים מרכז כינוסים כסמל לריבונותה של מדינת ישראל הצעירה, כמו גם במטרה להוות מרכז לעם היהודי. עוד בטרם הסתיימה בנייתו, התכנס בבנייני האומה הקונגרס הציוני הכ"ג, הראשון שהתקיים במדינת ישראל. מייסדי המקום הועידו את הבניין לגדולות: הוא תוכנן כמרכז קונגרסים וכינוסים בינלאומיים, תערוכות אמנות, מדע והגות. מטרת המייסדים הייתה להראות לאזרחי ישראל, ליהודי התפוצות ולאומות העולם את התפקיד שירושלים ממלאה בחיי היהדות ואת תרומת העם היהודי לתרבות העולמית.

תיאטרון הבימה

בשנת 1909 בביאליסטוק, נחום צמח וקבוצת שחקנים שנקראו בשם "הבימה" העלו את הצגתם הראשונה. הם בחרו בשם זה כהתייחסות לבימת התפילה בבית הכנסת עליה עומד שליח ציבור בעת התפילה. ב-27 במרץ 1928 הגיעו חברי "הבימה" לנמל יפו; הצגתם הראשונה הייתה "האוצר" מאת שלום עליכם. לאורך השנים תיאטרון הבימה הפך למוסד מכונן, המכהן כתיאטרון הלאומי של ישראל. התיאטרון ממוקם בתל אביב, ומהווה מרכז תרבות לאירועים רבים משמעותיים. זוכה פרס ישראל לשנת 1958 וחבר ב"איחוד תיאטרוני אירופה".

ש"י עגנון

שמואל יוסף עגנון (1887-1970), המוכר בשמו המקוצר ש"י עגנון, היה אחד הסופרים העבריים החשובים והמרכזיים בתרבות הישראלית. עגנון היה האזרח הישראלי הראשון שזכה בפרס נובל, וכן זכה פעמיים בפרס ישראל ובפרס ביאליק. עגנון נולד בשם שמואל יוסף צ'צ'קס בגליציה, כאשר החל מגיל שלוש למד ב"חדר", ובגיל תשע התעמק בלימודי ספרות ושפות זרות. בשנת 1908 עלה לישראל, השתקע ביפו ולאחר מכן בנווה צדק. עם פרסומו את סיפורו הראשון, "עגונות", חתם עליו בשם העט "ש"י עגנון", וזה הפך לשמו הרשמי. יצירתו הספרותית היוותה את מרכז חייו של עגנון, כאשר סגנונו הייחודי שילב בין בקיאות רבה במקורות היהודיים, הבנה של רוח היישוב העברי החדש והישן בארץ לצד מאפייני כתיבה מודרנית. יצירותיו תורגמו לשפות אינספור, נחקרו מזוויות רבות, וזכו להוקרה אדירה.

לאה גולדברג

לאה גולדברג (1911-1970) נולדה בשנת 1911 בפרוסיה. הייתה יוצרת מוכשרת, בעלת מגוון תחומי עיסוק- משוררת וסופרת לילדים ולמבוגרים גם יחד, פרופסור לספרות באוניברסיטה העברית בירושלים, מתרגמת ועורכת; בתחום הלשון הייתה דוקטור לבלשנות שמית; מבקרת אמנות; אף פזמונאית ומחזאית וזכתה שכמה משיריה יולחנו. לאה השתתפה בעריכת עיתון 'דבר לילדים' והייתה עורכת את מדור ספרי הילדים בהוצאת ספריית פועלים. למרבה הצער אף כי עסקה רבות בתחום הכתיבה לילדים, לגולדברג לא היו ילדים משלה. לאחר מותה הוענק לה פרס ישראל לספרות.

משכית - בית אופנה

משכית הייתה חברה ממשלתית ישראלית, שפעלה בין השנים 1954-1994. החברה נוסדה ונוהלה על ידי רות דיין, ובמסגרת החברה עבדו בני ה'עלייה ההמונית', שייצרו ושיווקו מוצרי טקסטיל, צורפות ועבודות עץ זית. החברה קמה במטרה לספק לעולים תעסוקה ופרנסה, להעניק אפשרות לשימור המסורת והתרבות של העולים ומוצאם תוך שיפור תדמיתם בחברה, וליצור גשר המחבר בינם לבין החברה הישראלית- תוך עיסוק בתחומי פנאי ואסתטיקה.

זלדה

שמה המלא של המשוררת זלדה (1914-1984) היה שיינא זלדה שניאורסון-מישקובסקי. זלדה נולדה באוקראינה, עלתה לישראל והשתקעה בירושלים עם משפחתה כאשר הייתה בת 11. בירושלים למדה, כתבה את יצירותיה הרבות ועסקה בהוראה. שירתה כתובה בשפה חופשית, כאשר ניתן לזהות בה מאפיינים חסידיים שונים. אט אט לאורך השנים התגלו לציבור שירה, כאשר היא פרסמה אותם מידי פעם בפעם; בחלוף הזמן התגלתה דמותה הפשוטה, הייחודית, הפתוחה הן כלפי חוץ- השירה העברית לדורותיה, אנשי הגות שונים באופיים- כמו גם שאיפה אל הרוח ואל הקודש באופן בו הוא מתגלה בחיי היומיום.

אורי צבי גרינברג (אצ"ג)

אורי צבי גרינברג (1896-1981) במקור מלבוב שבגליציה, היה משורר עברי, חבר הכנסת הראשונה מטעם סיעת חרות וחתן פרס ישראל ופרס ביאליק לספרות יפה. כתב בעברית וביידיש מגיל צעיר, כך שכבר מגיל 20 יצירותיו פורסמו בין כתבי עת שונים. גרינברג חי בוורשה ובברלין ועלה לארץ בשנת 1924. בתחילה כתב בעיתון "דבר" וזוהה בעיקר עם תנועת העבודה, אך לאחר הפרעות של שנת 1929 הצטרף לתנועה הרוויזיוניסטית, היה חבר במחתרת "האצ"ל", ואף נאסר לתקופה קצרה בשל פעילותו המחתרתית על ידי שלטונות המנדט הבריטי. לאחר הקמת המדינה נבחר לכנסת ישראל הראשונה והיה נציג מטעם תנועת החירות.

בצלאל

בְּצַלְאֵל הינו מוסד אקדמי לאמנות, לעיצוב ולאדריכלות. הוא קם בשנת 1906 על ידי בוריס שץ, והיווה את בית הספר הראשון לאמנות בארץ ישראל במאה ה-20. שץ בחר שם זה כהתייחסות לבצלאל בן אורי, אמן מקראי המוזכר בתנ"ך כדמות שהנחתה את יצירת המשכן. בשנת 1955 זכה בית הספר להכרה אקדמית, ובשנת 1958 זכה בית הספר בפרס ישראל לציור ולפיסול.

בית התפוצות

בית התפוצות (מוזיאון "אנו"), מהווה בית לסיפורו הייחודי והמתמשך של העם היהודי. בית התפוצות יוצר חיבור לשורשי התרבות הישראלית, באופן המחזק את תחושת הזהות היהודית האישית והקולקטיבית של המבקרים בו. בשנת 2005 העבירה הכנסת את חוק בית התפוצות, אשר מגדיר אותו כ"מרכז לאומי לקהילות ישראל בארץ ובעולם".

המכביה

המכביה היא תחרות ספורט בה משתתפים ספורטאים יהודים מרחבי העולם. המכביה הראשונה התקיימה בישראל בשנת 1932, במטרה לאחד סביב עולם הספורט נציגים מהתפוצות השונות של העם היהודי על אדמת הארץ. מאז הצלחתה, המכביה מתקיימת מדי ארבע שנים בישראל, ובנוסף נפתחו מכביות באזורים שונים בעולם.

נתיבה בן יהודה

נתיבה בן יהודה (1928-2011), או בכינויה "השדה" (הג'דה) הבלונדינית" נולדה בתל אביב, למדה בגימנסיה הרצליה והייתה לוחמת ואשת ספרות. לחמה בפלמ"ח, הייתה קצינת חבלה ומפעילת ה"דוידקה" היחידה בצפת. לאחר קום המדינה עבדה במחלקת הדוברות של משרד העבודה. כתבה ספרים בתחומים מגוונים: הזמר העברי, הסלנג הישראלי, זכרונות ממלחמת העצמאות ועוד. ב-1995 החלה לשדר רצועה לילית ב"קול ישראל" בשם "נתיבה מדברת ומקשיבה", שהתקיימה במשך עשרות שנים.

נפתלי הרץ אימבר

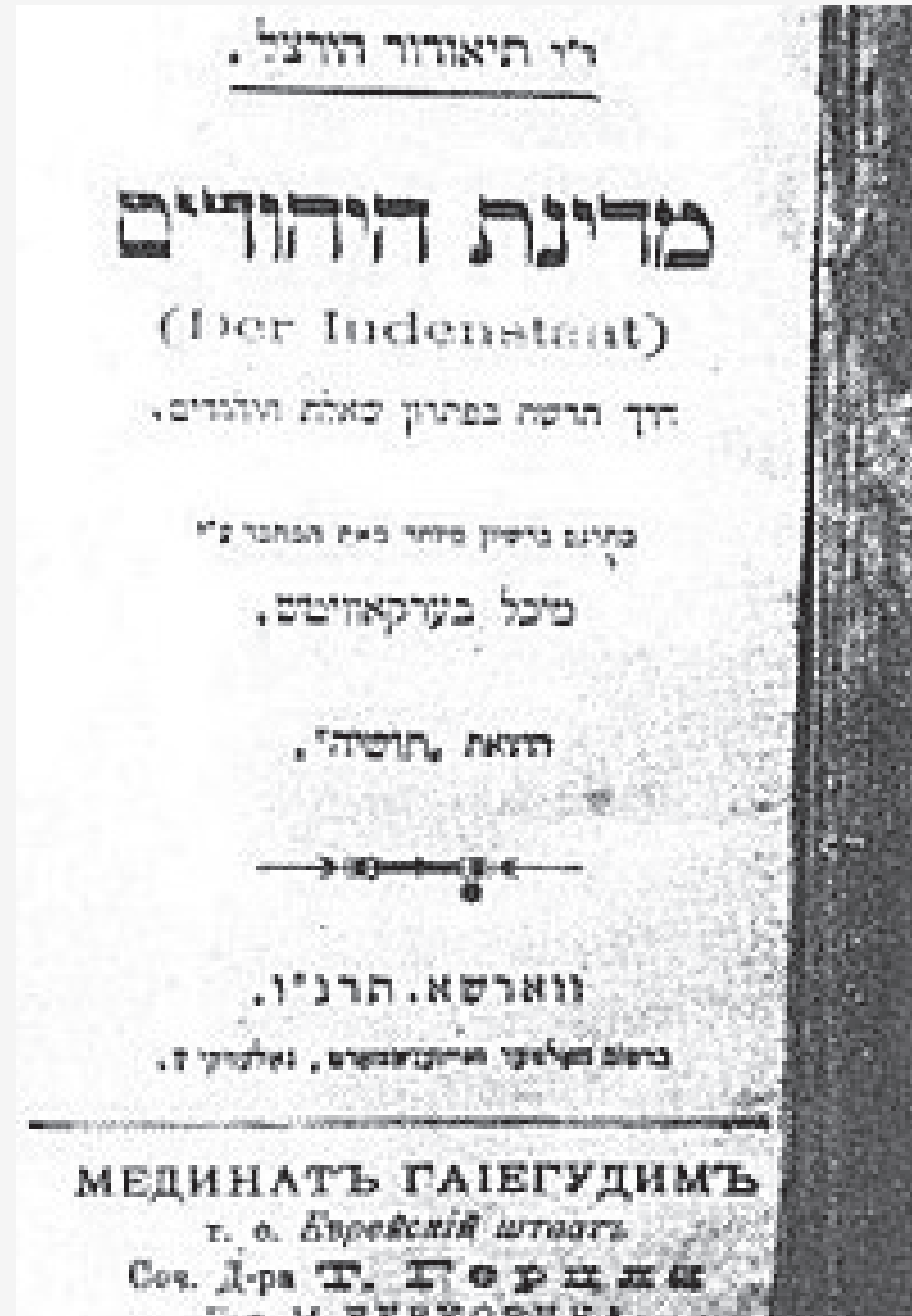

נפתלי הרץ אימבר (1856-1909), במקור מאוקראינה, ידוע כמשורר העברי שחיבר בגיל 22 את המנון "תקוותנו", שלימים גרסה מעט שונה ומקוצרת שלו תהווה את המנון "התקווה". הרץ אימבר עלה לישראל בשנת 1881, התגורר במושבה הגרמנית בחיפה, ותוך שביקר במושבות הראשונות כתב עבור חלקן שירים ששימשו להעלאת המורל והביטחון- שירים שהתקבלו באהדה על ידי הציבור בארץ.

הגות ציונית

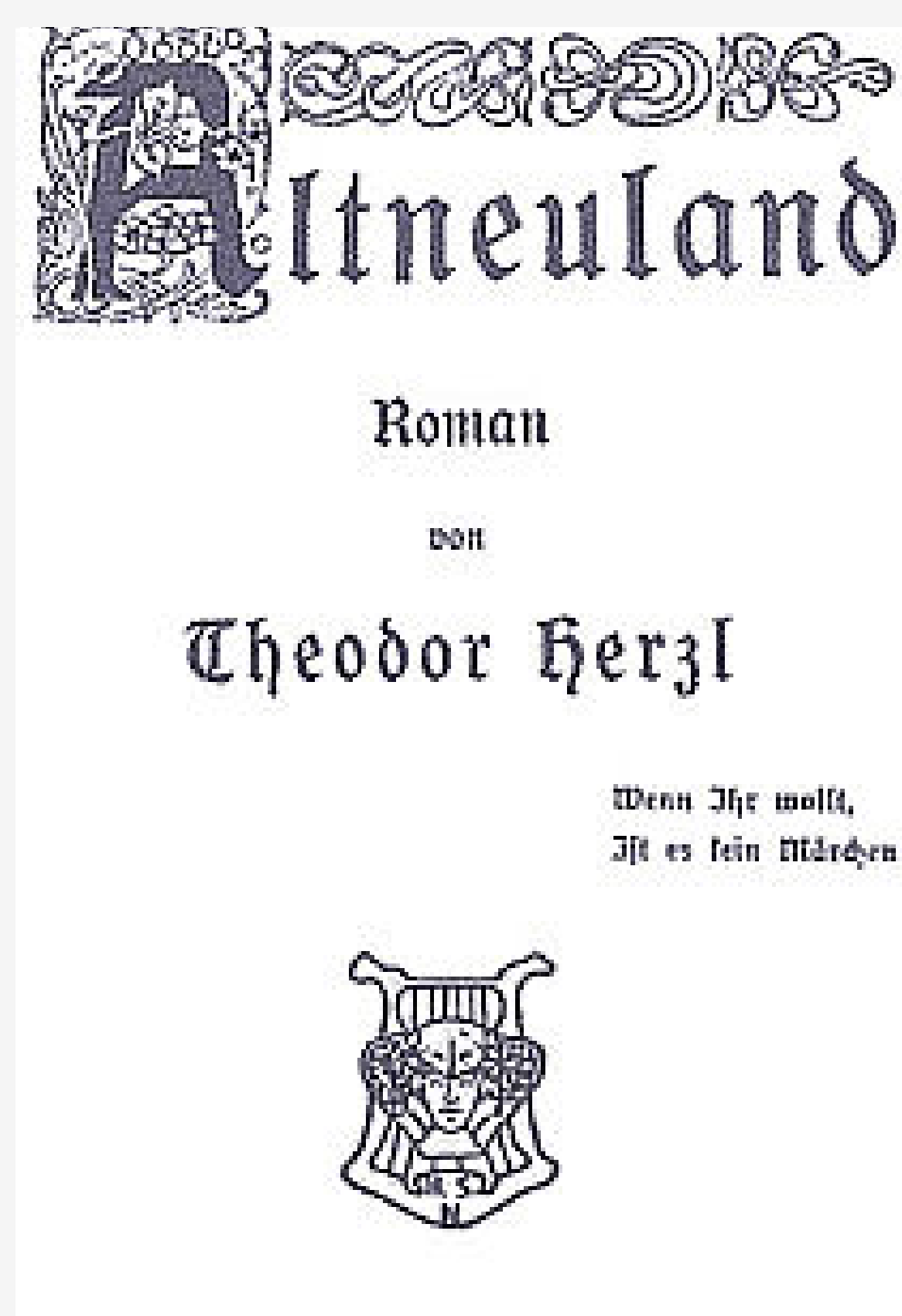
מדינת היהודים

ספר שנכתב ע"י בנימין זאב הרצל, ויצא לאור ב-14 בפברואר 1896. בספרו מציג הרצל בצורה תמציתית, בהירה ומעשית את 'בעיית' היהודים - ומציע פתרון חדשני ומהפכני עבורה. על תהליך כתיבת הספר הרצל כתב: "בהליכה, בעמידה, בשכיבה; ברחוב ובשעת האכילה; ועל משכבי בלילה". הספר יצא לאור בשפה הגרמנית, בוינה, באמצעות מוציא לאור בודד שהסכים לבקשתו של הרצל. תחילה הודפס ב-3,000 עותקים, אך עד מהרה הפך לרב מכר בעל תפוצה אדירה. הספר תורגם לעברית, לאנגלית, לרוסית, לצרפתית, לרומנית ולבולגרית, והוא מהווה עד היום חיבור מרתק הנוגע ישירות להתגבשות חזון הציונות.

אלטנוילנד

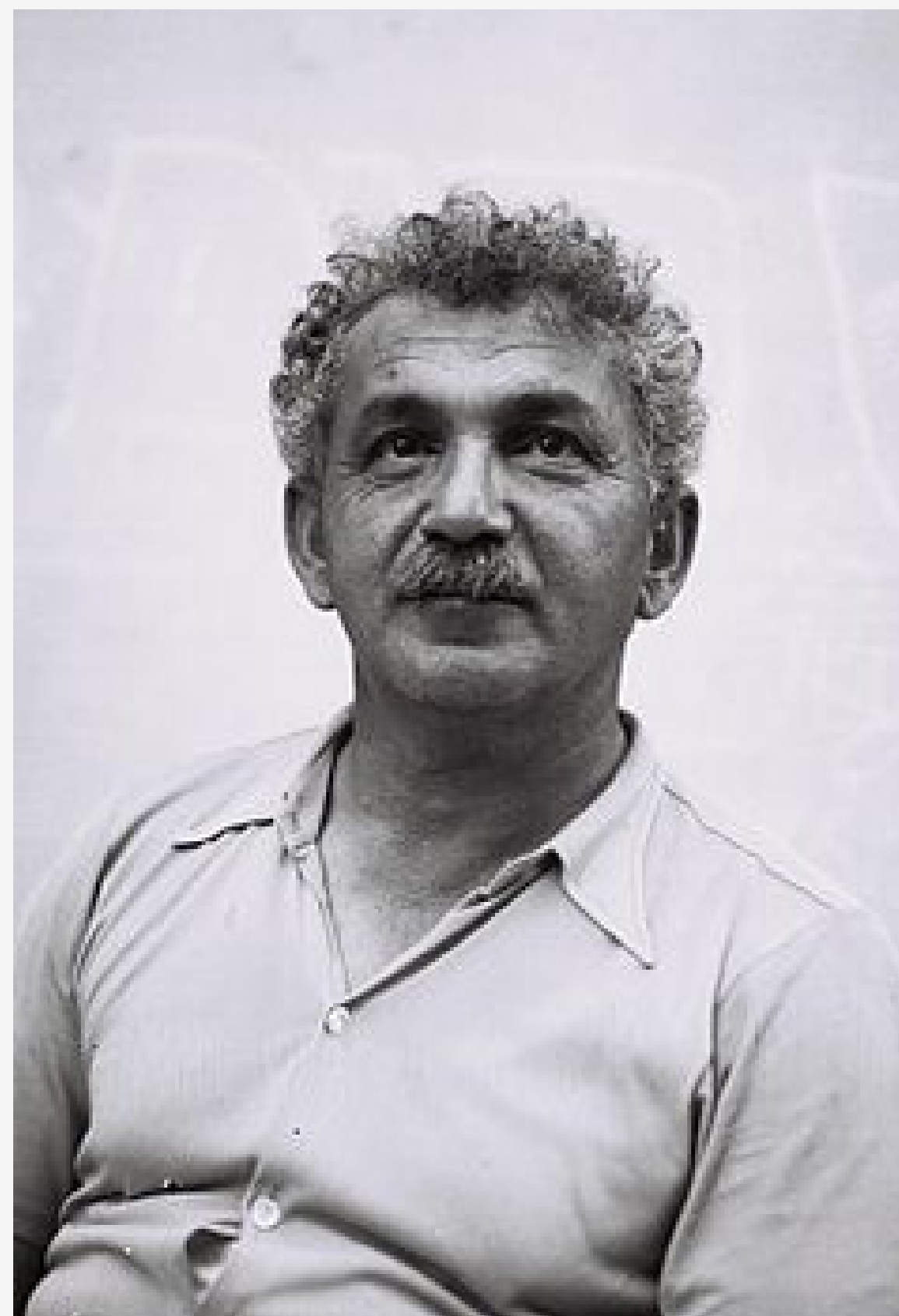
"אלטנוילנד" (ארץ עתיקה-חדשה), הינו רומן אוטופי שחיבר בנימין זאב הרצל בשנת 1902. הספר נפתח במשפט: "אם תרצו - אין זו אגדה". משפט זה מדגיש כי מימוש האוטופיה הציונית תלוי אך ורק בעם היהודי. ברומן, ד"ר פרידריך לבנברגומר קינגסקורט נוסעים לאי בודד באוקיינוס השקט; בדרכם הם מבקרים בפלשתינה, שבתקופה זו הינה מקום מוזנח ומעורר רחמים. בחלוף 20 שנה הם שבים לפלשתינה ומגלים מדינה יהודית תעשייתית ומודרנית, סוציאל-דמוקרטית ומשגשגת. תושבי המדינה כולם, יהודים וערבים, חיים בשלווה ובשלו, מקבלים מקום שוויוני בחברה ובעלי זכות בחירה.

דב בר בורוכוב

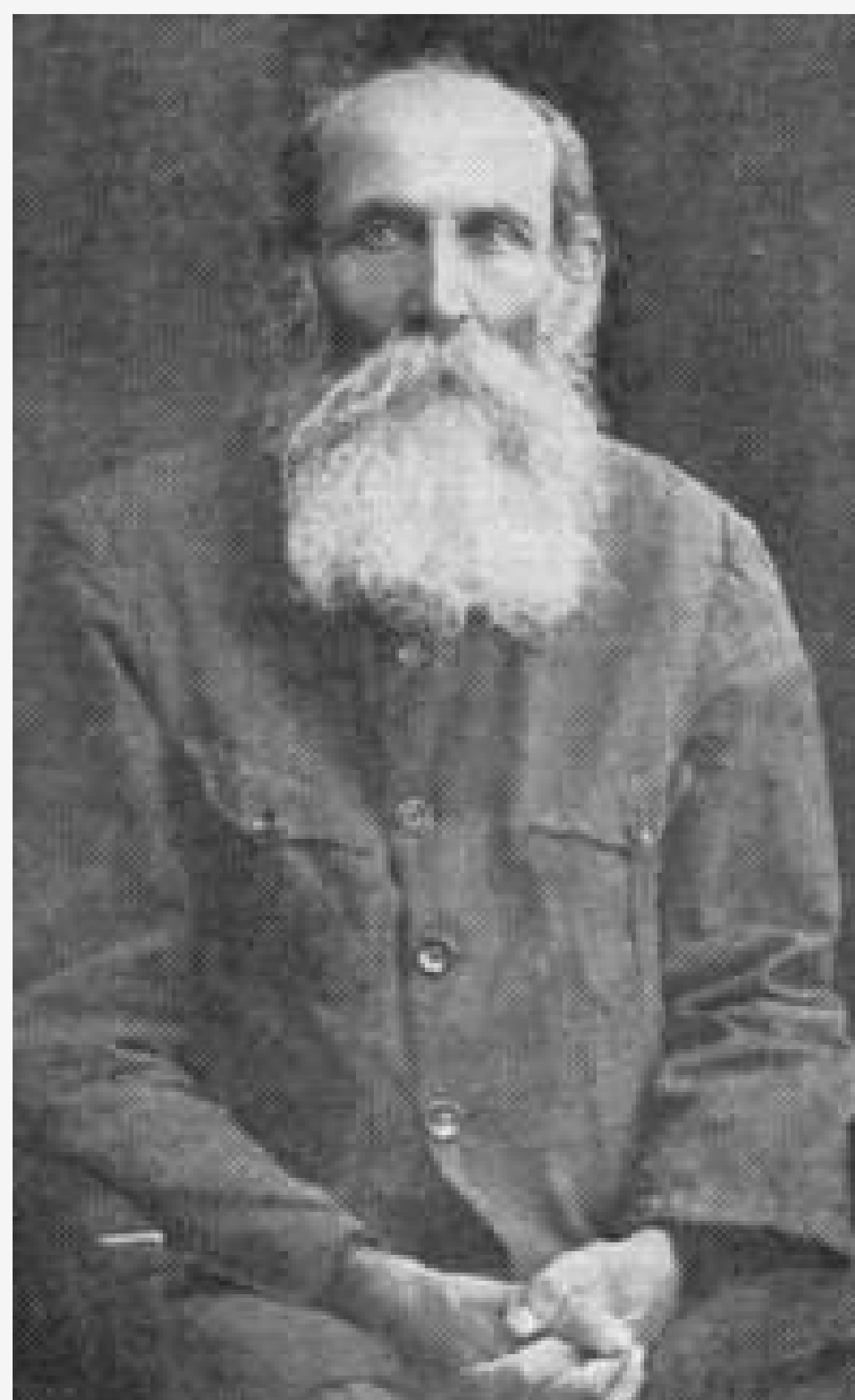
דב בר בורוכוב (1881-1917), במקור מאוקראינה, היה מנהיג ציוני-סוציאליסטי רב פעלים, איש הגות וכתיבה. היה ממייסדי מפלגת פועלי ציון, מיוזמי הקמת הגדודים העבריים. "הפלטפורמה שלנו" הינו מאמר מרכזי אותו כתב, שהיווה לימים את עיקרי משנתה של מפלגת מפא"י. לאורך השנים בהיותו בברית המועצות נעצר בידי המשטר הסובייטי בשל פעילותו הציונית.

ברל כצנלסון

ברל כצנלסון (1887-1944) היה מנהיג והוגה דעות של תנועת העבודה. כצנלסון נולד בבלארוס, כאשר עוד בצעירותו- כספרן בספריה לכתבים בעברית וביידיש, כמורה לספרות עברית ולהיסטוריה יהודית- חלם לעלות לארץ ישראל ולעבוד את אדמתה. ב-1908 הגשים את חלומו, עלה והתיישב בפתח תקווה, שם, לצד ברנר וגורדון, עבד בחוות וסייע בהקמת איגודים מקצועיים של הפועלים החקלאיים בגליל וביהודה. לאחר מכן סייע בהקמת "המשביר לצרכן" ו"קופת חולים", חיבר את מצע מפלגת אחדות העבודה ונבחר לעורך עיתון ההסתדרות: "דבר" תחת ידיו הפך למדריך הרוחני של אנשי העבודה. מחויבותו לערכי היהדות, לצד היותו חילוני, הציבה אותו בעמדת מיעוט ייחודית בקרב חבריו בתנועת העבודה. כמו כן כצנלסון תמך משמעותית במפעל ההעפלה לישראל בימי הפעילות של המוסד לעליה ב'.

א.ד. גורדון

אהרון דוד גורדון (1856-1932), במקור מאוקראינה, כונה "הצדיק החילוני": איש העלייה השנייה, חלוץ והוגה דעות, איש מופת ואב רוחני, ממעצבי דרכה וערכיה של ראשית התיישבות הציונית המתחדשת. עלה לארץ בשנת 1904 כשהיה בן 48, ולמרות גילו המבוגר וחולשתו הפיסית הקפיד להתפרנס כפועל בלבד; הוגה ומורה-דרך לחלוצים ולחלוצות בתקופת העלייה השנייה והעלייה השלישית, ששאפו בדרך חייהם לחזור אל הפשטות, הטבעיות והאיכרות. גורדון שילב ערכים אלה עם עולם התנ"ך, החסידות והקבלה הלקוחים מעולמו הדתי.

יוסף חיים ברנר

יוסף חיים בֶּרֶנֶר (-1881 1921) נחשב מחלוצי הספרות העברית המודרנית, הוגה, פובליציסט ומנהיג ציבור. לקח חלק בתנועה הסוציאליסטית היהודית "הבונד" עוד במגוריו במזרח אירופה, וכאשר עלה לישראל בשנת 1909 רצה לעסוק בחקלאות כדי להגשים בגופו את הרעיון הציוני. לאחר שבוע חזר לכור מחצבתו- להוראת ספרות, לשון, תנ"ך ומשנה בגימנסיה הרצליה בתל אביב. במאי 1921 נרצח ברנר בפרעות תרפ"א. הקיבוץ גבעת ברנר נקרא על שמו.

חינוך

האוניברסיטה העברית

האוניברסיטה העברית בירושלים היא האוניברסיטה הציבורית הראשונה שהוקמה בארץ ישראל (בשנת 1925) ומהווה את המוסד האקדמי השני שנוסד בה (אחרי הטכניון). באוניברסיטה העברית צמחו דמויות משמעותיות בעולם המחקר האקדמי, לרבות פרופסורים ומדענים ידועים, ואף חתני פרסי נובל.

גימנסיה הרצליה

הגימנסיה הוקמה ביפו בשנת 1905 בשם "הגימנסיה העברית". שמה הוחלף ל"גימנסיה הרצליה" על שם בנימין זאב הרצל, עם מעברה לרחוב הרצל לאחר ארבע שנים. בעבר כמו גם היום הגימנסיה מהווה מרכז תרבותי ייחודי: היא לא הייתה בית ספר רגיל אלא מרכז תרבות לכל דבר, ובעיקר מרכז למוזיקה. תלמידי ומורי הגימנסיה היו שותפים בהקמת תנועות שונות- תנועת הצופים, "החוגים", "גדוד מגיני השפה" ואחרים. תלמידי "הרצליה" נעשו חלק פעיל ב"השומר" ה"הגנה" והפלמ"ח ועוד. בשנות ב-60 נהרס בניין הגימנסיה, ובמקומו נבנה מגדל שלום.

כל ישראל חברים

חברת כל ישראל חברים (כי"ח) הוקמה בשנת 1860 בפריס (בצרפתית - אליאנס), במטרה להגן על יהודים בכל מקום שנרדפו בו, להיאבק במטרה להשיג עבורם שוויון זכויות, לאפשר להם ללמוד את עבודת האדמה ולתרום להתפתחותם החינוכית, התרבותית והתעסוקתית. סיסמת הארגון הייתה "כל ישראל ערבים זה לזה", באופן המביע נכונות לסייע ולתמוך האחד בשני בעת הצורך. בבתי הספר של כי"ח נלמדו מקצועות כלליים לצד מלאכות שונות, לשם הקניית מקצוע ופרנסה. כדוגמה, חברת כי"ח הקימה ב-1870 את בית הספר החקלאי "מקווה ישראל".

אליאנס

אליאנס היה בית הספר התיכון הראשון בתל אביב, כאשר מטרת הקמתו הייתה יצירת מערכת חינוך עברית וציונית, שתחליף את החדר המסורתי שהיה נפוץ במסגרת היישוב הישן. שפת הלימוד העיקרית בבית ספר אליאנס הייתה צרפתית, אך מרכיב זה היווה נקודת מחלוקת עיקרית מאחר ו"חובבי ציון" דרשו להפוך את העברית לשפת הלימוד הראשית. במהלך מלחמת העצמאות הוקם בבית הספר מטה של כוחות האצ"ל, שפעלו להגנה על יהודי הסביבה ולכיבוש יפו מידי כוחות הערבים.

מורשת, אתרי מורשת וסמלים לאומיים

המנון התקווה

"תקוותנו" היה השם המקורי להמנון הלאומי של ישראל, יצירה שנכתבה במקור על ידי המשורר נפתלי הרץ אימבר בסוף שנות ה-70 של המאה ה-19. היצירה פורסמה בירושלים בשנת 1886. השיר הולחן לאחר מכן בידי שמואל כהן, שביסס את הלחן על שיר עם מולדבי-רומני. הקונגרס השביעי ב-1905 הסתיים בשירת "התקווה" - שמה הרשמי של הגרסה החדשה של השיר. רק בשנת 1933 הקונגרס ה-18 הכריז רשמית על השיר כהמנון של התנועה הציונית. "התקווה" התקבלה כהמנון המדינה באופן כמעט מתבקש.

דגל ישראל

דגל ישראל אומץ על ידי התנועה הציונית בשנת 1897. הוא נבחר באופן רשמי לשמש כדגלה של מדינת ישראל ב-28 באוקטובר 1948. בחירת צבעי הדגל, על ידי אנשי העלייה הראשונה, הייתה מכוונת ליצירת הקשר לצבעי התכלת שבטלית כפי שנתכב אודותיה בתנ"ך; מגן דוד מהווה סמל המזוהה עם היהדות בפריטי אמנות ובתשמישי קדושה רבים. מעמד המשפטי והמדיני של דגל מדינת ישראל וסמלה על פי החוק, נקבע בחוק הדגל והסמל, תש"ט-1949, שהתקבל ביום ה-24 במאי 1949.

בית התפוצות

בית התפוצות (מוזיאון "אנו"), מהווה בית לסיפורו הייחודי והמתמשך של העם היהודי. בית התפוצות יוצר חיבור לשורשי התרבות הישראלית, באופן המחזק את תחושת הזהות היהודית האישית והקולקטיבית של המבקרים בו. בשנת 2005 העבירה הכנסת את חוק בית התפוצות, אשר מגדיר אותו כ"מרכז לאומי לקהילות ישראל בארץ ובעולם".

דגל שבעת הכוכבים

כחלק מיצירת חזונו למדינה יהודית, הגה הרצל את רעיון "דגל שבעת הכוכבים". בספרו "מדינת היהודים", כתב: "... אנו זקוקים לדגל. בשעה שרוצים להנהיג אנשים רבים מן ההכרח הוא להניף סמל מעל לראשיהם. אני מתאר לעצמי דגל לבן עם שבעה כוכבי-זהב. היריעה הלבנה מסמלת את החיים החדשים, הטהורים; הכוכבים הם שבע שעות-הזהב של יום העבודה שלנו, שכן בסימן העבודה הולכים היהודים אל הארץ החדשה".

המסעות למצדה

מסעות למצדה היוו לאורך השנים הרבה יותר מטיול רגלי או סיור ארכאולוגי. מצדה, כאתר ארכאולוגי משמעותי בהיסטוריה היהודית, היוותה יעד עבור הנוער הישראלי בשנים שקדמו להקמת המדינה, כחלק מגיבוש זהותו הלאומית-ציונית. המסע הראשון המתועד נערך בשנת 1912, ובו במשך 11 יום צעדו חניכי חוג ההתעמלות של אגודת "מכבי" מירושלים אל ההר. החל משנת 1923 לערך התמסדו המסעות, כך שגופים שונים החלו לצאת באופן תדיר אליהם- ביניהם סמינר למורים "מזרחי", גימנסיה הרצליה, ולאחר מכן תנועות הנוער הנוער העובד, המחנות העולים, ועוד. הססמא שאימצו הצועדים במסע זה הייתה "שנית מצדה לא תיפול", שהפכה לאבן דרך בזהותן של התנועות.

אנדרטת מגילת האש

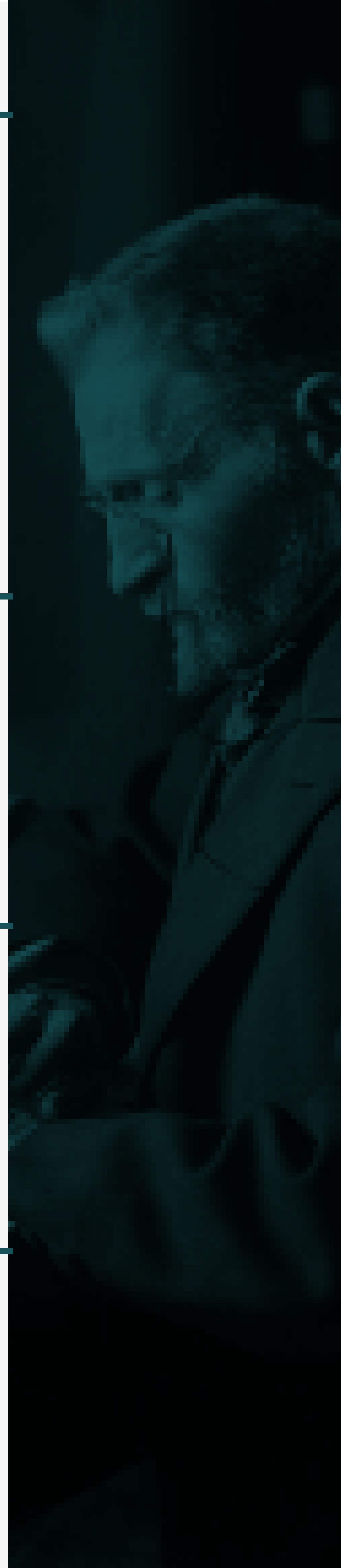
אנדרטת מגילת האש פוסלה על ידי האמן נתן רפפורט והוצבה ביער הקדושים שבהרי ירושלים בשנת 1972. אנדרטת הברונזה, הבנויה בצורת מגילת קלף, משקפת את תולדות ישראל באמצעות שני חלקי הפסל: גליל קלף אחד מתאר את פרק השואה (רפפורט ניצול שואה בעצמו), וגליל קלף שני מתאר את פרק התקומה.

יער הקדושים

יער הקדושים הממוקם בהרי ירושלים, הינו יער שנטע בידי קק"ל במטרה להנציח את קורבנות השואה. ברחבי היער ניטעו כשישה מיליון עצים לזכר קרבנות השואה, לצד הצבת לוחות שיש הנושאים את שמות הקהילות היהודיות שנספו. אנדרטאות נוספות במרחב היער מוקירות את חסידי אומות העולם. טקס ביום הזיכרון לשואה ולגבורה נערך ביער מידי שנה.

מרתף השואה

מרתף השואה שבהר ציון הינו המוזיאון הראשון שהוקם לשם זיכרון השואה. המוזיאון הוקם בשנת 1948 על ידי משרד הדתות, במטרה לאפשר לניצולי השואה מקום התייחדות וזיכרון, מעין "אתר קבורה" סמלי לקהילותיהם. מיקומו של מרתף השואה נבחר בשל קרבתו להר הבית, כך שהיווה חלופה כלשהי למקומות הקדושים, כאשר בתקופה זו בה שלטו הירדנים בעיר העתיקה.

האריה השואג

פסל "האריה השואג" נוצר בידי האמן אברהם מלניקוב, והוצב בשנת 1934 בבית הקברות שבין תל חי לכפר גלעדי. הפסל מהווה אנדרטה ומצבת קבר לזכרם של הרוגי קרב תל חי בי"א באדר תר"ף 1- במרץ 1920, ולאורך השנים היווה סמל לאומי ויעד לעליה לרגל. האנדרטה מפוסלת בדמות אריה השואג בכאב, ותחתיו חקוקים שמות הנופלים כמו גם משפטו של טרומפלדור: "טוב למות בעד ארצנו".

אנדרטת חטיבת הנגב

אנדרטה המנציחה את עשייתה של חטיבת הנגב של הפלמ"ח במלחמת העצמאות, שהוקמה על פי תכנונו של האמן דני קרוון. האנדרטה עשוית הבטון ממוקמת סמוך לבאר שבע, צופה על העיר ועל סביבותיה. מטרת בנייתה הייתה הנצחת החטיבה, שפעלה להגנת יישובי הנגב וחסמה את פלישת הצבא המצרי לארץ. מבנה האנדרטה עשוי 18 מרכיבים שונים הקשורים באופן סמלי לפלמ"ח ולמלחמת העצמאות, זאת לצד רישום שמות החללים, סמל הפלמ"ח, ושירי התקופה.

קבר ומדרשת בן - גוריון

דוד בן-גוריון ביקש להיקבר ברמה שמדרום לקיבוץ שדה בוקר שבנגב, תוך העדפת מיקום זה על פני חלקת גדולי האומה שבהר הרצל. לצידו נקברה פולה אשתו וכיום מהווה המקום גן לאומי לזכרו. לצד הגן, שוכנת מדרשת בן גוריון- יישוב קהילתי ובו מוסדות חינוך ומחקר. היישוב נולד בעקבות רעיונו של בן גוריון להקים אוניברסיטה בנגב שכה אהב.

